

”SOTA, PELASTA MEIDÄT!”

**Dramatistinen analyysi George W. Bushin terrorismin vastaisesta retoriikasta
Kenneth Burken teoriaa soveltaen**

**Antti Franssila
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2014**

TIIVISTELMÄ

”SOTA, PELASTA MEIDÄT!”

Dramatistinen analyysi George W. Bushin terrorismin vastaisesta retoriikasta Kenneth Burken teoriaa soveltaen

Antti Franssila
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaajat: Mika Ojakangas, Jouni Tilli
Syksy 2014
94 sivua + 2 liitettä

Tutkielmassa analysoidaan George W. Bushin terrorismin vastaisuuteen perustuvaa draamaa syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen Kenneth Burken teoriaa soveltaen. Bushin draama koostuu hänen puheistaan esiin luettavasta kokonaisuudesta, jossa puheiden elementit ja käsitteet muodostavat perusteet retoriikkaan samaistumiselle. Työn tarkoituksena on analysoida, miten ja millaiseksi tämä draama rakennetaan sekä pohtia mitä hyötyjä ja ongelmia siitä aiheutuu.

Analyysi osoittaa, että Bushin draama jakautuu kahteen osaan: terrori-iskujen jälkeiseen kärsimykseen, jossa yleisö samaistetaan uhrin rooliin sekä tämän jälkeen puolen vuoden aikana kehittyvään lopulliseen draamaan, jossa yleisö samaistetaan mahdollisuuteen kärsimyksen ylittämistä. Lopullisen draaman kantavaksi teemaksi muodostuu me–he-asetelma, jonka päälle muu draama rakennetaan. Käsitteellistämällä ”heidät” eli vihollinen mahdollisimman pahaksi ja ”meidät” mahdollisimman hyväksi Bush luo draamaansa ”uuden” kielellisen hierarkian – todellisuuden, jota varjostaa pelko pahuuden leviämisestä. Tämän kriisin mittasuhteita kasvattavan hierarkian pohjalta Bush rakentaa draamansa vihollisesta erottautumiseen, mitä kautta pyritään identifiointiin eli yleisön samaistamiseen draaman ”me”-toimijaan. Analysoin tätä aspektia Burken teorialla syyllisyys–puhdistus–pelastus-syklistä, joka ilmenee Bushin draamassa siten, että terroristit syyllistetään ja niistä pyritään eroon. Erottautuminen terroristeista toimii puhdistuksena ja tapahtuu käytännössä sodalla, jolla terroristit kukistetaan, mistä seuraa tavoitteeksi asetettu pelastus, jossa terroristien saastuttama kaoottinen maailma korvautuu vapauden ja rauhan vallitsevalla järjestyksellä.

Sota toimii draamassa pelastukseen johtavana välineenä, mutta sen rooli käsitteenä on kuitenkin kaksijakoinen – vihollisen käsissä se näyttäytyy äärimmäisenä tuhon välineenä. Sota voidaan jakaa ”meidän sodaksi”, joka käsittää Yhdysvaltain liittouman yhtenäisen kamppailun terrorismia vastaan sekä ”heidän sodaksi”, joka käsittää pahuuden puolesta taistelevien terroristien pyrkimyksen kaiken tuhoamisesta. Nämä ideologioilla valjastetut sodat peittävät draamassa alleen varsinaiset konkreettiset sodat, joita terroristien ja Yhdysvaltain liittouman välillä käydään. Sota laajeneekin käsittämään abstraktin hyvän ja pahan taistelun, joka perustelee itse itsensä ja peittää alleen vähäpätöisemmät poliittiset kysymykset. Tarkastelen tätä abstraktia rakennetta Burken logologian teorialla, jossa teologiaa käytetään ikään kuin metakielenä kielen tutkimiseen. Näin on nähtävissä, että draamaan luotu rakenne hyvän ja pahan kamppailusta muistuttaa eräänlaista väylää kristillisen doktriinin toteuttamiseen: sota toimii Vapahtajaan rinnastettavana puhdistajana ja mahdollistaa utopistisen pelastuksen tavoittelun – maailman terrorismin tuolla puolen.

Avainsanat: Yhdysvallat, sota, retoriikka, identifiointi, legitimizeetti

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
1.1 Tutkimusongelma, metodit ja lähdemateriaali	6
1.2 Tutkielman rakenne	7
2. TUTKIELMAN KONTEKSTI.....	10
2.1 Retoriikka tutkielman teoreettisena kontekstina	10
2.2 Presidenttiretoriikka tutkielman retorisenä kontekstina	15
2.3 Sota poliittisena ja retorisenä ilmiönä.....	18
3. DRAMATISMI JA PENTAD: BUSHIN DRAAMAN RAKENTUMINEN	24
3.1 Bushin draaman rakentuminen syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen	26
3.2 ”Meidän sota” ja ”heidän sota”	32
3.3 Kaaoksesta kohti tavoitetta	36
4. SYYLLISYYS–PUHDISTUS–PELASTUS-SYKLI BUSHIN DRAAMASSA.....	39
4.1 Syyllisyysdraama ja identifikaatio Bushin draaman kulmakivenä.....	41
4.2 Transsendenssi syyllistämisen taustalla	46
4.3 Draaman hierarkia ja sen ongelmallisuus islamin suhteen	48
4.4 Stereotypiat draaman näennäisenä ongelmana.....	53
4.5 Sotaoperaatioiden legitimointi pyhinä tehtävinä.....	57
4.6 Marttyyrius draaman mortifikaationa	60
5. LOGOLOGINEN NÄKÖKULMA BUSHIN DRAAMAAN	66
5.1 Jumaltermi ja paholaistermi	67
5.2 Bushin draaman rakenne logologisesta perspektiivistä	72
6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	77
7. LOPUKSI	86
LÄHTEET	89
LIITTEET.....	95

"This is a day when all Americans from every walk of life unite in our resolve for justice and peace. America has stood down enemies before, and we will do so this time. None of us will ever forget this day. Yet, we go forward to defend freedom and all that is good and just in our world." George W. Bush (2001a.)

"And so, in the end, men are brought to that most tragically ironic of all divisions, or conflicts, wherein millions of cooperative acts go into the preparation for one single destructive act. We refer to that ultimate disease of cooperation: war." Kenneth Burke (1962, 546.)

1. JOHDANTO

Tutkielmani saatteeksi asettamani sitaatit herättävät helposti ironisia tuntemuksia. Lainaus George W. Bushin puheesta syyskuun 11. päivän terrori-iskujen¹ jälkeen vaikuttaa ironisuutensa lisäksi jopa naiivilta ja huvittavalta, kun voimme katsoa sitä historiallisesta perspektiivistä. Vaikutelma kasvaa entisestään, kun lainaus esiintyy Kenneth Burkelta lainaamani katkelman yhteydessä. Yhdysvaltain presidenttiretoriikkaa ei kuitenkaan ole tehty huvittamaan yleisöä, ei myöskään Bushin puheita. Kun kaksoistornit liekehtivät uutisissa, yleisö ei keskittynyt puheen mahdollisiin ongelmakohtiin, vaan samaistui siihen. Syyskuun 11. päivän puhe toimi alkusykäyksenä Bushin suosion hurjalle kasvulle, joka teki hänestä hetkellisesti Yhdysvaltain historian suosituimman presidentin (Eichenberg & Stoll & Lebo 2006, 789–791). Kriisin kynnyksellä yleisö ei analysoinut hänen retoriikkaansa, vaan uskoi maansa johtajan, maailman vaikutusvaltaisimpana pitämänsä henkilön, visioon.

Vakavastiotettavaksi tarkoitettu retoriikka muistuttaakin tässä mielessä uskontoja, sillä käytännössä retoriikan omaksuminen yleisössä on olennaista, jotta retoriikkaan voidaan samaistua ja sillä voidaan vaikuttaa. Toisinpäin tarkasteltuna myös uskonnot ovat retorisesti luotuja vaikutteita, joissa ihmiset uskovat johonkin kielen avulla hahmottamaansa asiaan. Sama pätee kielenkäyttöön ylipäätään, sillä se jakaa näkemyksiä samaan tapaan kuin lainaus Bushin puheesta edellisellä sivulla.

Työni saatteeksi asettamillani sitaateilla halusinkin havainnollistaa sitä, miten myös objektiivisuus on oikeastaan aina subjektiivista, kun puhutaan inhimillisestä ajattelusta. Kevyeltä vaikuttava kielenkäyttö voi toisessa tilanteessa ja toisenlaiselle yleisölle toimia vakavastiotettavana asiatekstinä. Retoriikan sisäistämisessä olemme aina erilaisille vaikutteille alttiita, oli kyseessä sitten itse retoriikka, sitä ympäröivä konteksti tai ajatteluumme vaikuttava menneisyys. Myös käsitteet ovat oikeastaan vain sitä millaisina näemme ne ja millaisiksi luomme ne.

¹ Syyskuun 11. päivä vuonna 2001 Yhdysvalloissa kaapattiin neljä lentokonetta, joista kaksi lensi päin New Yorkissa sijainneita kaksoistorneja (*World Trade Center*), jotka sortuivat, yksi osui Yhdysvaltain puolustusministeriön hallintorakennukseen ja yksi syöksyi maahan Pennsylvaniassa. Iskuissa arvioidaan kuolleen hieman alle 3000 ihmistä. (9-11 Commission 2004, Rosenfeld 2002.) Vaikka terrori-käsitteen käyttö tässä yhteydessä on poliittisesti latautunut, käytän sitä vakiintuneen käytännön ja selvyuden vuoksi.

Tämä näkökulma korostuu tutkielmani lähestymistavassa: se katsoo retoriikkaa poliittisena vaikuttamisen välineenä. Se katsoo sitä kokonaisuutena, jossa totuus ja loogisuus ovat toissijaisia niin kauan kuin niillä ei ole merkitystä poliittisille päämäärille. Bushin retoriikkaa voidaan tältä kantilta pitää taitavana ja onnistuneena heti syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen. Se muokkautui kriisin ympärille ottaen vallitsevan tilanteen huomioon. Suosiolla mitattuna hänen pääasiallinen yleisönsä, Yhdysvaltain kansa, piti sitä uskottavana ja samaistui siihen.

Tutkielmani pyrkii puheita analysoimalla selvittämään, miten tässä onnistuttiin ja mitä ongelmia tähän liittyi. Tämä analysointi tapahtuu Burken teoriassa esiintyvistä dramatisisesta näkökulmasta, jossa inhimillinen toiminta nähdään draamana. Onkin hyvä huomioida, että Bushin retoriikka ei ole vain irtonaisia puheita, vaan se luo kokonaisuuden, joka voidaan nähdä eräänlaisena puheista esiin luettavana narratiivimaisena jatkumona. Se on kielellistä toimintaa, draamaa, jossa kielelliset elementit vaikuttavat toisiinsa. Edellinen puhe luo edellytykset seuraavalle, samaan tapaan kuin syyskuun 11. päivän terrori-iskut loivat edellytykset puheelle, jota tutkielmani aluksi siteerasin.

Tämä kielellisesti muodostettu draama vaikuttaa lopulta laajemmin kuin vain kuvailemalla olemassa olevia asioita. Se voidaan käsittää omana kielellisenä ympäristönään, joka pyrkii saamaan ihmisissä aikaan haluttua toimintaa. Se käyttää hyväkseen ihmisten suhtautumisia asioihin pyrkiessään tavoittamaan yleisönsä, samalla kun se muokkaa näitä suhtautumisia voidakseen vaikuttaa siihen miten yleisö toimii tai ajattelee.

Voidaankin sanoa, että poliittisesti onnistunut draama ottaa muut tekijät huomioon siten, että siitä itsestään tulee mahdollisimman vaikuttava tekijä näiden muiden tekijöiden joukossa. Bushin draaman tapauksessa muita tekijöitä ovat muun muassa kaikki, jotka luovat hänen yleisönsä sellaiseksi kuin se on. Kun tarkastellaan esimerkiksi Yhdysvaltain kansallisuuteen kehittymistä Bushin draaman ulkopuolella, nähdään tavallaan vilaus Bushin retoriikkaankin kulkeutuvista patriotismin juurista. Esimerkiksi joka arkiamu monissa Yhdysvaltain kouluissa lausutaan lippuvala, jossa vannotaan käsi sydämellä uskollisuutta Yhdysvaltain lipulle ja Jumalan alaiselle tasavallalle (Hatcher 2008, 170, 173). Urheilutapahtumissa puolestaan lauletaan Yhdysvaltain kansallislaulua ja esitetään kansallismielisyyttä kohottavia mainoksia (Butterworth 2008, 318).

Presidenttien retoriikkaa ei siis luoda tyhjän päälle, vaan vallitsevaan tilanteeseen, johon vaikuttavat muun muassa ulkopoliittinen tilanne, teknologinen kehitys ja aiempien presidenttien retoriikka. Jokaisen presidentin kohdalla nämä asiat ovat ainakin osittain erilaisia, mikä yhdessä poliittisten linjausten kanssa luo pohjan retoriikalle. Bushin retoriikan pohjalla olevaa tilannetta voidaan pitää harvinaisen poikkeuksellisenä syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen. Kyseessä oli ihmisuhreissa mitattuna suurin Yhdysvaltain maaperälle tehty isku, joka aiheutti maan kansalaisissa pelkoa iskujen toistumisesta, yleistä turvattomuuden tunnetta sekä yhtenäistymistä yhteisen kärsimyksen myötä (Ai ym. 2005, 535–540; Huddy ym. 2002, 505–507; Torabi & Seo 2004, 179, 190). Yhdysvallat oli kriisitilanteessa, jollaiseen se ei ollut tottunut.

Yhdysvaltain kansa olikin otollisessa tilassa samaistumaan Bushin turvallisuudella ja uhkien poistamisella höystettyyn kriisiretoriikkaan, joka korosti yhteisiä tavoitteita. Jälkikäteen ajateltuna kriisi ja sen riskit paisuivat kuitenkin kansan mielessä suuremmiksi kuin niiden todellisuudessa arvioitiin olevan ja todellista turvattomuuden tilannetta yliarvioitiin (Huddy ym. 2002, 505–507, Jervis 2003, 370–373). Yhdysvaltain kansasta tuli tavallaan yliampuvan draaman toimijoita, mutta voidaanko sanoa, että heistä tuli juuri Bushin retoriikan luoman draaman toimijoita? Vaikka en tätä kysymystä tutkielmassani varsinaisesti tutkikaan, voidaan presidenttiretoriikan vaikutuksista tehtyjen tutkimusten pohjalta sanoa, että Bushin retoriikalla oli varmasti osansa siinä millaiseksi yhdysvaltalaisien ajatusmalli terrorismia kohtaan kehittyi syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeisessä tilanteessa (ks. Druckman & Holmes 2004, 774–775; Cohen 1995, 101–103). Terrorismin vastaisuudesta tuli ikään kuin automaattisesti osa Yhdysvaltain kansallisidentiteettiä.

Tätä konstruktivisuutta silmällä pitäen tutkielmani tarjoaa lukijalle myös näkökulmia itsereflektioon. Terrori-iskujen ympärille luodun Bushin draaman vertaaminen lukijan yleisenä käsittämään terrorismin vastaiseen maailmaan tuo tavallaan selvemmin esiin retoriikkaan kuuluvan poliittisen aspektin kielellisen toiminnan taipumuksesta ympäristön vaikutteille. Tämä havainnollistaa myös sitä, että Bushin draaman yhtenä oleellisimmista osista voidaan pitää itsensä legitimointia. Sen lisäksi, että Bush pyrki retoriikallaan perustelemaan asioita, piti myös retorisen draaman itsessään olla samaistuttavaa.

Perehtyäkseni tähän tarkemmin päätin jakaa retoriikan palasiin ja analysoida yksityiskohtaisesti, miten Bushin terrorismin vastainen draama rakennettiin ja millaiseksi se muodostui syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen, kun terrorismin vastainen toiminta vaati uusia perusteluja. Erottelemalla draamasta retorisia elementtejä voidaan tarkastella, miten Bushin käyttämät käsitteet elivät draaman mukana ja millainen hierarkia draamaan lopulta muodostui. Näin saadaan selville millaisia motiiveja Bushin draama luo toiminnalle, miten Bush samaistaa yleisöään draamaansa ja miten hän käsittelee tässä kielellisessä prosessissa syntyviä ongelmia. Voidaankin sanoa, että dramatistinen analyysi tarjoaa eräänlaisen läpivalaisun Bushin terrorismiin nojaavasta kielellisestä strategiasta.

1.1 Tutkimusongelma, metodit ja lähdemateriaali

Työn tutkimusongelmana on analysoida miten ja millaiseksi Bushin puheiden terrorismin vastainen draama rakennetaan sekä pohtia mitä siitä seuraa. Seurauksilla tarkoitan esimerkiksi draamanmuodostuksessa syntyvien ongelmien kartoittamista ja sen analysointia, miten näitä ongelmia ratkotaan. Kiinnitän myös erityistä huomiota siihen, miten sodan käsitettä draamassa käytetään ja mikä sen asema lopulta draamassa on. Tutkin draamaa Burken dramatismin teoriolla ja sitä tukevilla muilla Burken teorioilla. Työn tutkimusmenetelmänä on retorinen analyysi eli käytännössä analysoin Bushin puheiden kielellistä prosessia. Olen kuitenkin rajannut analyysin siten, että analysoin vain puheissa olevaa tekstiä, en niihin liittyviä muita kokonaisuuksia, kuten esimerkiksi puhujan eläytymistä puheeseen.

Lukiessani Bushin presidenttikausien puheet läpi, huomasin, että terrorismin vastaisuuteen pohjautuva draama muodostuu oikeastaan ensimmäisen puolen vuoden aikana syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen, minkä jälkeen se toistuu perustaltaan samanlaisena. Tutkimuksen lähdemateriaaliksi olenkin rajannut Bushin puheet terrori-iskujen jälkeisestä puheesta 11.9.2001 seuraavan vuoden alun kansakunnan tila -puheeseen 29.1.2002. Syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen Bushin retoriikassa on havaittavissa selvästi uudenlainen ajanjakso: Bush julistaa puheessa terrorismin vastaisen sodan, minkä jälkeen hänen retoriikkansa alkaa nojautua vahvasti terrori-iskujen aiheuttamaan kriisitilaan.

Verrattuna Bushin aikaisempaan retoriikkaan syyskuun 11. päivän jälkeisissä puheissa

näkyvyyden selkeä korostuminen terroristien luomana ulkopuolisena uhkana. Retoriikka myös muuttuu selkeästi uskonnollisavyytteisemmäksi. Esimerkiksi Amy Blackin tutkimuksessa uskonnollisista käsitteistä Bushin puheissa todetaan, että aikavälillä syyskuusta marraskuuhun jokaisessa ulkopoliittisessa puheessa esiintyi vähintään viisi uskonnollista fraasia aiempaa enemmän. Marraskuun puolivälistä lähtien uskonnolliset viitteet eivät enää lisääntyneet, mutta tasaantuivat kohonneelle tasolle. Bush piti kolme kertaa enemmän uskonnollisavyytteisiä puheita syyskuun 11. päivän terroristi-iskuja seuranneena puolen vuoden ajanjaksona verrattuna hänen aiempaan retoriikkaansa. (Black 2004, 9)

Bush käytti myös esimerkiksi termiä pahuus kaksi kertaa ennen syyskuun 11. päivän terrori-iskuja, mutta syyskuusta 2001 maaliskuuhun 2002 hän käytti pahuuden käsitettä yhteensä 199 kertaa ulkopoliittisissä koskevissa puheissaan. Myös islamin rooli kohosi terrori-iskujen jälkeisessä retoriikassa, sillä ennen iskuja Bush ei varsinaisesti käyttänyt islamiin liittyviä käsitteitä, mutta terrori-iskujen jälkeen hän käytti niitä 92 kertaa. (Black 2004, 10–12.)

Valinnan vuoden 2002 kansakunnan tila -puheesta rajauksen päätökseksi tein sillä perusteella, että puheessa Bush määrittelee vihollisen muodostaman pahuuden akselin sekä vahvistaa terrorismin vastaisen sodan menestyksen ja tavoitteet. Bushin retorinen draama terrorismin vastaista sotaa koskien ei myöskään koe enää merkittäviä muutoksia kyseisen puheen jälkeen. Rajauksen käsittämältä aikaväliltä päätin valita analysoitavaksi puheet, jotka löytyvät Yhdysvaltain Valkoisen talon arkistojen julkaisemasta puhekokoelmasta ”*Selected Speeches of President George W. Bush*”, johon on koottu merkittävimmät Bushin presidenttikausinaan pitämät puheet (ks. Bush, 2008). Valitsemistani puheista jokainen käsittelee terrorismin vastaista sotaa.

1.2 Tutkielman rakenne

Työn rakenne koostuu johdannon lisäksi kolmesta osasta: toisen luvun viitekehyksen esittelystä, kolmannen, neljännen ja viidennen luvun retorisesta analyysistä sekä kuudennen ja seitsemännen luvun yhteenvedosta ja pohdinnasta. Analyysissä käytettävä Burken retoriikan teoria on hajautettu osaksi analyysia eli käsittelen teoriaa, kun se on

analyysin kannalta oleellista.

Toisessa luvussa esittelen työn viitekehyksen eli aikaisemman tutkimuksen, joka on tutkielman hahmottamisen kannalta merkityksellistä. Luvun alussa esittelen työlle olennaisen teoreettisen kontekstin Kenneth Burken retoriikan teorian sovittamiseksi työn teoria-alustaksi. Tämän jälkeen tarkennan työn retorista kontekstia eli esittelen sitä soveltamisalaa, jonka pohjalle Burken teoriaa sovellan. Käytännössä siis esittelen lukijalle retoriikan maailmaa, jonka jälkeen tutustutan hänet Yhdysvaltain presidenttiretoriikkaan ja sitä ympäröivään historialliseen kontekstiin. Lopuksi käsittelem tutkimuskohteen lähestymistapaa sodan käsitteen näkökulmasta, ja tuon esille sodan määrittelyn variaatioita pohjustaakseni sodan käsittämistä poliittisena ja retorisenä ilmiönä.

Kolmannessa luvussa analysoin Burken pentad-teorian avulla Bushin retoriikan luomaa draamaa syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeisissä puheissa vuoden 2002 kansakunnan tila -puheeseen saakka. Luvun tarkoituksena on tuoda esiin kokonaisvaltainen näkemys Bushin draamasta, jota seuraavissa päälukujen analyyseissä syvennetään. Käytännössä tutkin draamassa tapahtuvia muutoksia ja sen asettumista lopulliseen muotoonsa. Havainnollistan myös draamaan syntyvää vastakkainasettelua draaman perustuksena sekä tarkastelen sodan käsitteen hajautumista negatiivisesti käsitteellistettävään sotaan, jota ”he” käyvät ja positiivisesti käsitteellistettävään sotaan, jota ”me” käymme. Osoitan myös miten varsinainen sota, sellaisena kuin sen konkreettisenä ymmärrämme, peittyy poliittisten sotakäsitteiden alle. Lisäksi analysoin draamaa johdattelevien käsitteiden muutosta kohti abstrakteja ja vaikeammin hahmotettavia kokonaisuuksia.

Neljännessä luvussa esitän, miten niin sanottu syyllisyysdraama on luettavissa esiin Bushin draamasta. Analyysin pääkohtena on vihollinen ja sen avulla luotu identifikaatio ”meidän” keskuudessamme eli käytännössä tarkastelen, miten draama perustuu vihollisesta erottautumiseen ja mitä seurauksia syntypukin käytöllä draaman kannalta on. Huomionarvoiseksi seikaksi kehittyi transsendenssi, joka Bushin syyllisyysdraamassa on olennaisessa osassa, sillä se vahvistaa erottautumisen kautta luotavaa ”meidän” yhdistymistä. Käsittelem neljännessä luvussa myös Bushin syyllisyysdraaman aiheuttamia ongelmia sekä sen näkymättömiä аспектеja pohtiessani islamin todellista roolia Bushin draamassa. Tähän liittyen tarkastelen myös negatiivisten stereotyyppien vaikutusta

syntipukin luomisessa ja radikaalin islamin käyttöä viholliskäsitteenä sekä Bushin retorista tyyliä, joka antaa vaikutelman, että draaman hierarkia luodaan yleisön puolelta ikään kuin omaehtoisesti, vaikka käytännössä hierarkia on draamassa jo valmiina. Vertaan myös draaman kulmakiveksi muodostuvaa ”meidän” käymää sotaa kristillisen teologian pyhään sotaan ja siihen liittyneisiin ominaispiirteisiin ja tuon esille, miten Bushin draamassa esiintyvät uhraukset sodan puolesta toimivat sotaa oikeuttavina ja pyhän sodan marttyyriuteen rinnastettavina tekoina.

Viidennessä luvussa tutkin Bushin draamaa Burken logologian teorialla. Analysoin draaman hierarkiaa tarkastelemalla, miten Bush hyödyntää kielellisen kontekstin sisältämiä jumal- ja paholaistermejä, ja miten sodasta itsessään muodostuu jumaltermiä lähentyvä käsite. Tarkastelen myös Bushin draaman rakennetta logologisesta perspektiivistä vertaamalla sen elementtejä kristillisessä teologiassa esiintyviin elementteihin, jotka Burken teoriassa kuvastavat kielellistä draamaa ja sen toistuvuutta.

Kuudennen luvun yhteenvedossa vedän analyysissa käsitellyt asiat yhteen ja esitän analyysin pohjalta tekemäni johtopäätökset tiivistetyssä muodossa. Käsittelen vielä seitsemännen luvun loppusanojen yhteydessä Bushin draamaa laajemmassa kontekstissa Yhdysvaltain presidenttiretoriikkaa silmälläpitäen. Esitän myös mahdollisia jatkotutkimusaiheita sekä kriittistä pohdintaa Bushin retoriikan ja Burken dramatismin teorian yhteensovittamisesta.

2. TUTKIELMAN KONTEKSTI

2.1 Retoriikka tutkielman teoreettisena kontekstina

Retoriikan ollessa työn pääasiallisena tutkimuskohteena, on hyvä tarkentaa, mitä retoriikka on, mitä sillä missäkin tilanteessa tarkoitetaan, miten sitä nykyään tulkitaan ja mikä tekee siitä poliittista. Retoriikan tutkimuksen vaikutteet ovat usein enemmän päällekkäisiä kuin irrallisia tai toisiaan poissulkevia, minkä takia kontekstin tunteminen on tältä osin tärkeää. Retoriikan tunteminen on myös osa poliittisen luentatavan ymmärtämistä eli käytännössä retoriikan ymmärtäminen helpottaa Kenneth Burken teorian hahmottamista sekä oikeanlaisen näkökulman omaksumista retoriikan käsittelemiseen poliittisena ilmiönä. On myös olennaista havainnollistaa Burken paikka ja merkittävyys retoriikan tutkimuksessa.

Historiallisesti katsottuna retoriikka koki varsinaisen tulemisensa antiikin Kreikassa, jossa se tunnettiin puhetautona – oppina siitä miten asiat esitetään vakuuttavasti ja suostuttelevasti. Pohjustan retoriikan taustoja antiikin ajoilta asti, sillä monet retoriikan teoreetikot, myös Burke, rakentavat retoriikkateoriaansa juuri antiikin retoriikan perustalle.² (Summa 1996, 57.) Antiikin retoriikka oli käytäntöön ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäävää toimintaa, jolle politikoinnille suotuisa ympäristö loi puitteet niin antiikin Ateenassa kuin Roomassakin. Teoreettinen perintö syntyi alun perin filosofien³ ja sofistien⁴ välisissä keskusteluissa, joista filosofit keskittyivät enemmän dialektiikkaan eli totuuden etsimiseen keskustelun avulla ja sen käyttämiseen puhetaidossa. Sofistien lähestymistapa taas muistutti enemmän nykyajan poliittista retoriikkaa, jossa pyritään todentuntuiseen asioiden esittämiseen vakuuttavasti totuuden itsensä ollessa toissijainen. (Haapanen 1996, 23–24.)

Sekä filosofit että sofistit tunsivat dialektiikan ja retoriikan tietynlaisen vertautuvuuden ja tiedostivat toistensa suuntauksien paikan puhetaidossa. Filosofit kuitenkin pitivät sofistien harjoittamaa oppia vääristyneenä, sillä siitä puuttui hyveellinen totuuteen ja oikeaan

² Burke käyttää ja kommentoi lähes kaikkea merkittävää retorista tuotantoa antiikin ajoista lähtien.

³ Mm. Sokrates (469–399 eKr.), Platon (n.429–347 eKr.) ja Aristoteles (382–322 eKr.)

⁴ Mm. Gorgias (483–375 eKr.). Sofismiä taipuvaisia olivat myös Isokrates (436–338 eKr.) sekä myöhemmin Cicero (106–43 eKr.).

tähtääminen. Filosofien opeissa *logos*⁵ nousi puhetaidon keskeisimmäksi elementiksi, kun taas sofistit painottivat myös puheen psykologista ja tyyllillistä puolta. Sofistit ikään kuin tunnustivat myös kielellisen vallan pimeän puolen, joka saattoi perustua esimerkiksi valheisiin, manipulointiin tai propagandaan ja tähtäsi puhtaasti puheen vaikuttavuuteen. Voidaankin sanoa, että sofistien harjoittama oppi oli lähempänä varsinaista retoriikkaa – eräänlaista poliittisesti maustettua dialektiikkaa. (Haapanen 1996, 23–27.)

Antiikin Rooman parhaana puhujana pidetty Marcus Tullius Cicero näki retoriikan laaja-alaisena puhetaitona. Hän osaltaan samaistui filosofien loogiseen argumentaatioon perustuviin ja moraalikäsitteet huomioonottaviin perusohjeisiin, mutta piti kuitenkin oleellisena, että luovuuden ja suostuttelun tuli olla läsnä puhetilanteessa. Dialektiikka on Ciceron mukaan osa retoriikkaa, mutta retoriikka itsessään on lähellä moraalifilosofiaa. Se ei ole tiedettä, vaan tilanteeseen sidottua ja puhujan muokkaamaa vuorovaikutusta, joka nojaa kuulijoiden reaktioon. Totuudenomaisen argumentaation lisäksi tunnetilojen hallinta ja hyväksikäyttö, esityksen tyyli sekä yleisön suostuttelu ovat Cicerosta hyvän puheen peruselementtejä. (Haapanen 1996, 27–44.)

Vaikka hellenististä kulttuuria hallitsi puhuttu kieli, oli myös kirjallisella esitystavalla paikkansa ja esimerkiksi Cicero nojautui tuotannossaan teknisen retoriikan oppeihin. Puhetaitoa alettiin muun muassa jakaa osiin ja useimmiten tämän jaon kaava esiintyi viisiosaisena: puheen aineksen keksiminen (*inventio*), sen järjestäminen puheeksi (*dispositio*), sen muokkaus ja puheen tyyli (*elocutio*), suunnitellun muistaminen (*memoria*) ja itse puheen esittäminen (*actio*). Nämä osat jakautuivat edelleen osiin, joita puheita rakennettaessa tai analysoitaessa voitiin tarkastella erikseen. Retoriikan teoria irtaantuikin vähitellen siihen aiemmin liittyneestä käytännöllisestä puolesta, jolloin sen rinnalle tuli retoriikan tutkimus. (Haapanen 1996, 29–45.)

Keskiajalla retoriikka menetti merkitystään puhetaidon oppina, mutta nousi uudestaan Italian renessanssin myötä keskeisen tieteen ja kouluaineen asemaan, josta se levisi nopeasti muualle Eurooppaan – puhutaan niin sanotusta retoriikan uudesta tulemisesta. 1900-luvulle saavuttaessa retoriikka oli jälleen kokenut tieteenalana notkahduksen, etenkin

⁵ Aristoteles jakoi puhujan käytössä olevat yleisön suostuttelun keinot kolmeen lajiin: puhujan luonteen vakuuttavuuteen (*ethos*), tunteisiin vetoamiseen (*pathos*) sekä järkeen ja totuuteen vetoamiseen (*logos*). (Haapanen 1996, 31)

akateemisena suuntauksena, mutta nousi vuosisadan puolivälissä uuteen kukoistukseensa. Tämän ”uuden retoriikan” aikakauden käynnistäjinä nähdään yleensä kolme keskeistä retoriikan teoreetikkoa: Kenneth Burke, Chaïm Perelman ja Stephen Toulmin. Vaikka heidän lähtökohtansa retoriikan tutkimisessa ovat erilaisia, heitä pidetään retoriikan kunnianpalauttajina, sillä he ovat merkittävästi edistäneet uutta retoriikkaa koskevan keskustelun syntymistä 1900-luvun puolivälissä. (Haapanen 1996, 45–46; Summa 1996, 51–52.)

Perelman ja Toulmin esittivät teorioita argumentoinnin tekniikoista ja analysoimisesta eli keskittyivät käytännönläheiseen retoriikan tutkimukseen. Perelmanin argumentaatioteoriassa retoriikkaa tutkitaan klassisessa muodossaan päättelyn ja vakuuttamisen keinona. Hän analysoi tekniikoita, miten argumentaatiossa kyetään lisäämään tai vähentämään jonkin väitteen uskottavuutta. Hänen mukaansa muoto ja sisältö yhdistyvät ja toimivat rinnakkain vakuuttamisen elementteinä ja hän kyseenalaistikin näkemyksen, jossa retoriikka yhdistetään vain puheen tai kirjoituksen ulkoasuun. Perelmania on kritisoitu retoriikka-käsitteen suppeasta lähestymistavasta hänen keskittyessä lähinnä sen rationaaliseen puoleen. Stephen Toulmin satoi argumentaatioteoriaansa vielä Perelmaniakin yksityiskohtaisemmin logiikan teeseihin. Yleisestä retoriikkakeskustelusta poiketen Toulmin ei myöskään tarkastellut suostuttelun ulottuvuutta tai yleisölähtöisyyttä. Toulminille argumentointi oli päättelyä ja sen pätevyyttä eikä hän siis varsinaisesti käsitellyt retoriikkaa kokonaisuudessaan, etenkin jos puhutaan poliittisesta kielenkäytöstä. (Summa 1996, 62–81.)

Kenneth Burke (1897–1993) puolestaan jättää argumentaation tekniikat vähäiselle huomiolle ja keskittyy retoristen ilmiöiden laajempaan merkitykseen osana inhimillistä toimintaa. Hän tutkii miten nämä ilmiöt vaikuttavat symbolisen järjestyksen muodostumisessa ja miten symbolista ja kulttuurista järjestystä käytetään vastedes poliittisen vallan ohessa. Vaikka Burken tuotanto käsittelee paljon muutakin kuin retoriikkaa, on retoriikalla ja symbolisella ulottuvuudella Burkelle keskeinen asema inhimillisen toiminnan motiivien käsittämässä. Usein Burken tuotantoa luetaan osissa, jotka sopivat tarkastelun alla olevaan tilanteeseen. Valinnallinen menettely johtuu lähinnä siitä, että Burke on tutkijana hyvin poikkitieteellinen ja hänen tuotannollaan ei ole yhtä varsinaista kiinnepistettä. (Summa 1996, 52–53.)

Retoriikkateoriassaan Burke kallistuu osin antiikin retoriikan sofismiin, sillä hän käsittelee mielellään retoriikan pimeää puolta. Perelmanista ja Toulmanista poiketen Burkea kiinnostaakin vakuuttavan argumentaation sijaan retoriikan salakavaluus, monimielisyys ja piilevä vaikutus. Burkesta tällaiset monesti toisarvoisina pidetyt retoriset tekijät ovat usein merkittävämpiä kuin varsinaiset retoriset taidot. (Summa 1996, 57–60.)

Burke itse määrittelee retoriikan osaltaan asenteiden muovailuksi tietyn toiminnan aikaansaamiseksi toisissa ihmisissä (Burke 1962, 565–566), mikä kuulostaa sinällään hyvin traditionaaliselta retoriikan määritelmältä, mutta laajenee Burken teorian kontekstissa sisältäen erinäisiä piilomerkityksiä. Esimerkiksi jonkin asian nimeäminen tietyllä tavalla saa aikaan käytettyyn käsitteeseen liitettäviä mielle yhtymiä, vaikka nimeäminen ei muuten vaikuttaisi viestin sanomaan (Burke 1957, 4). Tämä nimeäminen vaatii kuulijoilta yhtenäisen tilannekäsityksen, joka voidaan edelleen aikaansaada retorisilla strategioilla. Retorista vaikuttamista esiintyy siis kaikkialla.

Burke on muiden ”uuden retoriikan” aikakauden teoretikkojen kanssa nostanut kiinnostusta tutkia yhteiskuntatieteiden teemoja retorisenä kielenkäyttönä, mikä on osittain johtanut yhteiskuntatieteiden ja humanististen alojen rajojen hälvenemiseen (Summa 1996, 60–62). Tarkasteltaessa retoriikkaa nykypäivänä näkyikin uuden retoriikan vaikutus yhä selkeästi. Oikeastaan retoriikkaa on hankala enää lokeroida mitenkään, vaikka yleisesti se voidaan nähdä kielelliseksi vaikuttamiseksi tai sen tutkimiseksi. Kari Palonen ja Hilka Summa puhuvat ”retorisesta käänteestä”⁶ kuvaillessaan sitä miten myös tieteen ja filosofian auktoriteetit ovat suhteellistuneet ja käyttävät yleisöön vetoavaa argumentointia. Retoriikan traditioiden ja käyttötapojen moninaistuminen on heidän mukaansa saanut aikaan sen, ettei ole kyse enää yhdestä oppirakennelmasta tai metodista. (Palonen & Summa 1996, 7.)

Retoriikasta onkin esitetty uusia toisista poikkeavia tulkintoja ja näkökulmia. Palonen ja Summa esimerkiksi tyypittelevät retoriikkaa sen mukaan miten poliittisuus esiintyy poliittisen toiminnan perspektiivissä eli minkälaisesta näkökulmasta poliittisuutta tarkastellaan retoriikan yhteydessä. Retorisesta käänteestä puhuttaessa voidaankin puhua retoriikan ja politologian lähentymisestä, mikä siis juontuu paljolti Burken, Perelmanin ja

⁶ Retorisen käänteän käsitteen lanseerasi alun perin Richard Rorty vuonna 1984 ja se tunnettiin aikaisemmin lingvistisenä käänteenä ja tulkitsevana käänteenä (Palonen & Summa 1996, 7).

Toulmanin perinteestä retoriikan tutkimuksessa. Tämä on muokannut myös käsityksiä poliittisesta ajattelusta osana retoriikkaa. (Palonen & Summa 1996, 7–14; Palonen 1996, 137.)

Retorisen käänteen aikaansaamassa lähestymistavassa ajattelu nähdään osana politiikkaa, mutta se ei suoraan ohjaa sitä, vaan nämä kaksi ovat ikään kuin vuorovaikutuksessa keskenään. Kyseinen retorinen näkökulma kantautuu jo antiikin sofistien ajattelutavasta (Palonen 1996, 137), joille retoriikan ja politiikan yhteys oli ilmeinen, ja tällainen poliittisen ajattelun tapa nousee esiin myös Burken tuotannosta. Tämän sisäistämiseksi voidaan ajatella esimerkiksi ”toiminnan” ja politiikan vuorovaikutusta. Burken teoriassa toiminta juontuu kielestä, ajattelu tekee siitä poliittista, mutta politiikka kuitenkin ohjailee ajattelua kielen avulla saadakseen aikaan haluttua toimintaa.

Burken tuotannon soveltaminen edellyttääkin lukijalta, retorisen käänteen hengessä, tietynlaisen poliittisen luentatavan omaksumista. Burken ajattelussa kirjallisuus ylittää kaikkialle (ks esim. Gusfield 1989a, 42) eli periaatteessa mitä vain pystytään tutkimaan kirjallisesta näkökulmasta, mutta samalla myös kriittisyyden on oltava mukana poliittisesta vuorovaikutuksesta johtuen. Olennaista on tietynlaisen kriittisyyden omaksumisen lisäksi sen sisäistäminen, että retoriikkaa on hankala väistää tai myöskään tutkia objektiivisesti käyttämättä retoriikkaa. Inhimillinen ja kulttuurillinen maailma sisältää väistämättömän retorisen komponentin eli retorisuus kuten myös poliittisuus toimivat osana yhteisöllisyyttä. Retoriikan vaikutus tulisi huomioida niin omassa tulkinnassa, historiankirjoituksessa, tieteellisessä keskustelussa kuin tutkittavassa kohteessakin, minkä jälkeenkään kaikki retorisuus ei välttämättä ole havaittavissa.

Kaikki retorisesti esitetty onkin periaatteessa poliittisten vaikutteiden ympäröimää sanoessamme valittuja asioita valituin sanastoin valitusta näkökulmasta. Tämän teemme tietynlaisesta ympäristöstä, joka muokkaa käsityksiämme, ja joka itsessään on käsityksien muokkaama. Absoluuttinen totuus jää siis kyseenalaiseksi retorisuuden yltyessä kaikkialle. Maailman hahmottaminen retorisesti sisältääkin eräänlaisen antifilosofisen hypoteesin: koska totuutta on vaikea saavuttaa, kannattaako sitä edes tavoitella? Burken teoriassa retorisuus on osa totuutta, joten hän antaa lähinnä välineitä ja näkökulmia maailman hahmottamiseen ja retoristen ilmiöiden ymmärtämiseen. Niitä soveltamalla pystytään tutkimaan retorisesti vaikuttavia elementtejä ja niiden vaikutusta sosiaalisiin rakenteisiin ja

yhteisöihin. Burken ajattelussa retoriikka onkin eräänlainen vaikutin, jonka ilmiötä hän lähestyy teoreettisesti sekä kriittisesti.

2.2 Presidenttiretoriikka tutkielman retorisenä kontekstina

Retorinen konteksti on kielen käytössä aina läsnä ja se tarkoittaa yksinkertaistettuna historiallisia faktoja, jotka ympäröivät retorista tilannetta. Konteksti syntyy osittain kieltä käyttävien yhteisöjen vaikutuksesta ja määrittelee miten ymmärrämme tiettyä tekstiä. (Kuypers 1997, 4.) Retorisia tilanteita ei tulisikaan käsitellä yleisellä tasolla, vaan tilannetta ympäröivän kontekstin läpi. Tästä syystä tarkastelen lähemmin Yhdysvaltain presidenttiretoriikkaa ympäröivää retorista kontekstia.

Retoriikka on keskeinen tekijä poliittisessa hallinnassa, sillä hallinta rakennetaan alun perinkin kielen avulla. Poliitiikka ja hallinta eivät voi myöskään esiintyä ilman retoriikkaa. Richard Neustadtin kuuluisassa määritelmässä presidentin rooli irrallisten instituutioiden järjestelmässä, jossa valta on jakautunut, on käyttää suostuttelemisen valtaa (Neustadt 1990, 11). Käskyvalta toimisi vain ihanneolosuhteissa eli tilanteessa, jossa vallitsisi järjestys, presidentin valtaa tai auktoriteettia ei kyseenalaistettaisi ja presidentillä olisi täydelliset resurssit suorittaa käsky. Yhdysvaltain presidenttiys on siis perimmiltään retorinen rooli. Tämä retorinen rooli saa presidentin mukana yksilöllisen henkilöahmon, maailmankatsomuksen ja tyylin, mutta sitä ei voi hoitaa ilman kommunikatiivisia vaikutteita. Viestintävälineiden läsnäolo, lehdistötilaisuuksissa esiintyminen, edustaminen ympäri maailmaa ja medianäkyvyys ovat presidentillisiä velvoitteita. Presidentin rooliin kytkeytyykin luontaisia ennako-oletuksia, jotka ovat kielellisen toiminnan ohjaamia. (Smith & Smith 1990, 228.)

Presidenttiretoriikasta puhuttaessa on tärkeää muistaa, että presidentit itse eivät kirjoita puheitaan. Kirjoittajat ovat usein haamukirjoittajia ja puheiden sisältöön vaikuttavat monenlaiset tekijät, kuten hallinnon ajama politiikka, yleisön asenteet, taloudellinen ja poliittinen tilanne, lobbaajat sekä media. Asiantuntijoiden avulla myös varmistetaan, että puheissa ei ole asioita joita ei ole harkittu loppuun. Presidenteillä itsellään on silti huomattavasti vaikutusvaltaa puheisiin ja he viimekädessä hyväksyvät puheidensa sisällön ja kantavat siitä vastuun. (Bormann 1961, 265–266; Ragsdale 1984, 972, 982.)

Franklin Rooseveltia pidetään Yhdysvalloissa niin sanotun modernin presidenttiyden aikakauden aloittajana, sillä talouden laskusuhdanne, toinen maailmansota ja sitä seuraava vallan keskittyminen johtajistolle teki presidenttiydestä perustavanlaatuisesti erilaista. Mittasuhteiden kasvu esimerkiksi presidentin henkilökunnassa ja virastoissa sekä laajentunut mediahuomio muodostivat presidentin ympärille vahvemman valtakoneiston. Ronald Reaganista lähtien liikenne- ja viestintäteknologian kehitys tekivät modernista presidenttiydestä vielä liikkuvampaa, mikä teki presidentin roolista myös retorisesti aktiivisempaa. Modernin presidenttiyden alkuaikoina presidentit luottivat ammattipoliitikkojen, imagospesialistien ja puheen kirjoittajien apuun esiintyessään muutamissa muodollisissa tilaisuuksissa. Nykyajan presidenttiydessä presidentti esittää valkoisen talon erillisissä virastoissa tuotettuja puheita ja toimintamenetelmiä lähes päivittäin, mikä verhoaa presidenttiyden kansallisten symbolien ja rituaalien verkostoksi, joka toimii yhteistyössä muiden instituutioiden kanssa. Vaikka nykyajan presidenttiydelle on olemassa useita määritelmiä, on niille kuitenkin yhteistä se, että kansan suosion edellytys tekee toiminnasta retorista vallan mahdollistamiseksi. (Smith & Smith 1990, 234–235; Denton & Kuypers 2008, 257–271.) Modernin median aikaan suostuttelu on entistä suuremmassa roolissa, sillä presidentin täytyy säilyttää suotuista imago median jatkuvan läsnäolon yhteydessä (Kiewe 1994, xvi).

Poliittisen retoriikan asiantuntijat Denton ja Kuypers näkevät viimeisen 25 vuoden aikana tapahtuneen kulttuurillisen ja sosiologisen muutoksen Yhdysvaltain presidentin roolissa. Suuntauksessa korostuu symbolisesti toimeenpaneva johtajuus, missä presidentti hallitsee keskittymällä retoriikkaan ja kansan yleinen mielipide luodaan presidentin retoriikan avulla. Presidenttiydestä on tullut sosiaalinen instituutio, joka on vuorovaikutuksessa yleisön kanssa ja näin luo poliittista todellisuutta. Se luo vallitsevan kielellisen ympäristön sanoillaan, olemuksellaan ja agendallaan, mutta siihen vaikuttavat myös odotukset instituutiota kohtaan. Nämä osatekijät luovat yleisen vaikutelman presidentin johtamistyylistä ja helpottavat sen omaksumista. (Denton & Kuypers 2008, 257–258.)

Presidentti siis ikään kuin astuu valmiiseen instituutioon, jossa hän luo omanlaistaan presidenttiretoriikkaa painottamalla eri asioita. George W. Bush muun muassa käytti kansainvälisiä kriisejä koskevaa kriisiretoriikkaa aktiivisesti osana politiikkaansa. Kriisiretoriikka on yksi näkyvimmistä retorisista genreistä Yhdysvaltain

presidenttiretoriikassa ja se on melkein vakiinnuttanut asemansa Yhdysvaltain presidenttien retorisenä aseena. Ennen Bushia vastaavaa retoriikkaa ovat käyttäneet esimerkiksi Roosevelt v. 1941 sodan julistuksessaan, Truman v. 1947 doktriinissaan, Kennedy v. 1962 Kuuban kriisissä, Johnson v. 1964 Tonkinlahden puheessaan, Nixon v. 1970 Kambodjan puheessaan, Carter v. 1980 lausunnossaan panttivankidraamasta ja Reagan yleisesti retoriikassaan. Kriisiretoriikan toimintamalliin kuuluu Yhdysvaltain kansallisuuden vahvistaminen sodan avulla, joka usein kärjistyy draamaan hyvän ja pahan välisenä kamppailuna. (Smith & Smith 1990, 239; Kiewe 1994, xvii.)

Kriisiretoriikkaa käyttävät puheet korostavat presidentin asemaa, sillä kriiseihin orientoituminen vahvistaa presidentin roolia ja kriisejä koskevassa toimintamallissa presidentti ottaa entistä vahvemman komennon. Presidentin puoleen käännetään kriisin aikana, vaikka kriisiretoriikka ei muuten saisikaan jalansijaa. Presidentti, joka nojaa vahvasti kriisiretoriikkaan, hyötyy näin ollen kriisitilanteen vallitessa. Presidenttiretoriikan tutkija C. A. Smith on myös sitä mieltä, että presidentin toiminta kriisin aikana takaa presidentille suosiota siitä huolimatta kuinka tyhjänpäiväinen kriisi, tai kuinka hölmöä toiminta kriisissä, on. (Smith & Smith 1990, 238–240.)

Toimiessaan kriisiretoriikka siis täydentää presidentin symbolista vaikutusvaltaa ja vahvistaa hänen uskottavuuttaan. Sillä voidaan myös oikeuttaa meneillään olevia tai haluttuja poliittisia toimia sekä viedä huomiota ongelmallisilta asioilta. Presidenttien käyttämän kriisiretoriikan ominaispiirteenä on usein tietyn asian ympärillä käytävän keskustelun rajaaminen ”joko–tai” vaihtoehtoihin. Asiasta käytävä rationaalinen keskustelu rajoittuu, kun se tuodaan esille sellaisessa valossa, jossa lähtökohtaisesti vain yksi ratkaisu on oikein. Kun toinen vaihtoehto on mahdollisimman huono, asettuvat myös muuten vääriksi luettavat toimet suotuisiksi paremman vaihtoehdon tavoittamiseksi. Tällaisen pienemmän pahan periaatteen iskostamisella yleisöön, pystytään perustelemaan epätavalliset toimet kriisitilanteessa. (Kiewe 1994, xix.)

Vaikka kriisiretoriikka on periaatteessa oma maailmansa kriisittömään retoriikkaan nähden, on molempien retorinen luonne kuitenkin samanlainen, mikä pitää ne samalla poliittisen vaikuttamisen alueella (Kiewe 1994, xviii). Oikeastaan tämä voidaan nähdä niin, että kriisien avulla saadaan mahdollisuus poliittisen kielenkäytön muuttamiseen itselle suotuisaksi, jolloin kriisiretoriikkaa voidaan käyttää omaksi eduksi. Kriisien määrittely

riippuukin paljolti katsojasta, mitä taitava presidentti osaa käyttää hyväkseen. Tällaisessa keinottelussa on kuitenkin riskinsä, sillä mikäli kriisiretoriikka ampuu yli ja kriisin todellinen luonne ilmenee yleisölle jälkikäteen, voi presidentin asema vaarantua. Näin kävi osittain muun muassa G. W. Bushille Irakin sotaa perustelevien massatuhoaseiden kanssa, kun kyseisiä aseita ei koskaan löytynyt. Myös tuloksettomuuden leima terrorismin vastaisessa sodassa varjosti Bushin myöhäisempää aikaa presidenttinä, sillä kriisin pitkittyessä ja ratkaisun uupuessa hänen toimiaan alettiin kyseenalaistaa (Eichenberg ym. 2006, 801–803).

Kriisiretoriikan ongelmana on myös se, että se menettää merkityksensä, kun sitä käytetään liikaa, jolloin se ei ole kansalaisten näkökulmasta enää konkreettista. Tietyllä tavalla kriisiretoriikan rutinoitumisen johdosta yleisön lähestymistapa kyseistä retoriikkaa kohtaan on etäännytynyt, kun oikean ja näennäisen kriisin erottaminen ei ole itsestään selvää. Presidenttien puheet ovat ongelmia puivien ja keskustelua herättävien avausten sijasta muuttuneet itse avausta tarvitseviksi ongelmiksi. Kriisiretoriikan käyttöä hankaloittaa myös se, jos kriisejä on useampia ja ne vievät toisiltaan huomiota. Näin ollen kriisit kilpailevat keskenään niistä voimavaroista, joita tarvitaan kriisin ratkaisemiseen. (Kiewe 1994, xvi–xvii.) Esimerkiksi Bushin aikana päällekkäin asettuneet kriisit talouden ja terrorismin kanssa jakoivat huomiota ongelmien priorisoinnissa (ks. esim. Bush 2002).

2.3 Sota poliittisena ja retorisenä ilmiönä

Sota on tutkielmassani yksi keskeisimmistä retorisisista elementeistä, mistä syystä käyn läpi yleisimmät sotaan liitetyt määritelmät sekä havainnollistan sodan retorisuutta käsitteenä. Yleisesti ottaen sodasta puhuttaessa ei tulisi olla liian kapeakatseinen, vaan nähdä sota myös poliittisena ja retorisenä ilmiönä, joka esiintyy erilaisissa yhteyksissä. Tällöin pystyy tarkastelemaan sodan käsitteen käyttöä kriittisesti.

Yleensä ajatellessamme sotaa, kuvittelemme tilanteen, jossa kaksi valtiota käy aseellisin voimin toisiaan vastaan sekä taistelevat tarkkaan määritetyin ja organisoiduin joukoin siitä seuraavassa yhteenotossa. Diplomatian harjoittajat, sotilasjohtajat ja kansainvälisen politiikan asiantuntijat tyypillisesti pitävät sotaa valtioiden välisenä kamppailuna. Tämä luonnehdinta löytyy niin Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjasta, sadoista

valtioidenvälisistä sopimuksista, valtionhallintojen puolustusministeriöistä kuin tavallisista oppikirjoista, jotka koskevat kansainvälistä politiikkaa. (Holsti 1996, 1.)

Sodan termille on aika ajoin kehitetty erilaisia määritelmiä, joilla pyritään luokittelemaan sotia ja määrittelemään tilanteet, joita voidaan kutsua sodaksi. Mitä sota on ja miten se ymmärretään, riippuukin paljon siitä miten se määritellään, ja koska määrittelyjä on olemassa paljon erilaisia, voidaan sota käsitteenä ymmärtää monella eri tavalla. Verrattaessa vanhempia sodan käsityksiä uudempiin, on selvästi havaittavissa käsitteen määrittelyn monimutkaistuminen ja laajeneminen. Mitä tuoreempia määritelmiä tarkastelee, sitä vaikeammalta sodan tarkka luokittelu tai sen sitominen erilaisiin tekijöihin vaikuttaa.

Lyhimmillään ja yksinkertaisimmillaan sota voidaan käsittää Ciceron tavoin ”kilpailuna voimakeinoin” tai Hugo Grotiuksen tavoin ”niiden tilana jotka kilpailevat voimakeinoin”, kun taas laajimmillaan sota on Quincy Wrightin tapaan määritelty vailla eksaktia merkitystä olevaksi suhteelliseksi käsitteeksi (Wright 1965, 3-6). Yksi tunnetuimpia sodan määritelmiä on Carl von Clausewitzin ”sota on politiikan jatkamista toisin keinoin”, jossa sota ei ole tyhjästä syntyvä uusi olotila, vaan nimenomaan politiikan jatke, jossa sotilaallinen näkökanta alistetaan poliittiselle näkökannalle. Sotaan liittyvällä valtiolla on usein taustalla poliittinen päämäärä, jolloin sota on itsekkäisiin poliittisiin tavoitteisiin pyrkimistä väkivalloin. (Clausewitz 1998, 282–286.) Clausewitz pitää niin sanottua absoluuttista sotaa sodankäynnin ”puhtaana” muotona, jonka tavoite on sotilaallisella nujertamisella saada vastustaja tottelemaan omaa tahtoa. Sitä voidaan pitää perinteisenä sodankäyntinä ymmärtämämme sodan esimerkkinä, josta on irroitettu sen poliittisuus (Clausewitz 1998, 269–271.)

Viime vuosikymmeninä nopeutunut sodan luonteen muuttuminen on osaltaan vaikuttanut sodan käsitteeseen, mutta se on ajautunut myös yhä enemmän poliittisia tarkoituksia sisältäviin yhteyksiin. Sen lisäksi, että ”sota” ei enää ole yhtä helposti määriteltävissä kuin aikaisemmin, siitä on tullut enemmän tapauskohtaisesti vaihteleva käsite. Klassisista sodan määrittelijöistä Wright näkee nykyajan sodan juuri tällaisena, sillä hänen mukaansa sota näyttääytyy eri tavoilla eri ihmisille; yhdelle se on virhe jota tulisi välttää, toiselle se on rikos josta pitää rangaista ja joillekin se on vain anakronismi, jolla ei ole mitään tarkoitusta. Osa ihmisistä pitää sotaa hyväksytympänä kuin toiset ja kaikille se ei ole

ongelma laisinkaan. Wright käsitteleeekin sotia toisistaan erillisinä, mutta samankaltaisina väkivaltaisina yhteenottoina. (Wright 1965, 3–6)

Vaikka sota voidaan nähdä monella tavalla, Wright täsmentää, että nykyään suurimmalle osalle ihmisistä ja valtioista sota yleisesti on ongelma. Sodan lisääntynyt ymmärtäminen ongelmana johtuu hänen mukaansa neljästä syystä: maailman ”kutistumisesta”, historiankulun kiihtymisestä, aseellisten keksintöjen kehitymisestä ja demokratian aseman nousemisesta. Demokratian ja tiedotusvälineiden parantumisen myötä ihmiset ovat yhä tietoisempia sodan kurjasta puolesta, joka on aikaisemmin jätetty sotavoittojen juhlimisen varjoon. Aseteollisuuden kehittyessä sodasta on myös samalla tullut astetta brutaalimpaa ja pelko sodan yltämisestä taistelukenttien ulkopuolelle on tuonut ongelman ihmisten keskuuteen. (Wright 1965, 3–6.).

Retorisesta näkökulmasta tarkasteltuna sodalla voidaan käsittää lähes mitä tahansa. Esimerkiksi Yhdysvaltain harjoittamassa poliittisessa retoriikassa sota ei näyttäyty aina oletusarvoisesti vältettävänä asiana, vaan Yhdysvallat on tunnettu sodanjulistuksista tavallisesta poikkeavia vihollisia, kuten huumeita, AIDS:ia tai terrorismia vastaan. Näin ollen he ovat voineet käyttää poikkeustilan tuomia erikoisvaltuuksia ja kritisoida niitä, jotka kannattavat pehmeämpiä tai monimutkaisempia keinoja tilanteen ratkaisemiseen. (Kuusisto 1998, 39.) Terrorismin vastainen sota voidaan nähdä myös Yhdysvaltojen valtapelinä, jotta maan status militaristisena hegemoniana ei horjuisi. Siksi on myös luonnollista, että terrorismin vastainen sota on osittain juurtunut Yhdysvaltain ”presidentti-instituutioon”. Sotaa jatketaan, jotta ajankohtainen politiikka ei vaikuttaisi liian voimattomalta aikaisempaan verrattuna.

Yleisesti ajateltuna sotaa voidaan pitää politiikassa tehokkaana voimakeinona. Kun käymme sotaa esimerkiksi jotain turvallisuutta vaarantavaa uhkaa vastaan, se kuvastaa tilanteen vakavuutta. Sodan käsite onkin turvallisuuspoliittisessa retoriikassa politisoitunut, sillä se esiintyy politiikan välineenä milloin tehokeinona ja milloin huomion keskittäjänä. Tämä näkyy välillä huvittavinakin tilanteina, kuten esimerkiksi Afganistanin operaatiossa, missä viime vuosina vallitsi tilanne, jossa Yhdysvallat kävi sotaa terrorismia vastaan, Taliban kävi sotaa miehittäjiä vastaan, molemmat kävivät sotaa huumeita ja pahuutta vastaan ja esimerkiksi Suomi ei käynyt sotaa ollenkaan, vaikka toimi osana Yhdysvaltain liittoumaa. Tilanteen sodan käsitteen poliittiseen käyttämiseen ei siis tarvitse

vastata käsitystämme sodasta, vaan käsitteen tietoisella ”väärinkäytöllä” voidaan ohjalla tilanteiden tulkintaa ja konstruoida totuutta. Käytännössä sodan käsitteen käyttö siis muokkaa sitä miten käsite ymmärretään.

Sodalle on olemassa myös akateemisessa tutkimuksessa käytettäviä määritelmiä, jotka perustuvat milloin uhrimäärään ja milloin johonkin muuhun rajattavissa olevaan tekijään. Nämä sodan määritelmät eroavat erityisesti voimankäytön vähimmäismäärän, keston ja jatkuvuuden suuruudessa sekä osaa ottavien osapuolien vähimmäiskoon, yhteiskuntajärjestyksen ja virallisen aseman mukaan (Gantzel 1981, 45). Esimerkiksi akateemisessa tutkimustyössä paljon käytetty, yli neljältä vuosikymmeneltä sotatutkimusta sisältävä ”*Correlates of War*” -projekti määrittelee sodan kvantitatiivisesti ja asettaa sille kolme kriteeriä: (a) jatkuvat taistelut, (b) joissa ainakin yksi osallistuva toimija on tunnustettu valtio ja joissa (c) on yli tuhat sotatoimiin liittyvää kuolonuhria vuodessa. Vähemmän kuin tuhat kuolonuhria sisältävät aseelliset konfliktit luokitellaan ”suuriksi aseellisiksi yhteenotoiksi”. (Salonius-Pasternak 2010, 8–9; Gantzel 1981, 45–46.)

”*Correlates of War*” -projektin määritelmä sopii siinä mielessä nykyaikaiseen maailmaan, että se ei sulje pois sisällissotia tai muita valtioiden sisällä tapahtuvia selkkauksia, jotka kuvastavat usein nykyajan sodankäyntiä. ”*Correlates of War*” -projektikaan ei kuitenkaan sovellu yleispätevästi määrittämään nykypäivän kriisejä, vaikka määritelmästä on tullut akateemisessa tutkimuksessa laajasti käytetty ohjenuora. Määritelmän asettamat kriteerit kuten tuhannen kuolonuhrin raja voidaan tulkita eri tavoilla riippuen siitä, mitkä lasketaan sotatoimiin liittyviksi uhreiksi, eikä jatkuvista taisteluista ole määritetty miten kauan niiden tulee jatkua. Kansainvälisessä oikeudessa ja oikeudellisessa kirjallisuudessa ”sota”-termin tilalla on käytetty fraasia ”aseellinen selkkaus” (armed conflict), jota voidaan pitää neutraalina ja puolueettomana ilmauksena riippumatta konfliktista. (Salonius-Pasternak 2010, 8–9.)

Sotaan voidaan liittää myös erilaisia merkityksiä, jolloin itse käsitteen esiintyminen uudessa valossa. Esimerkiksi uskonnollisen statuksen saanut ”pyhä sota” toimii tavallista sotaa äärimmäisempänä retorisen vaikuttamisen keinona, joka myös näyttäytyy eri tavalla. Yleistettynä pyhää sotaa käydään jumalan puolesta tai jumalan avulla. Pyhä sota on kuitenkin vakiintuneesta asemastaan huolimatta hyvin monimerkityksellinen käsite ja senkin lopullinen sisältö riippuu hyvin pitkälti käyttäjästä ja määrittelijästä, historiallisesta

kontekstista sekä yksittäisestä tilanteesta. Historiallisissa pyhänä sotana kuvatuissa ilmiöissä voidaan tunnistaa yhteneväisiä piirteitä, mutta yleensä ilmiöiden luonne vaihtelee tapauksesta toiseen. Tätä vaihtelua tapahtuu niin kulttuurin sisällä kuin kulttuurista toiseen siirryttäessä, uskonnon toimiessa yhdistävänä tekijänä. (Johnson 1997, 33–37.)

Yleispätevästi voidaan kuitenkin sanoa, että länsimaisen kulttuurin historiassa ”pyhän sodan” käsite esiintyy kolmessa historiallisessa kontekstissa: vanhassa testamentissa, ristiretkissä ja reformaation jälkeisissä uskonnollisissa sodissa. Pyhän sodan käsite ei suoranaisesti istu moderniin länsimaiseen yhteiskuntaan, vaan on nykykäytössä myös pitkälti politisoitunut retorisen vaikuttamisen välineeksi. Bushin retoriikassa vihollisina esiintyvien ääri-islamistien keskuudessa pyhän sodan käsite on nykyään elinvoimaisempi, vaikkakin myös laajalti politisoitunut. Islamilaisessa maailmassa pyhä sota yhdistetään perinteisesti jihadiin, joka läntisessä maailmassa näyttäytyy eräänlaisena islamilaisena ristiretkenä (Johnson 1997, 33–37.)

Muslimien keskuudessa jihad eli ”pyhä sota” merkitsee taistelua pahuutta vastaan ja on perinteisessä muodossaan islamin ja sen arvojen puolustamista. Perinteinen ja alkuperäinen jihad-käsitys jakautuu suureen ja pieneen jihadiin. Suuri eli sisäinen jihad on tarkoittanut kamppailua omia heikkouksia vastaan, kun taas pieni eli ulkoinen jihad on sisältänyt uskon puolustamisen ulkoisia uhkia vastaan. Pääsääntöisesti islamiin ei kuulu miekkalähetys ja miellelyhtymät islamin ja sodan välillä ovat usein harhaanjohtavia. Militaristisia keinoja hyödyntävä radikaali islam edustaakin marginaalisen pientä, mutta suhteellisen näkyvää vähemmistöä. Radikaalin islamin jihad tarkoittaa käytännössä maailmanlaajuisia kamppailua länsivaltoja vastaan sekä konservatiivista reformivastaista vastauskonpuhdistusta. Voidaankin puhua niin sanotusta jihadismista, jossa politiikka tuodaan islamismiin tavoin osaksi jihadia. Myös jihadin suhteen on siis olemassa suuria tulkintaeroja eri tahojen välillä, jotka pyrkivät erilaisiin poliittisiin tarkoituksiin jihadin avulla. (Jokinen & Kullberg 2006, 40–41.)

Koska terrorismin vastainen sota on olennaisessa osassa tutkielmaa, on tärkeää hahmottaa myös terrorismin käsitteen poliittisuus. Vaikka käsite liitetään nykyään usein Lähi-itään, radikaaliin islamiin ja itsemurhapommittajiin, on siitä olemassa vaihtelevia määritelmiä. ”Terrori” pohjautuu latinan *terrere* sanasta, joka tarkoittaa kauhun aiheuttamista (Young 2006, 27). Terrorismin määritelmät usein perustuvatkin siihen olettamukseen, että

terrorismissa pyritään käyttämään väkivaltaa kauhun aikaansaamiseksi ja sitä kautta jonkun tarkoituksensa toteuttamiseksi (Gross 2001, 89). Terrorismi käsitteenä on 1500-luvulta lähtien saanut tasaisesti uusia kytköksiä ja nykyiseen muotoonsa se on alkanut asettua 1990-luvun alkupuolelta. Vaikka terrorismia on nykyisellään vaikea tarkasti määrittellä, yhdistyvät sen nykyisissä käyttöyhteyksissä usein uskonnolliset vaikutteet poliittisiin ideologioihin ja geopolittisiin tavoitteisiin. (Young 2006, 28.) Bushin retoriikassa terrorismi liitetään pääsääntöisesti rauhan ja vapauden viholliseen, mutta yksityiskohtaisemmin Bush luokittelee terroristiryhmittymiksi erityisesti jihadismia toteuttavat tahot, kuten al-Qaidan ja Talibanin (ks. esim. Bush 2001c).

Bushin julistama terrorismin vastainen sota onkin hyvä esimerkki symbolien käyttämisestä tavalla, joka luo käsitteille uusia miellelyhtymiä. Se kuvastaa presidentin merkitystä symbolien käyttäjänä ja sitä, miten kriisiretoriikkaan liitetyt voimakkaat käsitteet, kuten terrorismi ja sota ovat usein alttiita poliittiselle keinottelulle. Missään ei nimittäin ollut määritelty sitä, että syyskuun 11. päivän terrori-iskuista syntynyttä tilannetta tulisi kutsua juuri terrorismin vastaiseksi sodaksi. Bushin terrorismin vastainen retoriikka tarjoaakin erinomaisen kohteen dramatistiselle analyysille, jonka avulla voidaan hahmottaa Bushin kielellistä strategiaa inhimillisen toiminnan motivaattorina.

3. DRAMATISMI JA PENTAD: BUSHIN DRAAMAN RAKENTUMINEN

Kenneth Burken ”pentad” pohjautuu hänen dramatismin teoriaansa, jonka mukaan symbolinen toiminta on ”dramaattista”. Hän itse kutsuu dramatismia muun muassa kielen filosofiaksi (Foss & Foss & Trapp 1985, 165). Dramatismi on toiminnan tutkimista, missä toiminnalla tarkoitetaan sekä symbolisia että konkreettisia tekoja. Burke erottelee toiminnan kuitenkin jyrkästi eläimellisestä ”liikkeestä”, kuten erilaisista ruumiintoiminnoista. Maailma, jossa olisi vain liikettä ja materiaa ei olisi Burken näkökulmasta symbolinen. Symbolisella järjestelmällä syrjäytämme eläimellisyyden ja meistä tulee ihmisiä.⁷ Tämän jälkeen elämme toiminnan maailmassa, jossa eläimellisten motiivien lisäksi symbolit luovat motiiveja toimintaan. Tämä inhimillinen toiminta on draamaa, jonka tutkimisesta tulee dramatismi metodina. (Foss ym. 1985, 166.)

Dramatistinen pentad on draaman elementtejä kuvaava termi, jossa on viisi osaa: *act*, *scene*, *agent*, *agency* ja *purpose*. *Act* kuvaa mitä tapahtuu ja *scene* missä tai milloin tapahtuu. *Agent* kuvaa toimijaa eli käytännössä kysyy kuka, ketkä tai minkälainen. *Agency* kuvaa sitä miten tai millä välineellä toiminta tapahtuu ja *purpose* toiminnan päämäärää tai tavoitetta. Käytännössä elementit voitaisiinkin tulkita suomeksi: mitä, missä, kuka, miten ja miksi⁸. (Burke 1962, xvii.) Elementit ovat aina sidoksissa toisiinsa eli vaikka ne kuvaavatkin eri osa-alueita, kulkevat ne kaikki aina mukana (Burke 1962, xvii-xviii). Burke havainnollistaa tätä käyttämällä esimerkkinä viittä sormeaa, jotka ovat toisistaan erillisiä, mutta siitä huolimatta samaan kämmeneen yhdistyneenä (Burke 1962, xviv). Näiden lisäksi mukana kulkee Burken myöhäisemmässä tuotannossa mukaan ottama *attitude*, joka kuvastaa sitä millä tavalla tai asenteella toimitaan. Burke antaa esimerkin, jossa *attituden* ero *agencyyn* vaikkapa rakentamisessa olisi se, että *attitude* kuvaisi esimerkiksi ahkeruutta ja *agency* työssä käytettävää välinettä. (Burke 1962, 443.)

⁷ Symbolisuus on tästä huolimatta riippuvainen liikkeestä. Symbolinen toiminta onkin oikeastaan liikkeen korkein muoto, sillä se riippuu eläimellisestä liikkeestä, jota tarvitaan kielen muodostamiseen. Eläimellinen toiminta taas riippuu vegetatiivisesta liikkeestä ja vegetatiivinen toiminta aineellisesta liikkeestä. Selvyuden vuoksi Burke kuitenkin käyttää termiä ”toiminta” käsittämään ihmisen symbolisen toiminnan. (Burke 1962, 254.)

⁸ Käytän kuitenkin englanninkielisiä termejä selvyuden vuoksi helpottamaan elementtien erottamista muusta tekstistä.

Pentadin elementit voivat muuttua ja niiden avulla sanoista voidaan tarkastella erilaisia perspektiivejä. Burke havainnollistaa muun muassa sotaa tällaisena terminä, jota voidaan tarkastella esimerkiksi *agency*:na, jolloin se merkitsee politiikan välinettä, *act*:ina, jolloin se merkitsee eri toiminnoista koostuvaa suurempaa toimintaa tai *purpose*:na, jolloin siinä julistetaan sodan kulttia. Elementteillä voi olla myös mukana kulkevia tai niitä vastassa olevia elementtejä, kuten *co-agent* tai *counter-agent*. Burke helpottaa pentadin sisäistämistä esimerkkilauseella: ”*The hero (agent) with the help of a friend (co-agent) outwits the villain (counter-agent) by using a file (agency) that enables him to break his bonds (act) in order to escape (purpose) from the room where he has been confined (scene)*”. (Burke 1962, xxii) Burke on nostanut draaman elementit esimerkissä esiin, jolloin niistä voidaan tehdä helpommin erilaisia huomioita, jotka voivat johtaa erilaisiin päätelmiin. Esimerkiksi tässä tapauksessa, kun sankarin suhde ystävään otetaan analysoitavaksi, voidaan tehdä olettaus, jossa pakoon vaikuttaa sankarin sosiaalinen alkuperä. (Burke 1962, xxi–xxii.)

Havainnollistan dramatismin hahmottamista symbolisen toiminnan analysointivälineenä Clark Rountreen kuvailemalla hypoteettisella maailmalla ”*Land of no Motives*” (Rountree 2010). Kyseisessä mallissa kuvitellaan mahdollisimman poliittisesti korrekti maailma, jossa ei erotella ihmisiä ihonvärin, iän, älykkyyden, vahvuuden, varallisuuden, ammatin, uskonnon tai muunkaan tekijän perusteella. Tällaisessa maailmassa ei olisi erillisiä nimiä yksilöille, eikä se erottelisi edes ”minua” tai ”sinua”. Minkäänlaisia eroja siis ei voitaisi vetää ihmisten, paikkojen tai aikojenkaan välille. Sanoilla ”kuka”, ”täällä” tai ”nyt” ei olisi merkitystä. Myöskään erilaisia toimintoja ei voisi erottaa toisistaan. Kun ei tiedetä mitä joku tekee, ei voida myöskään tietää miten tai miksi jotain tehdään. Tällaisessa maailmassa ei voisi siten olla teknologiaa tai uskontoakaan, sillä tarkoituksellista toimintaa on hankala toteuttaa ilman mahdollisuutta erotella asioita. (Rountree 2010.)

Kun palaamme takaisin motiivien maailmaan, näemme, että ihmiset pystyvät vastaamaan kysymyksiin kuka, mitä, milloin, missä, miten ja miksi – asioihin, joista draama koostuu. Draaman keskiössä onkin asioiden erottaminen toisistaan, joka käytännössä mahdollistaa yhteiskunnan kehittymisen ja jonka johdosta syntyy myös asioiden laittaminen paremmuusjärjestykseen eli syntyy hierarkiaa. Symbolien käyttö aiheuttaa myös sen, että emme pelkästään havaitse eroavaisuuksia, vaan myös ilmaisemme, vertailemme ja luomme niitä. Ihmiset ovat yksilöitä, jotka osaavat yksilöidä asioita sekä käsittää ainutlaatuisia

tapahtumia, kuten työskentelyn yksilöllisillä tavoilla kohti omia tavoitteita. (Rountree 2010.)

3.1 Bushin draaman rakentuminen syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen

Kun dramatismia sovelletaan Bushin retoriikkaan, pystytään siitä erottelemaan elementit, joista retorinen draama koostuu. Tutkielmani rajauksen alkupisteenä toimivassa puheessa syyskuun 11. päivä, heti terrori-iskujen jälkeen, Bush loi retoriikalleen asetelman, joka perustui vahvasti vihollisesta erottautumiseen ja sitä kautta yleisön samaistamiseen. Voidaankin sanoa, että syyskuun 11. päivänä Bush kylvi draamansa siemenet peltoon, joka hänelle tarjoiltiin terrori-iskujen muodossa. Terrori-iskujen jälkeinen puhe oli poikkeuksellisen vahva esimerkki tyypillisestä sotaretorisestä puheesta, joka käytti syntynyttä kriisiä hyödykseen. Se oli nopeaksi iskujen vastineeksi tarkoitettu puheeksi hyvin rakennettu, sillä se onnistui pohjustamaan koko Bushin tulevaa retoriikkaa, joka perustui vahvasti terrorismin ympärille luotuun rakenteeseen. (Bush 2001a)

Tarkasteltaessa puheessa kehittyvää draamankulkua Burken pentadin menetelmällä, siitä erottautuu Bushin retorisen draaman kulmakivet, jotka muotoilevat hänen retoriikkaansa koko presidenttikauden ajan. Viitataan tästä eteenpäin Bushin pentadina niihin lähtökohtiin, miten puheen viesti rakentuu eli miten puhe halutaan sisäistettävän. Puheessa luodaan aluksi kauhuskenaario (*scene*) terrori-iskun (*act*) aiheuttamasta tuhosta, jota kuvaillaan tunteita herättävin sanavalinnoin ja jonka tarkoitus oli aiheuttaa pahuutta ja kaaosta. Syntyy vastakkainasettelu pahan vihollisen ja iskusta toipuvan ja yhteiseen rintamaan nousevan kansakunnan välille:

”Today, our fellow citizens, our way of life, our very freedom came under attack in a series of deliberate and deadly terrorist acts. The victims were in airplanes, or in their offices; secretaries, businessmen and women, military and federal workers; moms and dads, friends and neighbors. Thousands of lives were suddenly ended by evil, despicable acts of terror.

The pictures of airplanes flying into buildings, fires burning, huge structures collapsing, have filled us with disbelief, terrible sadness, and a quiet, unyielding

anger. These acts of mass murder were intended to frighten our nation into chaos and retreat. But they have failed; our country is strong.” (Bush 2001a.)

Scene:n luomista voidaan pitää draaman lähtökohtana, sillä se luo puitteet yleisön samaistamisesta kärsimykseen. Vaikka taustalla on syyskuun 11. päivän terrori-iskut, ne osittain peittyvät myöhäisemmässä draamassa *scene*:n suureellisuuden alle, jolloin vallitsevasta tilanteesta itsestään tulee ongelma. Draamaan syntyy tilanne, jossa ”meidän” koko elämäntapa on uhattuna ja kärsimys leviää kansakunnan ylle, mikä pohjustaa enemmänkin tulevaisuuden uhkakuvia menneiden terrori-iskujen sijaan. Samalla luodaan edellytykset pakollisille vastatoimille (*counter-act*), joita kuvataan puolustukseksi:

”A great people has been moved to defend a great nation. Terrorist attacks can shake the foundations of our biggest buildings, but they cannot touch the foundation of America.” Bush (2001a.)

Vastatoimien kuvailu osaltaan osoittaa sen, miten Bushin pyrkimys on luoda suureellinen kuva koettelemuksesta, jossa passiivisen terrori-iskuista toipumisen sijaan tärkeämpänä näyttäytyy tilanteen aktiivinen ”korjaaminen”. Terrori-iskuista luodaan välittömästi Yhdysvaltain perustuksia uhkaava toimenpide, joka koskee ”meitä” jokaista. Vastatoimille on valmiina väline, Yhdysvaltain sotakoneisto (*counter-agency*), jonka taakse tarvitaan tueksi yhtenäinen Yhdysvaltain kansa liittolaisineen (*counter-agent*):

” Our military is powerful, and it’s prepared.” (Bush 2001a)

“America and our friends and allies join with all those who want peace and security in the world, and we stand together to win the war against terrorism.”
(Bush 2001a)

Bush korostaa, että terrorismiin on varauduttu ja välineet vastatoimiin on olemassa. Vastatoimi on terrorismin vastainen sota (*counter-act*), jolla pyritään rauhaan ja turvallisuuteen (*purpose*). Kun erotellaan puheen dramatisin pentadin elementit, saadaan seuraavanlainen tapahtumaketju: *act, scene, attitude, counter-agent, counter-agency, counter-act, purpose*. Yhdysvaltoja vastaan tehdään terrori-isku (*act*), josta aiheutuu hälytystila ja sekasorto (*scene*), josta kuitenkin aiotaan nousta yhdessä (*attitude*).

Yhdysvaltain kansa (*counter-agent*) käy yhdessä rintamassa, armeijansa (*counter-agency*) avulla terrorisminvastaiseen sotaan (*counter-act*), jotta turvattaisiin rauha ja turvallisuus (*purpose*). (Bush 2001a.)

Bushin draaman perustukset rakentuvat syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen luotuun asetelmaan, mutta draama ei kuitenkaan pysy täysin samanlaisena, vaan alkaa muuttua hyvin pian lähemmäksi abstraktimpaa asetelmaa, jota myöhäisempi retoriikka noudattaa. Tutkiessani Bushin puheita hänen molempien presidenttikausien ajalta, huomasin, että draaman rakenne alkaa muuttua oikeastaan heti hänen syyskuun 11. päivänä pitämänsä puheen jälkeen ja draaman pentad ei enää vastaa kyseistä puhetta. Draama mukautuu syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen noin puolen vuoden ajan valmiiseen muotoonsa, minkä jälkeen draamassa ei enää tapahdu merkittäviä muutoksia. (Bush 2001a; 2001b; 2001c; 2001d; 2001e; 2001f; 2001g; 2002.) Voidaan siis sanoa, että se on lähes ”valmiissa” muodossaan vuoden 2002 kansakunnan tila puheessa, johon olen rajannut analyysini. Bushin draama jakautuukin oikeastaan kahteen osaan: syyskuun 11. päivän terrori-iskujen välittömyydessä esiintyvään osaan sekä jälkimmäiseen osaan, jota käsitelen valmiina tai lopullisena draamana⁹.

Draaman ensimmäisessä osassa yleisö samaistetaan uhrin rooliin: ”meitä” vastaan on hyökätty, vertamme vuodatettu ja kunniamme loukattu. Asetelmassa ”meillä” ei ole muuta vaihtoehtoa kuin vastata samalla mitalla, johon traaginen viattomien tappaminen myös oikeuttaa. Draaman toisessa osassa eli lopullisessa draamassa yleisö samaistetaan sankarin rooliin joka nousee kärsimyksen keskeltä ja kostaa kokemansa vääryydet. Voidaankin sanoa, että draaman ensimmäinen osa antaa legitiimin perustan lopulliselle draamalle, jossa tappamalla poistetaan ”meihin” kohdistunut kärsimys ja toinen osa puolestaan tekee draamasta kannatettavaa, sillä se antaa vastauksia ja osoittaa keinon parempaan. (Ks. Blain 2009, 33.)

Draamassa tapahtuvan siirtymän havainnointi helpottuu, kun tarkastellaan *scene*:en painopistettä suhteessa muihin elementteihin. Elementtien suhteet ovat eräänlaisia kaavoja, joilla voidaan havainnoida termien muutoksia tietyssä kontekstissa eli ne käytännössä määrittävät, minkä merkityksen termi lopulta saa. (Burke 1962, 15–10; Kirk 1962, 39–40.)

⁹ Puhuessani Bushin draamasta ilman tarkennusta viitataan vastedes valmiiseen draamaan.

Draaman ensimmäisessä vaiheessa kaaostila juontuu terrori-iskuista, mikä tarkoittaa, että *act-scene*-suhteessa *act* on dominoiva elementti. Tämä näkyy esimerkiksi aiemman lainaukseni kohdassa: ”(...) *our way of life, our very freedom came under attack in a series of deliberate and deadly terrorist acts (...) Thousands of lives were suddenly ended by evil, despicable acts of terror.*” (Bush 2001a) Terrori-iskut määrittävät tilanteen, jossa vapautta vaaliva elämäntapa syrjäytetään kärsimykseksi.

Draaman toisessa osassa, joka keskittyy kärsimyksen ylittämiseen, *scene* puolestaan on dominoiva elementti ja *act* peittyy sen alle; siitä tulee ikään kuin osa *scene*:ä. *Scene* määrittääkin pohjan tulevalle draamalle toimien niin sanottuna juuriterminä¹⁰, mikä näkyy lopullisessa draamassa sen suhteista muihin elementteihin, jotka lähtökohtaisesti nojaavat *scene*:en. Havainnollistan tätä liitteessä 1. *Scene*:n dominanssi ei ole absoluuttinen, sillä käytännössä kaikki elementit määrittävät toisiaan, mutta on nähtävissä, että lopullinen draama käytännössä rakennetaan ensimmäisessä osassa luodun epäjärjestyksen päälle. Tämä näkyy siten, että esimerkiksi ”meidän” suurin uhka ei ole terroriteot tai terroristit itsessään, vaan tilanne, jossa terrorismia ylipäätään on olemassa.

Vertaamalla syyskuun 11. päivän puheessa luotua draamaa Bushin lopulliseen draamaan, huomataankin, että draaman elementit ovat skaalautuneet¹¹. Vihollinen on laajentunut pahuuden perikuvaksi: terrorismi, radikaali islam ja muut vihollista kuvaavat käsitteet esitetään tähän maailmaan kuulumattomina vitsauksina, joista pyritään eroon. Pahuus on siis varsinainen vihollinen, joka ilmenee terrorismina. Pahuuden saastuttamat ihmiset ovat näin ollen sijaiskärsijöitä, joiden kautta pahuus toteuttaa itseään: ”*We cannot fully understand the designs and power of evil. It is enough to know that evil, like goodness, exists. And in the terrorists, evil has found a willing servant.*” (Bush 2001e). Abstrakti vihollinen sulautuu *scene*:en¹², jossa pahuus vallitsee, mikä tekee käytännössä kaikista pahuuden ulkopuolisista toimijoista vastakkaisia. Terrorismin vastainen toimija (*counter-agent*), josta Bush käyttää muun muassa termiä ”me”, laajeneekin koskemaan Yhdysvalloista ja sen liittolaisista myös Afganistanin kansaa ja hallintoa, ja lopulta koko maailmaa. Vihollista vastustava joukko käsittää siis koko ihmiskunnan, vihollinen itsessään

¹⁰ Juuritermi on termi, jonka katsotaan olevan dominoiva pentadin elementti ja jolle muut termit voivat olla alisteisia (Hübler 2005).

¹¹ Draaman skaalautumisella tarkoitan sen käsitteellistä laajenemista, jolloin draamassa olevat elementit muodostavat käsitteellisesti suurempia kokonaisuuksia.

¹² *Scene* leviää, jolloin sitä on mahdoton rajata tarkasti.

poisluettuna, jolloin Yhdysvaltain rooli puolestaan pienenee. Yhdysvaltain armeija ei ole enää vastaus pahuuden voittamiseen, vaan siihen tarvitaan yhteistä kamppailua, joka on käsitteenä myös monitulkintaisempi. Skaalautumisen merkittävin muutos tapahtuikin juuri terrorismin vastaisessa sodassa, joka laajenee koskettamaan maailmanlaajuisia kamppailua vihollista vastaan. Se muuttuu toiminnasta (*counter-act*) välineeksi ja keinoksi (*counter-agency*) terrorismin tuolla puolen olevan maailman (*purpose*) saavuttamiseksi. (Bush 2001a; Bush 2001e; Bush 2001f; Bush 2001h; Bush 2002.)

”We seek a just and peaceful world beyond the war on terror. In this moment of opportunity, a common danger is erasing old rivalries. America is working with Russia and China and India, in ways we have never before, to achieve peace and prosperity. In every region, free markets and free trade and free societies are proving their power to lift lives. Together with friends and allies from Europe to Asia, and Africa to Latin America, we will demonstrate that the forces of terror cannot stop the momentum of freedom. (...) We’ve come to know truths that we will never question: evil is real, and it must be opposed. Beyond all differences of race or creed, we are one country, mourning together and facing danger together. Deep in the American character, there is honor, and it is stronger than cynicism. And many have discovered again that even in tragedy – especially in tragedy – God is near.” (Bush 2002.)

”Our war on terror is well begun, but it is only begun. This campaign may not be finished on our watch – yet it must be and it will be waged on our watch.” (Bush 2002.)

Kuten yllä olevista lainauksista vuoden 2002 kansakunnan tila puheesta huomataan, sodan rooli pyrkimyksenä korkeampaan tavoitteeseen on korostunut verrattuna syyskuun 11. päivän puheeseen. Sota tavallaan määrittyykin lopullisessa draamassa sen suhteesta tavoitteeseen ja vallitsevaan pahuuden saastuttamaan maailmaan. Siitä tulee keino, jolla vallitseva *scene* syrjäytetään (*scene-counter-agency*) ja saavutetaan uusi parempi maailma terrorismin tuolla puolen (*purpose-counter-agency*). Sota liikkuu kohti suurempaa tarkoitusta edistävää mysteeriä ja se ei ole enää samalla tavalla puolustuksellinen toimenpide, vaan alkaa olla enemmän uskon asia pahuuden syrjäyttämisessä. Sodan muuttuminen konkreettisesta termistä uskoa ja pitkäjänteisyyttä vaativaksi termiksi

pohjustaa jo mahdollisesti näköpiirissä olevaa pitkittyvän sodan vaatimaa legitimointia. (Bush 2002.)

Bush viittaa myös Jumalan tärkeyteen sodan lopputuloksessa. Sotaa käytetään ikään kuin Jumalan rinnalla takeena pahuuden voittamiseen. Termien käyttäminen ristiin toisiaan tukevin ja toisistaan riippuvaisina näyttäisi olevan yksi Bushin tavoista saada motiivit toimimaan. Sekä ”sota” että ”Jumala” ovat jo valmiiksi symbolisessa hierarkiassamme äärimmäisiä termejä, jolloin ne toimivat sellaisinaan perusteluina toisilleen. Ristiin perusteleminen luo legitiimin pohjan molempien olemassaololle ja luo niille tarpeellisuuden. Draaman taustamotiivina onkin tietynlainen ”tarvitsemme sotaa pahan voittamiseen, koska olemme Jumalan ’lapsia’ – tarvitsemme Jumalaa, koska on sota” -asetelma. (Bush 2002.)

Sota näyttäytyykin draamassa kaksinaismoraalisena käsitteenä, joka on ratkaisu ongelmaan, mutta joka on toiselta puoleltaan haitallinen. Ikään kuin se sota, jonka terrorismit aloittivat tuhoamalla kaksoistornit, esiintyy pahana sotana, mutta Yhdysvaltain käymä sota terrorismia vastaan on ainoa ratkaisu ongelmaan. (Bush 2001e; 2001f; 2001g; 2001h; 2002.) Draaman ristiriitaisuus sodan suhteen näkyy hyvin alla olevissa lainauksissa, joista ensimmäisessä sota esiintyy hyvänä asiana, jonka vihollinen pyrkii lopettamaan, mutta seuraavassa lainauksessa se esiintyy vihollisen käsissä kärsimystä lisäävänä taakkana:

”Their hope is to blackmail the United States into abandoning our war on terror, and forsaking our friends and allies and security commitments around the world.”
(Bush 2001g)

”And my country grieves for all the suffering the Taliban have brought upon Afghanistan, including the terrible burden of war.” (Bush 2001f)

Terrorismin vastainen sota on valmiissa draamassa myös osittain persoonallistunut. Se näyttäytyy luonnollisena asiantilana, jossa pahaa vastaan asetutaan äärimmäisin voimakeinoin – eräänlaisena abstraktina asenteena ja välineenä vihollisia vastaan. Vaikka vihollisen tekojen yhteydessä sodasta puhutaan tragediana ja alleviivataan sen aiheuttamaa kärsimystä, tämä kärsimys on jätetty taakse, kun draamassa on siirrytty vaiheeseen, jossa

yhdistytään vihollisen tuhoamiseen. Vaikuttaa siltä, että sodan kurjaa puolta ei Bushin sotaa korostavassa retoriikassa haluta tuoda esiin, joten se pyritään mystifikaatiolla peittämään¹³. On mahdollista, että sodan mystifioinnilla Bush pyrkii puheessaan välttämään esimerkiksi leiman johtajasta, joka ajaa maansa turhaan sotaan. Kun sodan realiteetit on tiedossa ja sen pitkittyminen väistämätöntä, yritetään häivyttää mielikuvaa, jossa Bush johdattaa Yhdysvallat sotaan. Tavallaan pyritään luomaan mielikuva, jossa Bush johdattaa Yhdysvallat välttämättömään sotaan, jossa sota on hyvyden velvollisuus: ”meidän” oma sotamme on vastaus vihollisen aikaansaamaan kurjaan sotatilanteeseen. Sodan negatiiviset mielikuvat pyritään jo ennaltaehkäisevästi erottelemaan siitä sodasta, jota ”me” käymme. Tällaisessa sodan erittelemisessä vihollisen käymä ”paha sota” näyttäytyy syyllisenä sodan aiheuttamiin ongelmiin. Se on syy sodan kurjuuteen, se aiheuttaa siviilien kuolemat, se kuormittaa yhteiskuntaa ja se luo tarpeen vastatoimille. Voidaankin sanoa, että Bushin draamassa ”paha” luo tarpeen ”hyvälle”, jossa molemmat käyvät omaa sotaansa muodostaen konkreettisen perinteisen sodan. Tämä perinteinen sota jää kuitenkin retoriikassa varjoon eli se pyritään peittämään mystisellä hyvän ja pahan kamppailulla. Yleisön huomio sodan tappioista pyritään harhauttamaan luomalla mielikuva siitä mitä voi tapahtua, jos paha sota syrjäyttää hyvän sodan. (Bush 2001d; 2001e; 2001f; 2001g; 2002.)

3.2 ”Meidän sota” ja ”heidän sota”

Käytän vastedes termiä ”meidän sota” käsittämään sodan, joka Bushin retorisen draaman perspektiivistä näyttää ”meidän” kamppailuna vihollista vastaan. Yleisimmin Bush käyttää kyseisestä kamppailusta terrorismin vastaisen sodan käsitettä, mutta myös muita termejä ja sanontoja, kuten esimerkiksi kamppailua pahuutta vastaan tai vapauden puolesta. Periaatteessa kyse on sodasta, mutta pelkän sodan käsite on ladattu perinteisestä sodasta poikkeavilla miellelyhtymillä. Yleisön ajatusmaailmaan pyritään vaikuttamaan luomalla tietty terministinen ikkuna¹⁴, jonka pohjalta puheet luovat käsitteille konnotaatioita. Samalla tavalla myös vihollisen toimet assosioituvat puheiden valjastamaan

¹³ Mystifikaatiolla hämätään yleisöä symbolisen toiminnan todelliselta motiivilta eli käytännössä peitetään todellinen hierarkia. (Burke 1962, 702; Foss & White 1999, 110)

¹⁴ Maailma näyttää Burken mukaan tietynlaisen terministisen ikkunan läpi, jossa kyseisen ikkunan sisältämät käsitteet ja termit muokkaavat maailmankuvaamme. Kieli ikään kuin luo ikkunan, jonka läpi maailmaa tarkastelemme, joka edelleen muokkaa käsitystämme maailmasta. Kieli ei siis vain kuvasta maailman sen hetkistä todellisuutta, vaan myös muokkaa sitä. (Burke 1966, 45, 50–52.)

näkökulmaan niitä kuvaavien termien välityksellä.

Bushin terministisen ikkunan perustukset ovat nähtävissä draaman alusta saakka syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen hyvin selkeästi. Kun tarkastellaan klusterianalyysin metodilla ”meidän sodan” ja ”heidän sodan” merkityksien ympärille syntyvien sanojen klustereita draamassa, voidaan vertailla käsitteiden ympärille nivoutuvia termejä. Metodissa valitaan avaintermit käsiteltävästä aiheesta ja arvioidaan konteksti, jossa termit selkeästi tai epäsuorasti esiintyvät. Näin voidaan havainnoida, mitkä termit yhdistyvät toisiinsa ja minkälaisia latauksia niille muodostuu. (Burke 1957, 64–65; Rueckert 1983, 86.) Klustereista on selkeästi nähtävissä esimerkiksi juuri sodan jakautuminen taustakäsitteisiin. Sinänsä analysoinnin tulos on ilmeinen, sillä jo pelkällä vilkaisulla huomataan, että vihollisen toimia pyritään demonisoimaan ja asettamaan epäsuotuisaan valoon, kun taas omaa toimintaa kuvataan hyviä miellelyhtymiä luovilla termeillä. ”Meidän” ja ”heidän” sotien ympärille muodostuneet klusterit kuitenkin näyttävät konkreettisesti vastakkainasettelun kielen muodostamisessa ja sen, että puhutaan ideologisella tasolla käytännössä kahdesta tai jopa kolmesta eri sodasta:

”meidän sota”

”heidän sota”

puolustus

hyökkäys

hyvyys

pahuus

oikeudenmukaisuus

terrorismi

vastuullisuus

häikäilemättömyys

siunaus

kärsimys

rauha

kaaos

turvallisuus

pelko

suojeleminen

massamurha

apu

rikkominen

vapaus

kuolema

ratkaisu

epäonnistuminen

Kuten yllä olevasta jaottelusta nähdään, assosioidaan sodan negatiiviset ilmiöt vihollisten käymän sodan puolelle, kun taas oma sota nähdään ratkaisuna, johon liittyy sen mukanaan tuomat positiiviset mielleilmiöt. ”Heidän sodan” draamankulun tarkastelu osoittaa, että

puhe luo itse asiassa täysin päinvastaisen pentadin viholliselle. Motiivi teoille lähtee pahuudesta (*attitude*), joka ajaa murhaamiseen (*act*). Murhaamiseen syyllistyvillä terroristeilla (*agent*) päämääränä on kaaoksen ylläpitäminen, mutta varsinainen tavoite peittyy tuhon alle. Syntyy tilanne, jossa pelko ja kärsimys lisääntyvät, mutta vihollinen on kuitenkin tuomittu epäonnistumaan, koska Yhdysvaltain ratkaisu onnistuessaan syrjäyttää kyseisen suunnitelman. Kuva, joka vihollisesta luodaan, on irrationaalinen ja istuu paremmin tietynlaiseen keinotekoiseen arvomaailmaan kuin realistiseen maailmaan. Vaikka pahuus ja sotiminen sinänsä ovat normaaleja ja toisiinsa liitettäviä termejä, on Bushin vihollinen kuitenkin absurdisen paha, sillä heidän tekojensa motiivi on pahuus itsessään. Vihollinen on tavallaan alusta asti moraalisesti tyhjä, mystinen ilmiö – jotain, jota ei voi järjellä selittää. Kontrastina tälle, terrori-iskujen vastatoimien välttämättömyyttä alleviivatessa, Bush vetoaa myös järjen ääneen, kuten turvallisuuteen ja talouteen. Rationalisoimalla ”meidän ratkaisua” ja asettamalla vihollisen teot järjettömiksi, saadaan vihollinen näyttämään epäinhimilliseltä. Tämä rohkaisee humaaniuden ja hyvyyden nimissä toimimista myös omien rajojen ulkopuolella. Kun vihollinen toimii pahuuden nimissä, luo se ikään kuin velvollisuuden kanssaihminen auttamiseen myös oman tarpeen ylittäen. (Bush 2001c; 2001f; 2001g; 2002)

Bush puhuu myöhäisemmässä draamassaan muun muassa Afganistanin kansan vapauttamisesta ja paikallisten ihmisten auttamisesta (ks. esim. Bush 2001d, 2001g, 2002). Toiminta paikanpäällä saa vakaamman oikeutuksen, kun taistelua ei käyvä kansaa vastaan, vaan sen kanssa pahuutta vastaan. Toisaalta Bush myös konkretisoi taistelun tuomalla esiin hallituksia, jotka tukevat terroristien toimintaa. Ikään kuin pahuus olisi saastuttanut tietyt hallitukset toimimaan niin omaa kansaansa kuin muutakin maailmaa vastaan. Bush muun muassa liittää seuraavat hallitukset ja ryhmittymät ”pahuuden käytyreiksi”: Hamas, Hisbollah, Islamilainen Jihad, Jaish-e-Mohammed, Iran, Pohjois-Korea ja Irak. Hän kuvailee edellä mainittujen ryhmittymien muodostavan liittolaisineen ”pahuuden akselin” (*an axis of evil*), eräänlaisen pahuuden verkoston, mikä tekee vihollisesta helposti hahmotettavan. (Bush 2002.)

Tavallaan tässä on nähtävissä, että sodalla ja vihollisella on molemmilla olemassa sekä konkreettinen että abstrakti perustelu. Konkreettinen perustelu vastaa järjen ääntä ja siinä vihollinen pystytään osoittamaan. Siinä sota vaatii uhreja, jotka kuitenkin ovat pieni hinta vapaudesta. Abstraktissa perustelussa korkeampi voima tukee Yhdysvaltain sodankäyntiä

terroristeja vastaan, mutta esiintyy toimijoiden taustalla. Se tavallaan kiertää loogista perustelua, sillä vihollinen on itse pahuus, joka toimii terroristien välityksellä, ja sota sitä vastaan on konkreettisen sodan realiteeteista irroitettu keino pahuuden voittamiseen ja pelastukseen.

Draamasta voidaankin retorisisessa mielessä erottaa useita toisistaan irrallaan olevia sotia, joista kaikki ovat abstrakteja ja retorisesti luotuja versioita siitä sodankäynnistä, joka tilanteeseen konkreettisesti liittyy. ”Meidän sota” ja terrorismin vastainen sota kuvaavat molemmat yhteistä kamppailua vihollista vastaan eli keinoa vihollisen voittamiseen. Terrorismin vastainen sota näyttäytyy eräänlaisena loogiseen ajatteluun vetoavana käsitteenä ”meidän sodasta” – ikään kuin kamppailun yksinkertaistettuna versiona, jossa abstraktit ulottuvuudet ovat taka-alalla. Se on kuin konkreettisesti esitetty versio hyvyyden puolustamisesta. Vastaavasti terrorismin vastainen sota on vähemmän konkreettinen versio varsinaisesta käsitteellistämättömästä sodankäynnistä. Voidaan ajatella, että ”meidän sota” pitää draamassa sisällään terrorismin vastaisen sodan ja terrorismin vastainen sota esimerkiksi sotaoperaatiot Afganistanissa ja niin edelleen. Tämä luo vaikutelman, jossa sota hyvän ja pahan välillä peittää alleen sodan terrorismia vastustavan vapausrintaman ja terroristien välillä, joka puolestaan peittää alleen varsinaiset sodat, joita Lähi-idässä tämän seurauksena käydään. Näin konkreettinen sota itsessään ei saa merkittävää huomiota. Puhuttaessa esimerkiksi sodan aiheuttamista tappioista, ne nostetaan esiin uhrauksina osana yhteistä taistelua terrorismia vastaan tai vastavuoroisesti osana korkeampaa taistelua pahuutta vastaan. Luodaan kuva, jossa Yhdysvallat ei ole sodassa, jossa tappiot ovat valitettavia ja sodankäynti itsessään raadollista, kun sota erotetaan siihen yleensä liitettävistä negatiivisista mielleyhtymistä. (Bush 2002.)

Kun erotetaan vihollisen käymät taistelut omiksi kokonaisuuksiksi, saadaan eräänlainen motiivien hierarkia, joka ympäröi perinteistä sotaa, jossa taistelu konkretisoituu. Bushin draamassa vihollinen käy Yhdysvaltain tavoin omaa sotaansa, joka tähtää kaaoksen aiheuttamiseen ja toteuttaa ultimaattisen motiivin puhtaasta pahuudesta. Kyseinen motiivi juontuu terrorismina ilmentyvistä ”heidän sodasta”, jossa varsinainen tavoite vihollisen osalta kuitenkin katoaa, kun sota perustuu puhtaaseen pahuuteen – kaiken hävittämiseen. ”Heidän sodasta” tulee sairauteen verrattava kirous, jossa sota on itsensä motiivina ja joka lopulta tuhoaa myös itsensä tuhottuaan ihmisyyden. Se on abstrakti vastakohta äärimmäiselle ”meidän sodalle”, jota ei voi täysin järjellisesti käsittää. Draaman sotien

välinen hierarkia voidaankin asetella laskevassa järjestyksessä seuraavasti: ”meidän sota” (hyvyys) – terrorismin vastainen sota (hyvyyden ilmentymä) – sota (neutraali sota) – terrorismi (pahuuden ilmentymä) – ”heidän sota” (pahuus). Kuten yllä mainitsin, nämä eri sotina käsitettävät vastakkaisuudet muodostavat käytännössä yhden sodan, joka kuitenkin näyttäytyy Bushin retoriikassa pääasiassa kahtena sodan todellisuudesta poikkeavana kamppailuna: hyvyyden ja pahuuden taisteluna (”meidän sota” vastaan ”heidän sota”) sekä sotana terrorismin ja terrorismin vastaisuuden välillä. Näiden alle verhoutuu pelkkä sota, jollaisena tilanne reaali maailmassa konkretisoituu. Pelkkä sota on käsitteellisessä hierarkiassa eräänlainen ajopuu, joka herättää sekä positiivisia että negatiivisia konnotaatioita. Se on voimakeino, jonka avulla pahuuden ilmentymä syrjäytetään, mutta se aiheuttaa myös kärsimystä ja toimii vihollisten käsissä äärimmäisenä tuhon välineenä.

3.3 Kaaoksesta kohti tavoitetta

Sotien kasvava käsittely abstraktilla tasolla on osoitus Bushin puheiden draaman elementtien skaalautumisesta kohti vaikeammin kohdistettavia kokonaisuuksia. Valmiissa draamassa pahuuden levittämän sairauden seurauksena on syntynyt kaaottinen maailma ja tässä maailmassa on käynnissä ideologinen kamppailu, jossa ovat vastakkain pahuuden saastuttamat exterministit, jotka käyttävät terroria aseena pelon luomiseen sekä tavalliset ihmiset, jotka työskentelevät rauhan ja järjestyksen puolesta. Toisin sanoen ”me” (*counter-agent*) vastustamme pahuutta ”meidän sodalla” (*counter-agency*) pahuuden saastuttamassa kaaottisessa maailmassa (*scene*), jotta saavutetaan maailma ilman terrorismia (*purpose*). ”Meidän sota” koostuu toimista (*counter-act*), joihin ”meidät” velvoitetaan. (Bush 2001c; 2001f; 2002.) Liitteessä 2 havainnollistan draamaa kuviolla, mikä helpottaa draaman kokonaiskuvan hahmottamista.

Lopullisessa draamassa korostuu asetelma, jossa Bush jakaa vastuun koko maailman kesken, Yhdysvaltain tehdessä vain oman osansa. Periaatteessa skaalautuminen helpottaa ”meihin” samaistumista laajemmalla rintamalla, mutta myös sekoittaa yleisöä, kun toiminnan, keinojen ja tilanteen rajat muuttuvat häilyvämmiksi. ”Meidän sodan” avulla draama pysyy kuitenkin kasassa, sillä se voidaan oikeastaan yhdistää jokaiseen näistä. Se näyttäytyy keinona, jolla kamppailua käydään ja jossa yhteistyö kulminoituu eli muodostaa kokonaisuuden, joka sitoo muita draaman elementtejä yhteen. Terrorismin vastaiset

toimijat, toimet sekä taistelu hyvyyden puolesta ovat kaikki osa ”meidän sotaa” eli keinoa tavoitteen saavuttamiseen. (Bush 2001d; 2001f; 2001g; 2002.)

”Our war on terror begins with al Qaeda, but it does not end there. It will not end until every terrorist group of global reach has been found, stopped and defeated.”
(Bush 2001c.)

”This is not, however, just America’s fight. And what is at stake is not just America’s freedom. This is the world’s fight. This is civilization’s fight. This is the fight of all who believe in progress and pluralism, tolerance and freedom.” (Bush 2001c.)

”Meidän sota” toimiikin draamassa ”meitä” ja ”meidän” toimintaa yhdistävänä sidoksena, jota voidaan pitää äärimmäisenä versiona valtiokeskeisen draaman valtiosta, joka yhdistää yksilöt kansakunnaksi: yksilö syntyy osaksi valtiota vallitseviin olosuhteisiin ja voi rajoitusten puitteissa valita haluamiaan toimintoja. Valtio kuitenkin luo tavoitteet, joiden mukaan kansa päättää miten se toimii, jolloin yksilö ja sen toiminta jäävät valtion edun varjoon, vaikka ovatkin osa kokonaisuutta. Bushin draamassa tällainen yhteisöllisyys korostuu siihen luodulla ”joko ’he’ tai ’me’ -asetelmalla”, mutta yhteisöllisyyden keskipisteenä valtio jää nopeasti hyvin pieneen rooliin draaman skaalautuessa koskemaan valtion edut ylittäviä tavoitteita. Yksilö ei tee uhrauksia niinkään valtion, vaan tavoitteeseen johtavan ”meidän sodan” puolesta, jolloin valtio eräänlaisena välikätenä korvautuu ”meidän sodalla”, jonka kautta onnea tavoitellaan. Yksittäinen ihminen, yksittäinen vihollinen ja yksittäinen valtio ovat osia draamassa, mutta ne ovat toissijaisia, jolloin myös näitä koskevat ongelmat näyttäytyvät vähäpätöisempinä. Tällöin esimerkiksi kansalaisten väliset selkkaukset, valtion rahaongelmat tai konkreettisen sodan aiheuttamat kuolonuhrit ovat välttämättömiä haittoja osana suurempaa taistelua. (Ks esim. Bush 2001c; 2001d; 2001f; 2002.)

Tällainen asetelma antaa yleisölle myös näennäisen tunteen valinnasta. Vapauden saavuttamiseksi ensimmäinen askel ja samalla myös ensimmäinen vapaus, jonka Yhdysvallat on tuonut terrorin keskellä eläville kansalaisille, on vapaus valita toisenlainen maailma. Draamaan luodaan ”meidän sodan” avulla vaihtoehto, jossa yksilö voi päättää omasta kohtalostaan ja jonka valitsemalla hän päättää kohtalostaan myös jatkossa. Tämä poikkeaa perinteisestä amerikkalaisesta menestysdraamasta, jossa yksilöllä on vapaus

oletusarvoisesti. Kyseisessä perinteisessä menestysdraamassa yksilö luo oman tarkoituksensa, jota hän tavoittelee valitsemillaan toimilla ja välineillä ylittäen näin ympäristön asettamat haasteet (Hübler 2005). Tällaiseen draamaan liittyy olennaisena vaikuttamisen vapaus, jota amerikkalaisessa unelmassa ihannoidaan. Bushin retorisessa draamassa vaikuttamisen vapaus rajoittuu valintaan paremmasta vapaasta maailmasta ja muut motiivit jätetään ulkopuolelle. Tämä on ironista, sillä käytännössä vapauden ajatuksella pyritään supistamaan vapautta ajatella ja toimia (Bush 2001d; 2001f; 2001g; 2002.)

4. SYLLISYYS–PUHDISTUS–PELASTUS-SYKLI BUSHIN DRAAMASSA

Burken dramatismin teorian taustalla, eräänlaisena draaman juonena, piilee niin sanottu syyllisyys–puhdistus–pelastus-sykli, jossa periaatteena on ihmisen ainainen syyllisyys ja tarve sen puhdistamiseen. Kieli synnyttää hierarkiaa, mikä johtaa entelekhiaan eli saa ihmisen tavoittelemaan täydellisyyttä. Koska täydellisyys ei ole mahdollista, aiheuttaa se syyllisyyttä ihmisen ollessa virheellinen. (Burke 1970, 4–5, 40–41, 300.) Burke kuvaa tätä syyllisyyttä käsitteellä ”*categorical guilt*”, joka vastaa eräänlaista ihmisen perisyntiä¹⁵ (Burke 1984, 178–179). Tämän syyllisyyden puhdistamisessa olennaista on uhraaminen eli käytännössä tappaminen¹⁶, mikä sinällään on ironista. Tätä tappamisen kulttiin johtavaa polkua Burke havainnollistaa niin sanotulla historian rautaisella lailla, joka kuvastaa mitä tapahtuu, kun retoriikka ja ihmisten väliset suhteet yhdistetään (Burke 1970, 4–5):

*“Here are the steps
In the Iron Law of History
That welds Order and Sacrifice*

*Order leads to guilt
(for who can keep commandments!)
Guilt needs Redemption*

*(for who would not be cleansed!)
Redemption needs a Redeemer
(which is to say, a Victim!)*

*Order
Through Guilt
To Victimage
(hence: Cult of the Kill)”*

¹⁵ Burken syyllisyys sinänsä tulee erottaa raamatullisesta synnistä, sillä periaatteeltaan sillä tarkoitetaan ylempiarvoisena olemisen tilaa siinä missä ihminen on taipuvainen jatkuvaan paremmuuteen alempiarvoisiin nähden. Burken mukaan myös alempiarvoiset tuntevat syyllisyyttä siitä, etteivät ne ole kyenneet kohoamaan hierarkiassa ylemmäs, vaikka tähän luonnostaan pyrkivätkin (Burke 1966, 15; Bobbitt 2007, 34). Hierarkia puolestaan on luonteeltaan taipuvainen tasoittumaan ajan kuluessa. Käytännössä siis jo pelkästään hierarkian ylläpitämiseksi tarvitaan toistuvaa tasavertaisuuden vastustamista, mikä jo sinällään johtaa toistuvaan syyllisyyteen. (ks. esim. Tsetsura 2008, 4.)

¹⁶ Tappaminen voi olla aktuaalista tai symbolista ja sillä kuvataan myös muunlaista pois ajamista, häpäisyä tai pilkkaamista. Syyllisyysdraama ylipäätään voi olla muodoltaan verbaalista tai fyysistä, mutta pohjautuu aina ihmisen kyvykkyyteen symboliseen toimintaan, sillä syyllisyyden puhdistamisessa olennaista on identifikaatio, mikä tapahtuu retorisen prosessin kautta. (Rueckert 1983, 151–152.)

Syylisyydraama koostuu seitsemästä yhteen liittyneestä osasta: negaatio, hierarkia, syylisyys, mortifikaatio, syylistäminen, katarsis ja pelastus. Kieli muodostaa negaation mahdollisuuden, mikä aikaansaa hierarkiaa; hierarkia puolestaan näyttäytyy ihmiselle sopimuksina ja sääntöinä. Ihminen ei kuitenkaan ole kykenevä noudattamaan kaikkia sääntöjä, mikä aikaansaa syylisyyttä. Syylisyys taas tuo tarpeen katarsikselle eli puhdistukselle, joka tarvitsee puhdistajan eli käytännössä uhrin. Tämä on mahdollinen kahdella tavalla: mortifikaation tai syylistämisen kautta, joiden avulla päästään lopulta pelastukseen, mikä helpottaa syylisyyttä väliaikaisesti. (Burke 1970, 183–191; Rueckert 1983, 131.)

Mortifikaatiolla Burke viittaa itsensä rankaisemiseen ja uhraamiseen eli tekijä itse asettuu uhrin rooliin. Siinä otetaan vastuu syylisyydestä ja se tuhoetaan, tekemällä mahdottomaksi hierarkinen kohoaminen (Burke 1970, 190, 206–209). Koska syylisyys on aina ihmisen itsensä luomaa, se poistuu uhrautumisen myötä. Syylistämällä viitataan syntipukin etsintään ja siinä syylisyys siirretään toisen tahon harteille eli käytännössä uhri etsitään muualta ja laitetaan kärsimään syylisyys muiden puolesta (Burke 1970, 190, 223). Tämä perustuu Burken mukaan virheelliseen ajatteluun, sillä syylisyyttä ei käytännössä voi siirtää (Burke 1970, 190, 248; Burke 1984, 16, 183–184).

Myös transsendenssi erotetaan joskus kolmanneksi¹⁷ keinoksi puhdistukseen riippuen Burken syylisydraaman tulkinnasta (ks. esim. Brummet 1981). Transsendenssissa syylisyys tavallaan häviää korkeamman tavoitteen taustalle, sillä siinä vedotaan ikään kuin ”uuteen hierarkiaan”, joka lopettaa aiempien hierarkioiden aiheuttaman konfliktin (Ott & Mack 2010, 268). Voidaan sanoa, että mortifikaatio on täydellisesti ilmentyessään ainoa keino, joka varsinaisesti poistaa syylisyyden¹⁸. Syylistäminen siirtää sen eteenpäin ja transsendenssi kiertää sen korkeammalla päämäärällä.

¹⁷ Joissain tulkinnoissa keinoja nähdään vieläkin enemmän (ks. esim. Bobbitt 2007, ix–x). Käytännössä ne perustuvat kuitenkin aina syylistämiseen.

¹⁸ Pätee vain paikallisesti. Yksilön tappaessa itsensä syylisyys hänen osaltaan poistuu, mutta esiintyy luonnossa niin kauan kuin kieltä on olemassa.

4.1 Syyllisyysdraama ja identifikaatio Bushin draaman kulmakivenä

Burke itse soveltaa syyllisyys–puhdistus–pelastus-sykliä useimmiten kristilliseen retoriikkaan, mutta koska se on hänestä väistämätön osa retoriikkaa, voidaan sitä soveltaa kaikkeen kielen käyttämiseen ja tässä tapauksessa myös Bushin retoriikan tarkasteluun (Burke 1962). Syyllisyysdraama toimii draaman taustalla ikään kuin samaistumisen ja erottautumisen kaavassa, missä syyllistäminen yhdessä transsendenssin kanssa luo Bushin draaman lähtökohdan yleisön samaistamiseen. Syyllistämiseen nojaaminen näkyy dramatisesta asetelusta, sillä draamassa ”meihin” liitettävät elementit ovat aina vastakkaisia¹⁹ vihollisen toimintaan nähden, jolloin pyrkiminen parempaan on aina pyrkimistä pois vihollisen aiheuttamasta pahuudesta.

Syyllisyys–puhdistus–pelastus-syklin hahmottaminen Bushin draamassa helpottuu, kun sitä tarkastellaan liitteessä 2 esiintyvän draaman pentadia havainnollistavan kuvion avulla: Bush kohdistaa syyllisyyden kuviossa esiintyviin vihollisuuksiin ja puhdistaa syyllisyyden ”meidän sodalla” tapahtuvalla yhdistymisellä, joka johdattelee ”meitä” kohti tavoitteena esitettyä pelastusta²⁰. Bushin draama perustuukin yksinkertaistettuna vihollisesta erottautumiseen, jonka kautta pyritään yhdistämään ”meitä” eli käytännössä retoriikan yleisöä. Havainnollistan syyllisyysdraaman esiintymistä Bushin retoriikassa ottamalla esimerkiksi hänen puheensa kongressille 20.9.2001:

”Their leaders are self-appointed. They hate our freedoms – our freedom of religion, our freedom of speech, our freedom to vote and assemble and disagree with each other. (...) These terrorists kill not merely to end lives, but to disrupt and end a way of life. With every atrocity, they hope that America grows fearful, retreating from the world and forsaking our friends. They stand against us, because we stand in their way.” (Bush 2001c.)

Ylläolevasta lainauksesta näkyy miten Bush syyllistää viholliseksi leimattuja terroristeja eli ”heitä”. Käytännössä Bush pyrkii erottamaan vihollisen kaikista positiivisista arvoista,

¹⁹ Tämä näkyy Bushin pentadissa *counter*-etuliitteinä.

²⁰ Syyllisyys siis koostuu pääosin Bushin draaman *scene*:en liitetystä vihollisuuden käsitteistä ja puhdistus *counter-agency*:yn eli ”meidän sotaan” liitetystä käsitteistä. *Purpose* puolestaan osoittaa draaman pelastuksen, jota puhdistuksella tavoitellaan. Kuvioista nähdäänkin draaman kulku vihollisuuden luomasta *scene*:stä *counter-agency*:n kautta *purpose*:en, jossa vihollista ei ole.

joita Yhdysvaltoihin perinteisesti liitetään, kuten yksilön vapauksista. ”He” ovat syyllisiä kokemiimme vääryyksiin, koska ”me” olemme oikeamielisinä heidän tiellä. Yhdysvallat esitetäänkin vain esteenä pahuuden ohjailemille terroristeille, jotka haittaavat oikeudemukaista elämäntapaa ja pyrkivät ohessa tappamaan myös ”meidät”. Syyllistäminen on monesti ironista Bushin omaan retoriikkaan nähden, kuten edellisestä lainauksesta nähdään: lainauksessa näkyvä pahuuden abstrahointi on itsessään omiaan lisäämään pelkoa ja epävarmuutta, mikä asettaa kyseenalaiseksi sen, mikä taho pelkoa loppujen lopuksi kylvää. Tarkoitus on kuitenkin siirtää syyllisyys ulkopuolelle terroristeihin, minkä jälkeen syyllisyys puhdistetaan ”meidän sodalla”:

”Our response involves far more than instant retaliation and isolated strikes. Americans should not expect one battle, but a lengthy campaign, unlike any other we have ever seen. It may include dramatic strikes, visible on TV, and covert operations, secret even in success. We will starve terrorists of funding, turn them one against another, drive them from place to place, until there is no refuge or no rest. And we will pursue nations that provide aid or safe haven to terrorism. Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists. From this day forward, any nation that continues to harbor or support terrorism will be regarded by the United States as a hostile regime.”
(Bush 2001c.)

Lainauksessa nähdään, miten Bush symbolisesti tuhoaa terroristit teoilla, jotka hän liittää yhteiseen kamppailuun eli ”meidän sotaan”. Kamppailu koostuu käytännössä vihollisen vastustamisesta kaikin keinoin ja toimii näin myös yhdistävänä tekona muun maailman osalta Bushin jakaessa maailman ”meihin” ja terroristeihin. Vihollisesta erottautumista seuraa puhdistus, kun syylliset tapetaan ja hyvä maailma yhdistyy. Kun yleisö yksilöllisine eroavuuksineen samaistetaan yhdeksi joukoksi, sen on helpompi samaistua myös Bushiin ja hänen käyttämäänsä retoriikkaan. Bush pyrkiikin yhdistämään yleisönsä siten, että yleisö voisi kokoonaisuudessaan tuntea Bushin draaman ”omakseen”.

Burken teoriassa tällaista yhdistymistä kutsutaan identifikaatioksi, jolla tarkoitetaan sitä, että puhujalla sekä hänen asiallaan on jotain yhteistä hänen yleisönsä kanssa. Tämä voi olla jotain todellista puhujaa ja yleisöä yhdistävää tai sitten puhujan luoma mielikuva, jolla yleisö pyritään samaistamaan puhujaan ja/tai hänen asiaansa. Identifikaatio on siis

keskeinen retorinen keino suostutella yleisöä, mutta Burke korostaa, että se ei ole pelkästään sitä, vaan myös inhimillisen olemassaolon edellytys. Ajatuksien ja olemuksien (elinkeino, kaverit, ulkoinen olemus, aktiviteetit, uskomukset, arvot jne.) jakaminen tekee meistä konsubstantiaalisia toistemme kanssa, eli kuulumme samaan ”luontoon” ja yhteisöön. Inhimillinen eläminen on yhdessä tekemistä, jossa yhdistävät tekijät toimivat identifioivina tekijöinä. Näitä yhdistäviä tekijöitä pyritään retoriikalla luomaan, sillä kaikki ihmiset eivät ole lähtökohtaisesti asioista yksimielisiä. Jos ihmiset olisivat jo valmiiksi täydellisen konsubstantiaalisia eli jakaisivat kaiken mielipiteistä asenteisiin, retoriikalle ei olisi jalansijaa – ihmisiä ei tarvitsisi enää suostutella jakamaan mielipiteitä. (Burke 1962, 521–523, 544–547.)

Identifikaation lähtökohta on siis erilaisuudessa eli erimielisyys on välttämättömyys identifikaatioon (Burke 1962, 549). Kuten syyllisyys–puhdistus–pelastus-syklin tarkastelu osoittaa, tämä lähtökohta on suuressa roolissa myös Bushin draamassa, jossa erottautuminen on keskeinen osa identifikaatioon tähtäävää retorista kamppailua pyrittäessä korostamaan sitä, mitä ei haluta olla. Luomalla negatiivisia mielikuvia asialleen vastakkaisista asioista, Bush tuo ajamansa päinvastaisen asian esiin paremmassa valossa (ks. Burke 1962, 547).

Syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen yleisön identiteetti on Bushin syyllisyysdraaman kannalta jo valmiiksi suotuinen yleisön etsiessä myös oma-aloitteisesti syyllistä ulkopuolelta. Bush pyrkiikin pitkälti vahvistamaan tätä käsitystä, mikä tekee tilanteesta retorisesti helpomman olosuhteiden edesauttaessa terrorismia syyllistävän retoriikan toimivuutta. Bushin ei varsinaisesti tarvitse muuttaa yleisön käsitystä maailmasta, vaan lähinnä ohjailla ja yhtenäistää sitä.

Havainnollistan vielä syyllisyys–puhdistus–pelastus-syklin esiintymistä Bushin retoriikassa lainauksella vuoden 2002 kansakunnan tila -puheesta, jossa sykli ja vastakkainasettelu viholliseen näkyvät tiiviissä muodossa saman kappaleen sisällä. Lainauksessa näkyy vihollisen syyllistäminen, jota seuraa puhdistus ”meidän” yhdistämisenä, joka perustellaan vapaudella sekä elämän arvostamisella eli pelastuksella, johon ennalta määritetty toiminta johtaa:

”Our enemies send other people’s children on missions of suicide and murder. They embrace tyranny and death as a cause and a creed. We stand for a different choice, made long ago, on the day of our founding. We affirm it again today. We choose freedom and the dignity of every life.” (Bush 2002)

Olen lihavoinut lainauksesta sanoja korostaakseni sitä, että syyllisyysdraama muodostuu käytännössä identifikaation keinojen avulla. Burken luettelemia peruskeinoja identifikaatioon voidaan jakaa erilaisten otsikoiden alle kategorisoimalla²¹ ne esimerkiksi seuraavasti: samaistaminen, vastakkainasettelu, ”meidän” rakentaminen, suurempi tarkoitus, syntipukki, universaali motiivi, kielellinen muotoilu ja transsendenssi (Burke 1962, 43–46, 402–408, 546–552, 580–583).

Parhaiten syyllisyysdraama näkyy lainauksen ”meidän” rakentamisessa, jolla pyritään erottautumaan ”niistä/heistä” ja luomaan yhtenäisyyttä olemalla jotain, mitä ”ne” eivät ole (Burke 1962, 582). Bush luo ”me–ne”-asetelman, jota hän korostaa vastakkainasettelulla eli käytännössä Bush muodostaa yhteisen rintaman antiteesien avulla, mikä yhdistää ”meidät” taisteluun ulkopuolista vihollista vastaan (ks. Burke 1962, 546–549, 581–583). Yhteisen vihollisen muodostaman suuremman uhan edessä erimielisyydet unohdetaan. Vihollisesta luodaan niin sanotusti syntipukki eli sitä syytetään asioiden huonosta tilasta, jolloin siitä muodostuu yhteinen kamppailun kohde. Syntipukin käyttäminen on Bushin syyskuun 11. päivän terrori-iskuihin perustuvan syyllisyysdraaman kivijalka, sillä siinä yhdistyvät erottautuminen syyllisestä ja yhdistyminen syyllisen etsintään ja torjuntaan (ks. Burke 1962, 406–408, 664–666). Tästä Bushin draamassa lähtökohtaisesti on kyse.

”Me” sanan korostaminen toimii esimerkkinä yleisön ja puhujan samaistamisesta eli niin sanotusta *common ground* -tekniikasta, jossa pyritään asettamaan puhuja yleisön saappaisiin (Burke 1962, 580). Kun Bush jakaa olosuhteet, tehtävän, näkökulman, arvoja, asenteita ja muuta vastaavaa yleisön kanssa, on häneen helpompi samaistua. ”Me” sanan toistaminen lauseiden alussa ja sen liittäminen osaksi painokkaita termejä on myös hyvä

²¹ Burke itsessään ei varsinaisesti lajittele identifikaation keinoja, sillä ylipäänsä symboleiden käyttäminen yhteisen merkityksen luomiseksi voidaan laskea identifikaatioksi. Näin ollen eri menetelmiä löytyy lukuisia ja niitä voidaan käyttää myös päällekkäin. Onkin varsin yleistä, että identifioidessa käytetään useampaa kuin yhtä menetelmää, mikä nähdään myös Bushin retoriikasta. Identifikaatiota voidaan luoda myös erilaisilla kielellisillä hämmäntämisillä kuten metaforien käytöllä ja moniselitteisillä symboleilla sekä mielikuvien luomisella (Burke 1962, xx–xxi, 602–603).

esimerkki kielellisen muotoilun keinosta, jossa tukeudutaan yleensä asioiden esittämiseen tunnetussa muodossa, mikä helpottaa asiasisällön omaksumista: ”*We stand (...) We affirm (...) We choose*”. Kielellistä muotoilua tehostavia kielenkäyttöisiä elementtejä ovat juurikin toisto, lauseiden alkaminen tai päättyminen äänenpainollisesti samankaltaisesti sekä konjunktioiden poisjättäminen. (Burke 1962, 582–583.) Kyseisessä lainauksessa muotoilulla myös korostetaan eroa viholliseen, kun toistoa jatketaan erotuksena sille mitä vihollinen on, jolloin vastakkainasettelu korostuu: *They embrace tyranny and death (...) We choose freedom and the dignity of every life*. Ennakkoasetelmiltaan kyseenalaisen kannanoton esittäminen muodollisesti hyväksyttävässä kontekstissa antaa paremmat edellytykset hyväksynnälle, kuten tässä tapauksessa ”meidän” valinnan peilaaminen ”heidän” ajamaansa tyranniaan. Näin korostuu asetelma, jossa terroristit eivät kuulu Bushin draaman inhimilliseen järjestykseen ja ”kaikkien elämänarvo” ei kuitenkaan koske vihollisia.

Lainauksen lauseesta ”*we affirm it again today*” näkyy suuremman tarkoituksen metodi, jossa identifikaatio pyritään luomaan liittämällä toiminta osaksi suurempaa toimintaa tai päämäärää (Burke 1962, 551–552). Bush tuo kamppailun esille jatkeena pidempiaikaiselle taistelulle ja peilaa sen osaksi Yhdysvaltain arvojen puolustamista. Vastaavasti Bush sitoo esimerkiksi yksittäiset sotatoimet osaksi suurempaa taistelua tavoitteen saavuttamiseksi (ks. esim. Bush 2001f; 2001g; 2002). Suurempaan tarkoitukseen liittyvä universaali motiivi näkyy lainauksessa tavoitteena jokaiselle kuuluvasta vapaudesta, johon voidaan samaistua. Universaalilla motiivilla pyritäänkin identifioimaan yleisö yhteisen kaikkia koskevan asian avulla. (Burke 1962, 43–46) Samalla alleviivataan eroa viholliseen ”heidän” pyrkiessä tuhoamaan vapautta.

Identifikaation sisältämää transsendenssia korostetaan lainauksessa mainitsemalla erikseen jokaisen elämän arvo, jolloin hierarkia peitetään eläväisten väliltä ja jokainen voi tuntea ”meidän sodan” omakseen. Vaikka transsendenssi on myös pohjimmiltaan erottautumista, pyritään siinä ylittämään ihmisiä ”riivaavat” jaottelut, sirpaleisuus, hierarkiat ja niistä seuraava ahdistus. Käytännössä siis luodaan vastakkaisille näkemyksille ”yhtäläisyyksien silta” etsimällä motiivia vastakkaisuuksien taustalta, jolloin erottautuminen jää ikään kuin taka-alalle. (Burke 1962, 402.)

4.2 Transsendenssi syyllistämisen taustalla

Kielen luoma symbolinen ulottuvuus muodostaa Bushin draamaan yksilöllisyyksien ja eroavaisuuksien myötä asioiden välille väistämättä suhteita eli hierarkiaa. Tästä syntyy identifikaation dilemma, kun identifikaatio on väistämätöntä, mutta ei koskaan täydellistä, sen perustuessa erottautumiseen. Hierarkia on aina ongelmallinen, kun syyllisyyttä ei voida siirtää tai poistaa kokonaisuudessaan olematta siihen syyllinen²². Tavoitteena on pelastus, jota ei kuitenkaan koskaan voida täydellisesti saavuttaa, vaan sitä kohti pyritään toistuvalla puhdistamisella.

Puhutaan syyllisyysdraamassa pelastuksen saavuttamiseen liittyvästä puhdistamisen paradoksista (ks. esim. Rueckert 1983, 146), kun absoluuttiseksi tavoitteeksi asettuu täydellinen samaistuminen, vaikka se kumoo itse itsensä. Tämä paradoksi luo sinällään myös transsendenssin tarpeen²³. Koska syyllisyyttä ei voida kokonaan poistaa, jää vaihtoehdoksi tavoitella jotain, jossa syyllisyyttä on vähemmän, vaikka se samalla lisääkin syyllisyyttä (Burke 1961, 314). Syyllisyyden lieventämisestä aiheutuva syyllisyys pitää peittää, mikä tapahtuu siis käytännössä vähemmän pahan periaatteella eli tavoittelemalla vähemmän paha – toisin sanoen transsendenssilla.

Transsendenssi näkyy Bushin draamassa siten, että terroristien tappamisesta syntyvää syyllisyyttä kierretään tavoitteella, joka luodaan sellaiseksi, että koko ihmiskunta voi asettua sen taakse. Tämä tavoite esiintyy eri muodoissa, mutta käytännössä tavoitteena on yksinkertaisesti parempi maailma. Vapaus, rauha, maailma terrorin tuolla puolen ja muut vastaavat ovat tavoitteita, joihin pyrkimiseen kaikki voivat samaistua. Oman toiminnan syyllisyys sivuutetaan, kun sille annetaan hyväksyttävä tarkoitus, joka ylittää hierarkiset eroavaisuudet. Vähemmän pahaan tähtävällä tavoitteella oikeutetaan sota ja vihollisen osoittaminen, sillä niiden ansiosta koko maailma nähdään voittajana. Käytännössä siis transsendenssia korostamalla ”meidän sodasta” saadaan mahdollisimman oikeutettu ja yhdistävä toimi. (Bush 2001c; 2001d; 2001e; 2001f; 2001g; 2001h; 2002.) Tämä ilmenee esimerkiksi seuraavasta lainauksesta:

²² Samaistuminen luodaan erottautumalla, joka johtaa syyllisyyteen, joka puhdistetaan samaistamisella, joka luodaan erottautumalla ja niin edelleen.

²³ Transsendenssilla pyritään häivyttämään puhdistamisen paradoksin negatiiviset vaikutukset.

”This time of adversity offers a unique moment of opportunity – a moment we must seize to change our culture. Through the gathering momentum of millions of acts of service and decency and kindness, I know we can overcome evil with greater good. And we have a great opportunity during this time of war to lead the world toward the values that will bring lasting peace.” (Bush 2002.)

Lainauksessa transsendenssi korostuu, kun yhteisen kamppailun välttämättömyys sekä siihen liittyvät palvelukset ja toimet tuodaan esiin mahdollisuutena nujertaa pahuus suuremmalla hyvällä ja mahdollisuutena pysyvään rauhaan. Kuten huomataan, Bush asettaa sodan vastakohtaksi rauhalle, mikä indikoi draaman ambivalenttisuutta, sillä myös rauhaan johtavaa yhteistä kamppailua käydään sodalla. Koska puhdistus tapahtuu äärimmäisellä erottautumisella, sodalla ja tappamisella, ja sota käsitteenä herättää mielle yhtymiä puolesta ja vastaan, transsendenssin merkitys draamassa kasvaa.

Bushin draamassa keskeistä onkin hierarkia, joka luodaan ”meidän sodan” ja ”heidän sodan” välille. Tavoite erottaa ”meidän sodan” siitä sodasta, jota ”meitä” vastaan soditaan. Terroristien syyllistäminen ja ”heidän sodan” vastustaminen ei parempaan pyrkivää tavoitetta vasten tunnu kohtuuttomalta. Se, että sota perustellaan sodalla, ja se, että rauha, vapaus ja oikeus perustelevat tappamisen, eristämisen ja syyllistämisen ovat ironisuudessaan oikeastaan täydellisiä esimerkkejä siitä miten tavoitteella kierretään draamassa syntyvää syyllisyyttä. Havainnollistan näitä esimerkeillä Bushin puheesta kongressin kokoontumisessa: *”On September the 11th, enemies of freedom committed an act of war against our country.”* (Bush 2001c) ”Heidän sota” syyllistetään, minkä lisäksi merkittävää on, että juuri ”vapauden viholliset” ovat syyllisiä sotaan. Vapaus toimii keinona ”meidän sodan” oikeuttamiseen, kun ”heidän sota” on ensin asetettu syylliseksi: *”Our war on terror begins (...)”* (Bush 2001c) Toisin sanoen, kun ”he” aloittivat sodan, ”me” joudumme vastaamaan sodalla. Koska meidän tavoite on vapauden puolustaminen, ovat ”meidän sodan” seuraukset vähemmän pahoja kuin toimimattomuus eli puolustautumatta oleminen. ”Meidän sodan” legitimeettiä alleviivataan metaforisesti asettamalla tavoite keskinäiseen kamppailuun kadotuksen kanssa ja linkittämällä ”meidät” vahvemmin tavoitteeseen, joka pyrkii parempaan: *”Freedom and fear are at war. The advance of human freedom – the great achievement of our time, and the great hope of every time – now depends on us.”* (Bush 2001c) Transsendenssi korostuu, kun ”meidän” tavoite tuodaan esiin samalla myös ihmiskunnan tavoitteena, mikä sivuuttaa kamppailun

ihmisiä vastaan. Sota assosioidaan luonnolliseksi osaksi vapauden ja oikeuden puolustamista, jota käydään abstraktia vihollisuutta vastaan. Tämän lisäksi pallo palautetaan yleisölle painottamalla ”meidän” tietoa Jumalan roolista suhteessa tavoitteeseen: *“Freedom and fear, justice and cruelty, have always been at war, and we know that God is not neutral between them.”* (Bush 2001c) Näin yleisön rooli toimijana korostuu, mikä vahvistaa mielikuvaa valinnanvapaudesta siitä huolimatta, että yleisö johdatellaan tietynlaiseen draamankulkuun määrättyine velvollisuuksineen.

Juuri vaihtoehdottomuudessa piilee Bushin draaman tavoitteeseen sidottu transsendenssi. Erottautuminen terrorismista ja radikaalista islamista sekä muista vihollisuuksista esitetään aina keinona pelastukseen, mikä johtaa yleisön yhdistymiseen, jolloin hierarkiset eroavaisuudet ”meihin” assosioitavissa käsitteissä kaventuvat. ”Meidän sota” ja hyvyys, köyhyys ja rikas, demokraatti ja republikaani, kuten muutkin käsitteet indentifioituvat lähemmäs toisiaan, kun ne kaikki vievät meitä lähemmäs pelastusta eli tavoitetta paremmasta maailmasta. Tämä lieventää syyllisyyttä huolimatta siitä, että syyllistäminen luo hierarkiaa erottautumalla suhteessa ”heihin” assosioitavista käsitteistä. Ilman toimivaa pelastuksen painottamista ”meidän sota” voitaisiin omaksua asiaksi, joka esimerkiksi lisäisi varallisuuseroja, hajottaisi perheitä tai parantaisi vain joidenkin asemaa, jolloin se toimisi vastoin tarkoitustaan. Jotta puhdistautuminen koskisi kaikkia, jokaisen tulisi tuntea ”meidän sota” omaksi ja yhteiseksi asiaksi. Tässä mielessä ongelmalliseksi riskiryhmäksi joutuvat muslimit, joiden yhdistäminen osaksi ”meidän sotaa” on hankalaa.

4.3 Draaman hierarkia ja sen ongelmallisuus islamin suhteen

Vaikka syyllistämistä johtuvaa syyllisyyttä peitetään tavoitteen taakse, on se draamalle ongelmallinen sen heijastuessa islamiin, johon valtaosan amerikkalaisesta yleisöstä on hankala samaistua. Syyllisyys onkin islamin tapauksessa vaikeasti peitettävissä transsendenssilla, jolloin puhdistuksen paradoksaalisuus tulee tavallaan esiin. Tämä ilmenee Bushin jatkuvasta pyrkimyksestä erottaa islam radikaalista islamista. Islamia yritetään ikään kuin väkisin puhdistaa liittämällä se osaksi ”meitä” ja ”meidän sotaa” siinä missä muut yhteiseen kamppailuun litettävät elementit esitetään itsestään selvyyksinä. (Ks. esim. Bush 2001c; 2001f; 2002).

”America will take the side of brave men and women who advocate these values around the world, including the Islamic world, because we have a greater objective than eliminating threats and containing resentment. We seek a just and peaceful world beyond the war on terror.” (Bush 2002)

Yllä oleva esimerkissä nähdään puhdistautuminen ”meidän” yhtenäisyyden korostamisena. Kaikille kuuluvien rauhan ja oikeudenmukaisuuden eli transsendenssin avulla oikeutetaan itse syyllistämisen. Näin mahdollistetaan pelastus, joka on terrorismina tai radikaalina islamismina ilmentyvän pahuuden tuolla puolen. Islamilaista maailmaa painotetaan kuitenkin erikseen kuuluvaksi ”meidän” puolelle, jotta erottautuminen kohdentuisi pois islamista. Tämä kielii syyllisyyden heijastelusta islamiin, kun sen roolia puhdistuksessa joudutaan aina erikseen painottamaan. Vastaava asetelma näkyy toistuvasti Bushin puheissa:

”The terrorists are traitors to their own faith, trying, in effect, to hijack Islam itself. The enemy of America is not our many Muslim friends; it is not our many Arab friends.” (Bush 2001c.)

”(...) we are the friends of almost a billion worldwide who practice the Islamic faith.” (Bush 2001d)

Muslimeista puhutaan myös terroristien kohteina muiden ihmisten joukossa, millä viestitetään yleisölle maltillisten muslimienkin kärsivän islamin äärimmäisistä muodoista. Nostamalla muslimit erikseen esiin syyskuun 11. päivän terrori-iskujen uhreina Bush osoittaa, että ”meidän” joukko koostuu myös muslimeista: *”All of the victims, including Muslims, were killed with equal indifference and equal satisfaction by the terrorist leaders.”* (Bush 2001f) Muslimien kuulumisen ”meihin” tuodaan usein esiin myös siten, että islamin radikaalit muodot pyritään syyllistämään myös islamilaisen maailman puolelta, jolloin korostuu vaikutelma, että islamilainen maailma on ollut alusta asti ”meidän” puolella:

”The terrorists practice a fringe form of Islamic extremism that has been rejected by Muslim scholars and the vast majority of Muslim clerics.” (Bush 2001c)

”Last week, the Sheikh of Al-Azhar University, the world’s oldest Islamic institution of higher learning, declared that terrorism is a disease, and that Islam prohibits killing innocent civilians.” (Bush 2001f)

Tarve islamin väkinäiseen puhdistamiseen osoittaa islamin haasteellisen aseman Bushin draaman hierarkiassa. Ongelman hahmottaminen helpottuu, kun draamaa tarkastellaan hierarkisen mallin avulla, jossa syyllisyys ikään kuin leviää käsitteiden hierarkiaketjua pitkin²⁴. Pahuus on Bushin draaman ensisijainen syyllinen, josta syyllisyys siirtyy eteenpäin. Se yhdistää negatiiviset käsitteet vieden näitä hierarkisesti alaspäin (Burke 1970, 37). Pahuuden konkreettiset ilmentymät²⁵ polveutuvat pahuudesta, mikä peittää alleen esimerkiksi näihin yhdistettävät inhimilliset ulottuvuudet:

”Behind them is a cult of evil which seeks to harm the innocent and thrives on human suffering. Theirs is the worst kind of cruelty, the cruelty that is fed, not weakened, by tears. Theirs is the worst kind of violence, pure malice, while daring to claim the authority of God.” (Bush 2001e.)

Nousemalla Bushin draaman syyllisyyden hierarkiaketjua pahuudesta ”ylöspäin”, syyllisten joukosta paljastuvat erilaiset terroristiryhmittymät, ääri-islamistit ja lopulta myös tavalliset muslimit. Jos tätä hierarkiaketjua avaa äärimilleen, sieltä löytyvät lopulta myös tavalliset Yhdysvaltain kansalaiset syyllisyyden ollessa väistämätöntä ja ulottautuessa myös hierarkian toiseen päähän. Hierarkian hahmottamista helpottaa, kun tilannetta ajattelee ilman kielellistä ulottuvuutta: jos hierarkiaketju eli käytännössä kieli poistettaisiin, huomattaisiin, että ihminen taistelee ihmistä vastaan – eli käytännössä tuhoaa itse itsensä. Bushin draamassa pahuus syyllistetään kuitenkin kaiken yli, jolloin draamassa luotu asetelma johtuu pahuudesta. Syyllisyyden ”keskittymä” pidetään näin mahdollisimman kaukana ”meistä” itsestämme.²⁶

Käytännössä Bush luo draamaansa oman hierarkian käyttämällä olemassa olevaa, kielellisen kontekstin luomaa, ja yleisesti noudatettua hierarkiaa. Uusi hierarkia luodaan

²⁴ Syyllistämisenä manipuloidaan kohdetta tai kohteita positiivisilla tai negatiivisilla arvoilla, jolloin saadaan muutosta hierarkian sisällä (Rueckert 1983, 151).

²⁵ Bushin draamassa terrorismi ja radikaali-islam toimivat konkreettisina syntipukkeina, vaikka todellinen syntipukki löytyy näiden taustalta – pahan saastuttamista ihmisistä ja pahuudesta itsestään.

²⁶ Syyllisyys on Burken mukaan seurausta kielenkäytöstä ja sen luomasta hierarkiasta. Jos hierarkia poistetaan, poistuu myös syyllisyys.

ympäröimällä halutut käsitteet valmiiksi negatiivisilla käsitteillä eli rinnastamalla niitä yleisesti negatiivisina pidettyihin käsitteisiin, kuten pahuuteen, millä erottaudutaan kyseisistä kohteista. Bushin draamassa pahuus itsessään syyllistetään, jolloin se jo valmiiksi äärimmäisen negatiivisena terminä käytännössä perustelee itse itsensä. Samoin ”meidän” lähelle klusteroidaan puolestaan halutut käsitteet, jolloin esimerkiksi Yhdysvaltain kansalainen ja terrorismin vastaisuus tuodaan hyvin lähelle toisiaan, vaikka syyskuun 11. päivän terrori-iskuista syntynyt tilanne voitaisiin vaihtoehtoisessa draamassa nähdä myös terrorismin vastaisuuden epäonnistumisena. Yleisön samaistuessa draamaan, muokkaa draaman hierarkia myös yleisön olemassa olevaa hierarkiäkäsitystä eli hierarkia omaksutaan osaksi omaa ajattelua.

Syntipukkina voidaan pitää käsitettä, joka tarkoituksellisesti alennetaan hierarkiassa²⁷. Se yhdistyy ympärille asetettujen negatiivisten termien merkitykseen, jolloin siitä pyritään erottautumaan. Käytännössä siis syntipukin ympärille muodostetaan negatiivisia klustereita, jolloin syntipukki näyttäytyy syyllisyyden valossa negatiivisten klustereiden läpi. Burkelaisittain sanottuna Bush luo negatiivisilla termeillä valjastetun terministisen ikkunan, jonka läpi draaman syntipukkeja katsotaan. Esimerkiksi seuraavassa esimerkissä näkyy ”heidän” eli terroristien hierarkinen alentaminen eli syyllistäminen ympäröimällä ne negatiivisilla käsitteillä²⁸:

”They are a movement defined by their hatreds. They hate progress, and freedom, and choice, and culture, and music, and laughter, and women, and Christians, and Jews, and all Muslims who reject their distorted doctrines. They love only one thing – they love power. And when they have it, they use it without mercy.

The great threat to civilization is not that the terrorists will inspire millions. Only the terrorists themselves would want to live in their brutal and joyless world. The great threat to civilization is that a few evil men will multiply their murders, and gain the means to kill on a scale equal to their hatred. We know they have this mad intent, and we’re determined to stop them.” (Bush 2001g.)

²⁷ Syntipukista erottautuminen vie samalla huomion omalta syyllisyydeltä.

²⁸ Toisinaan negatiivisten ja positiivisten käsitteiden rajat ovat Bushin draamassa ristiriitaisia, mikä havainnollistaa hyvin syntipukin käyttöä. Esimerkiksi lainauksessa näkyvä ”(...) *they love power*” esittää vallan kyseisessä kontekstissa saatanallisena, mikä on ristiriidassa sen kanssa, että draamassa tavoiteltu vapauskin saavutetaan valta-aseman kautta. Bush kääntääkin negatiivisiksi luettavat käsitteet halutessaan positiivisiksi esittämällä ne vastauksina syntipukin toimintaan.

Yleisön samaistuminen Bushin draamaan saa aikaan sen, että syntipukille annetut merkitykset reflektoituvat siitä itsestään, jolloin syntipukki käsitteellistetään siihen liitettyjen negatiivisten assosiaatioiden kautta (ks. Burke 1962, 24). Käsitteiden vahvistamisen ja heikentämisen voima on siinä, että yleisö ei usein itse huomaa muutosta hierarkiakäsityksessään (Burke 1962, 54). Tämä vähentää yleisön kriittisyyttä retoriikkaa kohtaan ja mahdollistaa kyseisen draaman käsiteyhteyksien omaksumisen yksilölliseksi ajattelumalliksi, jolloin Bushin draaman esittämä käsitys hierarkiasta ja järjestyksestä muuttuu yleisön näkökulmasta uudeksi todellisuudeksi.

Kun tietyt termit siirretään hierarkiassa muiden alapuolelle, näihin termeihin sidoksissa olevat termit saavat myös syyllisyyttä osakseen. Kun radikaalista islamista tehdään syyllinen, on islam draaman hierarkiaketjussa vähemmän syyllinen, mutta syyllisyys kuormittaa sitä enemmän kuin käsitteitä, jotka eivät ole yhtä läheisesti sidoksissa syyllistettyyn. Suhde radikaalin islamin ja islamin välillä näyttääkin olevan terrorismin vastaisessa kontekstissa voimakkaampi, kuin suhde islamin ja me-toimijan välillä. Radikaalia islamia syyllistämällä vedetään tavallaan myös islamia hierarkiassa alaspäin. Radikaali islam näyttäytykin helposti islamin synekdokeena²⁹, jolloin myös islamilaiset arvot näyttäytyvät negatiivisessa valossa, kun niitä tarkastellaan radikaalia islamia syyllistävän terministisen ikkunan läpi.

Tätä Bush näyttäisi kuitenkin pyrkivän kaikin tavoin välttämään. Abstraktilla perustelulla kierretään ainakin osittain konnotaatioista syntyvä ongelma, mikä näkyy käytännössä siten, että pahuus toimii motivaattorina kaikelle mistä halutaan erottautua. Radikaalia islamia ei esitetä islamin radikalisoituneena muotona, vaan pahuuden saastuttamana muotona (ks. esim. Bush 2001c; 2001e). Pahuus on tavallaan täysin ulkopuolinen vitsaus, millä kierretään islamin suoraa alenemista hierarkiassa (Bush 2001e; 2001f; 2001g). Se käyttää islamia hyväkseen piiloutumalla sen taakse: *”The terrorists are increasingly isolated by their own hatred and extremism. They cannot hide behind Islam. The authors of mass murder and their allies have no place in any culture, and no home in any faith.”* (Bush 2001f.) Ihmiset ja islamilaiset piirteet radikaalin islamin taustalla esitetään syyttöminä, mutta radikaalin

²⁹ Synekdokeella tarkoitetaan käsitteitä, joissa osa edustaa kokonaisuutta, kokonaisuus osaa, syy seurausta, seuraus syytä ja niin edelleen. Voidaan puhua asioiden konsubstantiaalisesta rinnastamisesta, jossa asioiden eri ”tasoja” voidaan katsoa toistensa läpi molempiin suuntiin. (Burke 1962, 507–511.)

islamin muodossa ilmenevä pahuus oikeuttaa heidänkin uhraamisen.

4.4 Stereotypiat draaman näennäisenä ongelmana

Syntipukkia voidaan verrata stereotyyppioilla luotuun kohteeseen, jossa yleisö näkee syntipukin halutunlaisena ongelmana. Stereotyyppi onkin tässä mielessä syntipukin sukulaiskäsite ja käsittelen sitä syyllisyysdraamaan yhteydessä juuri tämän samankaltaisuuden vuoksi. Stereotyyppien tarkastelu havainnollistaa, miten Bushin retoriikalla on taipumus yhdistää islamin usko terrorismiin radikaalin islamin kautta. Ei ole myöskään yksiselitteistä, mikä on tältä osin Bushin retoriikan perimmäinen päämäärä. Hypoteettisesti tarkasteltuna tilanne voidaan nähdä myös Bushin kannalta edullisena. Tämä jää Bushin retoriikassa ikään kuin ”pinnan alle”, mikäli yleisö ei ole tarpeeksi kriittistä havaitakseen sitä.

Kuten edellisessä luvussa esitin, eräänlaisena sivuvaikutuksena negatiivisten klustereiden sävyttämässä retoriikassa on, että negatiiviset klusterit aiheuttavat paheksuntaa myös kohdetta ympäröiviin asioihin, sillä vaikutusta on vaikea kohdentaa käsittämään täysin vain tiettyä kohderyhmää. Näin radikaaliin islamiin liitetyt stereotypiat vaivaavat myös tavallisia muslimeita, vaikka tätä ei varsinaisesti puheista voida lukea todistetusti esiin. John Sides ja Kimberly Gross osoittavat kuitenkin tutkimuksessaan terrorismin vastaisen sodan yhteydestä muslimeihin kohdistuviin stereotyyppioihin, että terrorismin vastainen sota jo sinällään ruokkii ja vahvistaa islaminvastaisia stereotyyppioita (Sides & Gross 2011, 37). Amerikkalaisten keskuudessa vallitseva viholliskonteksti ja sen yhdistäminen sotiin Lähi-idässä, assosioivat jo alueellisista syistä islamilaisen maailman helposti kokonaisuudessaan terrorismiin ja vihollisuuteen. Niin kauan kuin väkivaltaisuuDET islamiin liitettävillä alueilla esimerkiksi Lähi-idässä jatkuvat, islamilainen maailma nähdään helposti väkivaltaisena ja uhkana Yhdysvalloille. Tästä syystä Sidesin ja Grossin mukaan amerikkalaisten on vaikea ajatella muslimeita minään muina kuin vihollisina. (Sides & Gross 2011, 37.)

Tässä valossa Bushin retoriikka radikaalin islamin pahuutta ja terrorismin vastaista sotaa korostavana pitää myös muslimivastaisuutta ”pinnalla”. Hieman kärjistetysti voidaan sanoa, että Bush samaan aikaan viljelee negatiivista kuvaa islamista, vaikka samalla yrittää estää stereotyyppien leviämistä koskemaan Yhdysvalloille suotuisasti käyttäytyviä

muslimeita kohtaan. Islamin vastaisten stereotyyppien alasajo on Bushille tietyllä tavalla välttämättömyys, sillä Bushin liberaali imago inhimillisyyttä ja vapautta korostavan maan johtajana aiheuttaa velvollisuuden uskontoja tasa-arvoisesti kohtelevaan retoriikkaan. Muunlainen lähestymistapa aiheuttaisi miellejohdot samantyyppiseen lähestymistapaan kuin pääasiassa vihollisella eli radikaalilla islamilla, jossa väärä uskonto nähdään vihollisena. (ks. esim. Bush 2001c; 2001f; 2001e.)

Maltillisen islamin hyvyden korostaminen osoittautuu Bushin kannalta kaksijakoiseksi, sillä muslimivastaiset stereotyypit amerikkalaisten keskuudessa olivat Bushin terrorismin vastaisen politiikan kannalta edullisia. Sidesin ja Grossin tutkimuksessa todetaan, että stereotyypit muslimeista vaikuttivat merkittävästi Bushin politiikkaan suhtautumiseen. Ne, jotka suhtautuivat muslimeihin vähemmän suosiollisemmin kuin omaan etniseen ryhmäänsä, kannattivat todennäköisemmin panostuksia terrorismin vastaiseen sotaan, puolustukseen ja rajaturvallisuuteen. He myös hyväksyivät helpommin Bushin politiikan terrorismin vastaisesta sodasta, tukivat mieluummin sotaa Afganistanissa ja uskoivat Irakin sodan ehkäisevän terrorismin uhkaa. Stereotyypit muslimeista ääri-islamisteihin kuuluvina itsemurhapommittajina loivat paremmat edellytykset Bushin Lähi-idän politiikalle kuin islamin uskon moninaisuuden laaja tunnustaminen amerikkalaisten keskuudessa. Erityisesti väkivaltaisuutta ja epäluotettavuutta korostavat stereotyypit olivat tässä suhteessa vaikuttavia, kun taas esimerkiksi älykkyyteen tai kompetenssiin kohdistuvat stereotyypit olivat vähemmän merkittäviä. (Sides & Gross 2011, 24–25.) Bushin draamassa juuri väkivalta ja epäluotettavuus ovat teemoja, joista negatiiviset klusterit radikaalin islamin ympärille rakennetaan. (ks. esim. Bush 2001c; 2001e; 2001f; 2001g; 2002.)

Kerem Kalkanin, Geoffrey Laymanin ja Eric Uslanerin tekemässä tutkimuksessa muslimeihin kohdistuvista asenteista nykyajan Yhdysvalloissa todetaan, että ulkopuolisiin ryhmittymiin negatiivisesti suhtautuvat orientaatiot johtavat epäsuosiollisiin näkemyksiin muslimeista. Tällaisia ovat muun muassa patriotismi ja uskonnollinen konservatismi, jotka molemmat tulevat Bushin puheissa selkeästi esille. (Kalkan, Layman, Uslaner 2009, 4, 13.) Bushin retoriikassa onkin elementtejä, jotka toimivat muslimeita negatiivisesti stereotyyppisoina siitä huolimatta, että puheissa pyritään näkyvästi dissosioimaan tavalliset muslimit vihollisista. Nämä ovat elementtejä, jotka eivät varsinaisesti luo stereotyyppioita tyhjästä, vaan luovat niille pohjaa jo valmiiksi islamin vastaisuuteen herkistyneessä yhteiskunnassa.

Mielenkiintoisena lisähuomiona Sidesin ja Grossin tutkimuksessa osoitetaan, että suhtautuminen muslimeihin vaikutti enemmän asenteisiin juuri terrorismin vastaista sotaa kohtaan kuin asenteisiin esimerkiksi Irakin sodasta tai presidentti Bushista (Sides & Gross 2011, 24–25). Negatiiviset käsitykset muslimeista yhdistyivät siis Bushin draamassa luotavaan ideologiseen sodankäyntiin terrorismia vastaan. Tämä voi olla seurausta Bushin retoriikasta, mutta asiaa voidaan ajatella myös käänteisesti: retoriikan suosion parantamiseksi islamiin negatiivisesti suhtautuvien keskuudessa oli Bushin kannalta suosiollisempaa käyttää juuri terrorismin vastaisen sodan käsitteistöä kuin muita termejä liittyen Irakin tai Afganistanin sotiin.

Bushin draama siis hyötyi siitä, että islam näyttäytyi monen amerikkalaisen kannalta negatiivisessa valossa. Tällöin myöskään islamia syylistävää retoriikkaa ei välttämättä pidetty ongelmallisena. Tämä ei kuitenkaan sopinut Yhdysvaltain arvoihin, joten asetelma piti kiertää, jolloin radikaalin islamin esittäminen täysin islamista irrallisena pahuuden saastuttamana ideologiana, sopi retoriikkaan täydellisesti. Koska vertailukohtana ei ollut vastaavan statuksen retoriikkaa, joka olisi pyrkinyt erottautumaan islamista kokonaisuudessaan, korosti radikaalista islamista erottautuminen samaistumista Bushin retoriikkaan siltä osin yleisöä, joka oli jo valmiiksi islamin vastaista. Retoriikka siis hyödynsi islamin vastaisia stereotyyppioita, vaikka ei tehnytään tätä näkyvästi.

Ei voida kuitenkaan väittää, että tällainen keinottelu olisi ollut Bushin tarkoitus. Sitä voidaan pitää myös väistämättömänä seurauksena Bushin terrorismin vastaisesta retoriikasta, jossa islamilainen maailma joutui tulilinjalle, kun radikaali-islam asetettiin ideologiseksi viholliseksi. Radikaalin islamin syyllistäminen puolestaan oli monessa mielessä loogista, sillä se edustaa esimerkiksi yksilön vapautta rajaavia arvoja, joita amerikkalaisessa yhteiskunta-ajattelussa halveksutaan ja oli näin hyvä kohde syyllistämiseksi. Konkreettisena ideologiana se teki vihollisesta helpon osoittaa ja identifioida ja näin ollen myös haavoittuvaisen, sillä pelkkä pahuus ja terrorismi pysyvät tunnistamattomina ja havaitsemattomina ennen niiden ilmenemistä.

Bushin tilannetta voidaan kuvata sellaiseksi, jossa islamin vastaisten stereotyyppien avoin torjuminen oli hänen kannaltaan edullista samoin kuin tämän torjumisen epäonnistuminen eli käytännössä stereotyyppien lisääntyminen. Tässä mielessä on mielenkiintoista, että

Bushin retoriikassa on samoja piirteitä, kuin Brent Kicen käsittelemässä uskonnollisessa retoriikkarakenteessa, joka nojaa syntipukkiin (Kice 2012). Kice pohtii Burken teoriaan perustuvaa uskonnollisen retoriikan muotoa, joka rohkaisee yksilön omaa pohdiskelua yhdistämällä uskon ja kriittisen ajattelun rakenteeseen, joka kuitenkin poistaa kriittisen ajattelun pitämällä päätöksenteon karismaattisen johtajan käsissä. Kice siis käytännössä tarkastelee, miten karismaattinen johtaja pyrkii rajoittamaan oma-aloitteista kriittistä ajattelua kuulijakunnassaan käyttämällä retorisia äärimmäisyyksiä, säilyttäen kuitenkin tunteen yksilön valinnasta. Hänen mukaansa kyseinen retoriikka noudattaa kolmea kriteeriä: (1) retoristen äärimmäisyyksien julistamista, (2) syntipukin käyttöä ja (3) negatiivisia klustereita. (Kice 2012.) Puhutaan siis käytännössä syyllistämisestä, joka sellaisenaan esiintyy myös Bushin terrorismin vastaisessa retoriikassa.

Kicen malliin peilaten voidaan sanoa, että terroristien ja radikaalin islamin äärimmäinen syyllistäminen kyseenalaistamattomana vihollisena sekä äärimmäinen tuhoaminen, sota, ainoana ratkaisuna veivät pohjaa kansalaisten kriittisyydeltä vihollista koskevaa retoriikkaa ja itse vihollisuutta kohtaan. Terrorismin ja radikaalin islamin vastaisesta politiikasta muodostui eräänlainen yleisesti hyväksyttävä normi, mikä ruokki myös islamin vastaisia näkemyksiä niiltä osin kuin kansa ei tehnyt eroa radikaalin islamin ja perinteisen islamin välille, toisin kuin Bush teki.

Tällaisessa asetelmassa toimijan ja keinon välinen vuorovaikutus voidaan rinnastaa melodraamaan, jossa miehelle annetaan ase, minkä johdosta hän päätyy harkitsemaan murhaa vastauksena ongelmiinsa, riippumatta siitä mitä varten ase alun perin annetaan. Keinoksi annettava ase motivoi toimijaa väkivaltaan, jolloin toimijasta itsestään tulee ikään kuin keino keinolle toimijan sijaan. (Kirk 1962, 49–50.) Käytännössä siis toimijan toimintaa ohjailevat myös hänelle annetut tiettyyn toimintaan rohkaisevat välineet, vaikka toimijalla olisi vapaus itsenäiseen päätöksentekoon tai toimintaa pyrittäisiin muilla tavoin ohjaamaan toiseen suuntaan. Bushin draamassa yleisölle esitellään äärimmäinen ongelma ja äärimmäinen ratkaisu, jotka sinällään ohjaavat yleisön ajattelumallia, vaikka yleisöllä käytännössä onkin vapaus omiin johtopäätöksiin. Islamin ja radikaalin islamin sekoittuminen puolestaan unohtuu äärimmäisyyksien alle.

Tilannetta voidaan verrata kylmänsodan aikaiseen ”ryssävihaan”, jossa kommunismille luotiin kasvot Neuvostoliiton avulla, jolloin vihan kohde siirtyi myös järjestelmän piiriin

kuuluneisiin ihmisiin huolimatta siitä omaksuivatko he kommunismin oppeja (ks. esim. Tsygankov 2009, 32–33). Esimerkiksi Reaganin retoriikassa kommunismi identifioitiin viholliseen samaan tyyliin kuin radikaali islam Bushin retoriikassa (ks. esim. Reagan 1983). Bushin kohdalla voidaankin puhua tietynlaisesta islamin pelkoa kannustavasta ympäristöstä, joka oli otollinen islamin vastaisille assosiaatioille (ks. esim. Sheehi 2011). Koska muslimivastaisuuden kasvu näkyi terrorismin vastaisen sodan kohoavana kannatuksena (Sides & Gross 2011), korreloi tämä sen kanssa, että vastavuoroisesti terrorismin vastaisen sodan saadessa suosiota myös negatiiviset asenteet muslimeita kohtaan saivat enemmän pohjaa. Bush loi terrorismin vastaisuudesta vihollisuuteen perustuvan poliittisen tilan, joka käytännössä ruokki itse itseään viholliseen liitettävillä äärimmäisen negatiivisilla mielleyhtymillä. Tämä pohjusti myös islamin vastaisten stereotyyppien kasvua, vaikka se ei puheista suoraan ilmene.

4.5 Sotaoperaatioiden legitimointi pyhinä tehtävinä

Kun ”meidän sotaan” kuuluvia operaatioita Irakissa ja Afganistanissa tarkastellaan syyllisyysdraaman osina, kiinnittyy huomio operaatioiden esittämiseen draamassa puhdistavina toimenpiteinä myös maiden omia kansalaisia kohtaan. Tavallaan islamin väkisin puhdistaminen tulee esiin myös tavalla, jossa islamilainen maailma ikään kuin pelastetaan islamin väärältä tulkinnalta ja sen aiheuttamalta vääryydeltä:

”The Taliban’s days of harboring terrorists and dealing in heroin and brutalizing women are drawing to a close. And when that regime is gone, the people of Afghanistan will say with the rest of the world: good riddance.” (Bush 2001f.)

”In four short months, our nation has comforted the victims (...) and freed a country from brutal oppression.” (Bush 2002.)

Puhdistavien sotaoperaatioiden käyminen vieraalla maalla pahuuden saastuttamaa vihollista vastaan muistuttaa huomattavan paljon kristillisessä teologiassa esiintyvää pyhää sotaa ja siihen liitettäviä ominaispiirteitä. Tavallaan draamassa onkin nähtävissä eräänlainen modernin pyhän sodan idea, jossa poliittisiin tai taloudellisiin intresseihin pyritään Jumalaan ”tekopyhästi” vetoamalla (ks. Kahrl 1974, 3). Uskonnollinen

vastakkainasettelu on nähtävissä heti syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen, sillä kolme päivää iskujen jälkeen pitämässään puheessa, kansallisena rukouspäivänä, Bush asettaa pahuuden tuhoamisen ja puolustautumisen historialliseksi velvollisuudeksi: *”But our responsibility to history is already clear: to answer these attacks and rid the world of evil.”* (Bush 2001b) Hän vetoaa kärsimystä synnyttävässä kriisissä Jumalaan kansaa johdattavana voimana: *”May He bless the souls of the departed. May He comfort our own. And may He always guide our country. God bless America.”* (Bush 2001b) Tästä eteenpäin sodan esiintuominen korkeamman oikeutuksen pyhittämänä automaationa käytännössä vakiintuu Bushin draamassa. Puheessa Yhdysvaltain kongressille syyskuun 20. päivä Jumala perustellaan ”meidän” puolelle terroristeilla, jotka ovat kaikkien uskontojen vastaisia, jolloin vihollinen näyttäytyy eräänlaisena barbaarimaisena ja uskonnollisen järjestyksen ulkopuolisena tahona (Bush 2001c). Samalla esitetään vaatimukset kansalle, joihin ”meidän sodan” onnistumiseksi on vastattava:

”Terror, unanswered, can not only bring down buildings, it can threaten the stability of legitimate governments. And you know what – we’re not going to allow it. Americans are asking: What is expected of us? I ask you to uphold (...) I ask you to continue to support (...) I ask for your patience (...) I ask your continued participation (...) And, finally, please continue praying for the victims of terror and their families, for those in uniform, and for our great country. Prayer has comforted us in sorrow, and will help strengthen us for the journey ahead.” (Bush 2001c.)

Draamaan muodostuva jumalallinen missio velvoittaa ihmiset pyrkimään kohti tavoitetta, jossa järjestys on korjattu ja pahuus hävitetty maailmasta. Vastaavasti myös ristiretkien tarkoituksena oli korjata vihollisen rikkoma jumalallinen järjestys, mikä teki sodankäynnistä synnitöntä (Tilli 2012, 86–87). Irakin ja Afganistanin operaatioiden esittäminen osana puhdistavaa puolustussotaa muistuttaakin lähtökohdiltaan kristikunnan vihollisia vastaan käytyjä taisteluita, jotka näyttäytyivät hyökkäävästä luonteesta riippumatta puolustuksellisia toimenpiteinä (ks. Tilli 2012, 86–87). Bush perustelee toimien puolustuksellisuutta sillä, että terroristien saastuttamassa maailmassa vihollinen on kaikkialla keskuudessamme piiloutuneena maan pimeisiin nurkkiin, josta se saastuttaa ihmiskuntaa. Vihollinen pitää ikään kuin ”kaivaa” esiin, jotta siltä voi puolustautua:

”For us too, in the year 2001, an enemy has emerged that rejects every limit of law, morality, and religion. The terrorists have no true home in any country, or culture, or faith. They dwell in dark corners of earth. And there, we will find them.” (Bush 2001e.)

”These enemies view the entire world as a battlefield, and we must pursue them wherever they are.” (Bush 2002)

Bushin draamassa esiintyvien sotaoperaatioiden ja teologisen pyhän sodan taustalta löytyy toisiaan muistuttava rakenne myös niiltä osin retoriikkaa, joissa suorat viittaukset teologiseen mytologiaan puuttuvat. Erityisesti Bushin draamassa syntyvä käsitys sodan ulkopuolisesta perustelusta muistuttaa huomattavasti kristillisiin ristiretkiin yhdistettävää sodan mystifiointia:

”We know that evil is real, but good will prevail against it. This is the teaching of many faiths, and in that assurance we gain strength for a long journey. It is our task – the task of this generation – to provide the response to aggression and terror. We have no other choice, because there is no other peace. We did not ask for this mission, yet there is honor in history’s call. We have a chance to write the story of our times, a story of courage defeating cruelty and light overcoming darkness. This calling is worthy of any life, and worthy of every nation. So let us go forward, confident, determined, and unafraid.” (Bush 2001f.)

Näkökulmani kannalta olennaista on pahuuden vastustamisen ohella toiminnan tuominen esiin määrättyinä tehtävänä. Bush sanoo, että emme pyytäneet tätä tehtävää, mutta meillä ei ole muita vaihtoehtoja, mikä täyttää teologiset tunnusmerkit ”meidän” rinnastamisesta valittuun kansaan, eräänlaiseen maanpäälliseen jumalalliseen toimijaan. Tehtävä tuodaan esiin siten, että se on annettu juuri ”meille”, mikä velvoittaa ”meidät” taisteluun pahuutta vastaan. Kun tämänkaltainen vaihtoehdottomuus yhdistetään ulkopuolelta tulleeseen tehtävään ja pimeyden voimien voittamiseen, lähestytään ristiretkien yhteydessä esiintynyttä retoriikkaa Jumalan velvoittamista henkisistä missioista, joissa kristityt yhdistyivät yhteistä vihollista vastaan pelastaakseen uhattuna olevat kirkot ja pyhän maan (ks. Tilli 2012, 86–87).

Kuten edellisestä lainauksesta näkyy Bush korostaa draamansa uskonnollista näkökantaa huomauttamalla pahuuden vastustamisen kuuluvan useimpien uskontojen opetuksiin. Lähes samaan hengenvetoon hän kuitenkin liittää ainoan vaihtoehdon pahuuden vastustamiseen draaman esittämään tapaan tulkita uskontoja. Draamassa myös kyseenalaistetaan vihollisen samankaltainen retoriikka tarkoituksen pyhydestä kumoamalla oikeudenmukaisuus vihollisen tarkoituksiperistä: ”*The terrorists call their cause holy, yet, they fund it with drug dealing; they encourage murder and suicide in the name of a great faith that forbids both.*” (Bush 2001f). Tämä muistuttaa osaltaan pyhään sotaan liitettyä ominaispiirrettä, jossa puhdistus henkisen pyhyiden kautta saavutettiin väärinoppineet teurastamalla (Kahrl 1974, 3).

Puhdistusoperaatiot Irakissa ja Afganistanissa voidaankin nähdä Bushin draamassa eräänlaisina nykyajan ristiretkinä, joissa kristinusko on korvattu yhteisellä uskolla paremmasta maailmasta ja ristiretkiä yhdistävä pyhä sota on korvattu terrorismin vastaisella ”meidän sodalla”, joka vapauttaa ihmiset pahuuden kahleista ja palauttaa järjestyksen maan päälle. Operaatiot toimivat ristiretkien tapaan uhkakuville oikeutetun taistelun jatkeina vastaten Jumalan kutsuun, jolloin tavallisesti paheksuttuna pidetystä toiminnasta tulee legitiimiä, syyllisyyden ylittävää ja pelastukseen johtavaa toimintaa.

4.6 Marttyyrius draaman mortifikaationa

Riskiretkillä isänmaan tai pyhän maan puolesta kaatuvista taistelijoista tuli marttyyreja, jotka uhrasivat itsensä taivaallisen valtakunnan puolesta (Tilli 2012, 87–88). Bush nostaa vastaavasti terrorismin vastaisessa sodassa kaatuneet sotilaat ja muut uhrauksia tehneet marttyyriin asemaan. Uhraukset tuodaan esiin heti syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeisessä draamassa muun muassa korostamalla pelastushenkilökunnan sankaruutta ja nostamalla esiin maahan pudonneessa lentokoneessa urheasti toimineet siviilit. Vastaava marttyyriusasetelma näkyy kaikissa analysoimissani puheissa seuraavien puolen vuoden aikana (Bush 2001a; 2001b; 2001c; 2001d; 2001e; 2001f; 2001g; 2001h).

Uhrautumistarinat voidaan nähdä osana mortifikaatiota eli itsensä uhraamista, joka puolestaan voidaan nähdä eräänlaisena totaalisena syyllisyyden puhdistuskeinona. Burkelle marttyyrius sisältää mortifikaation idean ja periaatteet. Siinä vapaaehtoinen itsensä

uhraaminen yhdistetään suureen tarkoitukseen todistajien edessä. (Burke 1970, 248.)

Bushin draamassa esiintyvät uhraukset tuodaan lähes poikkeuksetta esiin tekoina kohti suurempaa päämäärää, mutta ne eivät kuitenkaan ilmene identtisellä tavalla. Olen erotellut uhraukset kollektiivisiin ja yksilöllisiin uhrauksiin, mikä sopii Burkelaiseen ajatteluun, jossa itsensä uhraaminen voidaan lukea esiin eri muodoissa (Burke 2003, 296; Rueckert 1969, 118, 465). Kollektiivisessa marttyyriudessa yleisö jakaa substanssin marttyyriin kanssa, mikä tekee uhrauksista yhteisiä. Tässä pätee mortifikaation idea, sillä uhraukset korostuvat juuri ”meidän” uhrauksina, jolloin ne tuovat esiin ”meidän” kärsimyksen, mikä burkelaisesti ajateltuna tavallaan todistaa marttyyriuden (ks. Burke 2003, 21). Vaikka yhteiset uhraukset toimivat Bushin draamassa mortifikaation kaltaisena puhdistuksena, mortifikaatio ei ole täydellistä, kun tekijän eli ”meidän” luontainen olemus ei varsinaisesti katoa, jolloin myöskään syyllisyys ei kokonaan häviä (ks. Burke 1989, 295). Marttyyriudessa korostuu näin ollen transsendenssi, sillä siinä tavallaan siirretään muiden syyllisyys osaan ”meistä”, minkä jälkeen tämä osa uhrataan ”meidän” eli suuremman tarkoituksen puolesta.

Havainnollistan tätä esimerkillä Bushin puheesta Afganistanissa käytävistä operaatioista (Bush 2001d). Puheessa Bush luo asetelman, jossa operaatioihin osallistuminen pohjimmiltaan on uhrautumista suuremman tehtävän puolesta: *”Yet, as we have learned, so suddenly and so tragically, there can be no peace in a world of sudden terror. In the face of today’s new threat, the only way to pursue peace is to pursue those who threaten it. We did not ask for this mission, but we will fulfill it.”* (Bush 2001d) ”Me” asetumme täyttämään rikottuun maailmaan pohjautuvan tavoitteen vaatimia toimia. Sotilaat esitetään marttyyreina, jotka kaatuvat tämän suuremman tarkoituksen puolesta: *”We ask them to leave their loved ones, to travel great distances, to risk injury, even to be prepared to make the ultimate sacrifice of their lives.”* (Bush 2001d) Bush puhuttelee sotilaita tuomalla esiin määrätyn tehtävän oikeudenmukaisuuden, jolla uhrautumisesta perustellaan: *”Your mission is defined; your objectives are clear; your goal is just.”* (Bush 2001d) Lopuksi Bush lukee katkelman kirjeestä, jonka hän kertoo saaneensa 4-luokkalaiselta tytöltä: *”As much as I don’t want my Dad to fight,” she wrote, “I’m willing to give him to you.”* (Bush 2001d). Näin sotilaiden uhraukset tuodaan osaksi läheisten uhrauksia. Sotilaat täyttävät ”meidän” yhteistä velvollisuutta, josta kaikki kantavat seurauksia. Bush esittää tytön tekemän uhrauksen amerikkalaisuuden ilmentymänä ja tuo sen näin myös osaksi sodan vaatimia

uhrauksia: *"This is a precious gift, the greatest she could give. This young girl knows what America is all about. Since September 11, an entire generation of young Americans has gained new understanding of the value of freedom, and its cost in duty and in sacrifice."* (Bush 2001d)

Tällaiset kollektiiviset uhraukset luovat identifikaatiota kokonaisvaltaisesti yleisön keskuuteen ja vahvistavat Bushin draamassa esiintyvää "meidän" rakentamista yhdeksi kokonaisuudeksi. Bush korostaa yhteisten uhrauksien urhoollisuutta, jolloin marttyyri esiintyy muiden rinnalla taistelevana sankarina. Yhteiset uhraukset mahdollistavat identifioitumisen marttyyriin, jolloin ihmiset jakavat tämän sankarin arvokkuuden (ks. Burke 1961 36). Marttyyriin noustessa yleisön keskuudesta yleisö voi samaistua myös tämän heikkouksiin, jotka pystytään sankaruudella ylittämään. Yleisö saadaan toisin sanoen omaksumaan toimintamalli, jossa luovumme virheellisyydestämme samaistuessamme joukostamme nousevaan sankariin. (Burke 1966, 109.) Tämä saa yleisön hyväksymään sodan kurjuuden, kun se tuntee olonsa "kotoisammaksi" näissä olosuhteissa (Burke 1961 35). Tällöin myös sodan aiheuttama syyllisyys puhdistuu. Koska kollektiivinen marttyyrius ei luo osoitettavaa riippuvuussuhdetta draamassa esiintyvien toimijoiden välille, se ei myöskään erottele yleisöä toisin kuin sellainen marttyyrius, jossa yksilö nousee muiden yläpuolelle.

Asetelma nimittäin "vääristyy", kun uhraukset nähdään yksilöllisinä uhrauksina tavoitteen puolesta. Uhrattavan "arvoa" nostetaan, asettamalla uhri jalustalle "meidän" substanssin ulkopuolelle. Nostettaessa uhri muiden yläpuolelle ja uhraamalla tavoitteen puolesta, näyttäytyy tavoite vieläkin suurempana (ks. Burke 1957, 35): *"(...) our country will never forget the debt we owe Michael and all who gave their lives for freedom."* (Bush 2001c). Vastaava asetelma näkyy Bushin puheissa yksittäisten uhrausten korostamisen lisäksi (ks. esim. Bush 2001b; 2001c; 2002) myös yleisenä uhrautumisilla luotuna velvollisuutena yleisöä kohtaan:

"For too long our culture has said, "If it feels good, do it." Now America is embracing a new ethic and a new creed: "Let's roll." In the sacrifice of soldiers, the fierce brotherhood of firefighters, and the bravery and generosity of ordinary citizens, we have glimpsed what a new culture of responsibility could look like. We want to be a nation that serves goals larger than self. We've been offered a unique

opportunity, and we must not let this moment pass.

My call tonight is for every American to commit at least two years – 4,000 hours over the rest of your lifetime – to the service of your neighbors and your nation. Many are already serving, and I thank you. If you aren't sure how to help, I've got a good place to start. To sustain and extend the best that has emerged in America, I invite you to join the new USA Freedom Corps. The Freedom Corps will focus on three areas of need: responding in case of crisis at home; rebuilding our communities; and extending American compassion throughout the world.” (Bush 2002.)

Lainauksesta näkyy velvollisuus uhraamiseen, joka perustuu draaman luomalle suuremmalle tavoitteelle. Bush korostaa, että tavoite on yksilöä suurempi ja antaa esimerkkejä siitä, miten osa jo täyttää velvollisuutensa yhteisessä kamppailussa tavoitteen puolesta. Luodaan mielikuva uudesta vastuullisuuden kulttuurista, joka on saavutettavissa, mikäli kaikki uhraavat panoksensa yhteiskunnalle. Bush esittääkin, että jokaisen tulisi suorittaa velvollisuutensa amerikkalaisena ja antaa esimerkkinä organisaation, jossa tätä velvollisuutta voi suorittaa. Käytännössä Bush siis vetoaa kaikkia sitoutumaan kamppailuun paremmasta maailmasta, jolloin esimerkiksi sotilaiden uhrautumista ei nähdä uhraamisena kaikkien puolesta, vaan se esitetään esimerkkinä siitä, miten valveutunut kansalainen voi toimia. Yleensä yhdysvaltalaisiin arvoihin liitettävä yksilönvapaus näyttäytyy tätä vasten itsekkyytenä, josta päästään eroon vain liittymällä yhteiseen rintamaan eli uhraamalla osa yksilönvapaudesta yhteiskunnalle. Lainauksesta nähdään, että Bush jopa määrittelee ajan, joka tulisi käyttää palveluksena muiden puolesta.

Näin esitetty uhraaminen näyttäytyy draaman kannalta velvollisuutena yleisöä kohtaan, mikä luo hierarkiaa identifioitavan joukon keskuuteen, ja tarpeen toiminnalle ja muutokselle. Se luo asetelman, jossa vasta toisten puolesta uhrautuminen täyttää moraalisen tarpeen tasavertaisuudesta. Käytännössä marttyyri siis erottautuu ”meistä” nousemalla muiden yläpuolelle, mikä luo syyllisyyttä yksilötasolla ”meidän” keskuuteen, sillä samalle tasolle pääseminen velvoittaa vastaavanlaisiin uhrauksiin. Uhraamista ikään kuin ”mainostetaan” oikeana toimintamallina, mikä täyttää vain toisen tarkoituksen ”sankaruuden kaavassa”, kun samaistuminen uhrautujaan jää puutteelliseksi (ks. Burke 1961 35–36).

Yksilöllinen marttyyrius muokkaa asenteita tavallaan ”poeettisesti”, sillä uhrautuminen oikeutetaan esittämällä se symbolisesti palkintoon johtavana tekona (ks. Burke 1957, 35, 218). Burke näkee tämän eettisesti julmana erottautumisena uhrattavasta, sillä siinä ylistetään asioita ”vääristyneesti” (Burke 1957, 218). Tämä näkyy Bushin draamassa niin sanottuna transvaluaationa, eräänlaisena ”arvojen politisointina”, jossa luodaan uusia asenteita draamaan luoduilla sosiaalisilla järjestyksillä (ks. Oldenburg 2013). Bush tavallaan muuttaa draaman sisäisen sosiaalisen järjestyksen asenteiksi, jolloin kuolemaan johtavat teot yhteisessä kamppailussa nähdään urheutena ja arvoltaan korkeimpina tekoina³⁰. Samanlainen äärimmäiseen uhraamiseen perustuva asetelma on nähtävissä Burken esimerkeissä kristillisen teologian transvaluaatiosta, joissa vaaralliset tilanteet muotoillaan uudestaan mukaviksi tilanteiksi: köyhyys ja nälkä nähdään hyvytenä tai kärsimys merkinä tulevaisuuden nautinnosta (Burke 1984, 155).

Yksilöllisten uhrauksien esittäminen voidaankin nähdä pyrkimyksenä yhteiskunnan sisäisen epäjärjestyksen hillitsemiseen korostamalla tarvetta uhrautumiseen. Burkelaisessa ajattelussa järjestys tuo mahdollisuuden epäjärjestykseen, antaen jalansijaa toimijoiden motiiveille ja näiden ohjailulle (Burke 1970, 192). Oleellista on Burken käsitys siitä, että järjestys luo veloitteen, joka syyllisyyden kautta luo tarpeen uhraukseen: *”If order, then a need to repress the tendencies to disorder. If repression, then responsibility for imposing, accepting, or resisting the repression. If responsibility, then guilt. If guilt, then the need for redemption, which involves sacrifice, which in turn allows substitution.”* (Burke 1970, 314.)

Tarvetta puhdistukseen alleviivataan Bushin draamassa korostamalla toimimattomuuden aiheuttamaa syyllisyyttä esimerkeillä yksilöllisistä uhrauksista, jolloin syyllisyys velvoittaa yleisön uhraamaan ”toimimista” yhteisen tavoitteen puolesta. Tämä on mielenkiintoista, sillä näin luodulla velvollisuuden ilmapiirillä Bush luo asetelman, jossa muiden puolesta uhrautuminen yhdistyy yksilön omaan sisäiseen kamppailuun hierarkian luomasta syyllisyydestä. Tilannetta voidaan verrata teologiassa esiintyvään sisäiseen kamppailuun, eräänlaiseen moraaliin, joka luodaan teologisilla kaavoilla ja joiden rikkominen nähdään syntinä, kuten esimerkiksi kristinuskon lähimmäisen auttamiseen tai maltillisen islamin

³⁰ Bushin draaman ”meidän” keskuuteen syntyy ikään kuin uusi sisäinen hierarkia, joka ei riipu yhteiskunnallisesta sosiaalisesta järjestyksestä tai muustakaan sosiaalisesta alkuperästä, vaan se on sidottu toimimiseen (toiminnan uhraamiseen) yhteisen tavoitteen puolesta.

sisäiseen jihadiin.

Burke pitää kristillisessä teologiassa esiintyvää Kristusta täydellisenä uhrina, eräänlaisena uhraamisen arkkityyppinä, Jumalan uhratessa oman poikansa muiden ihmisten syntien puolesta (Burke 1970, 90, 136). Vaikka Kristuksen idea sisältää absoluuttisen puhdistuksen, hänen sovittaessa synnit puolestamme, näyttäytyy ihminen kristillisessä teologiassa usein silti taipuvaisena syntiin, ja jos päästämme Kristuksen elämästämme, synti ottaa vallan. Asetelma korostaa velvollisuutta uskoon, mikä velvoittaa jatkuviin uhrauksiin uskonnon puolesta. (Lewis, 2008.)

Vastaavasti Bush tuo velvollisuuden esiin mahdollisuutena parempaan tulevaisuuteen, millä peitetään tulevaisuuden epävarmuus ja työnnetään sivuun sitä koskevat polttavat kysymykset. Hän kannustaa yleisöä omaksumaan vision, jossa huomio yksilöiden keskinäisestä kamppailusta syrjäytetään yhteisen tavoitteen arvon korostuessa. Menneisyyttä käytetään retorisenä välineenä poimimalla halutut esimerkit ihmisten käytöksestä vastauksena epäjärjestyksen mahdollisuudella luotuihin ongelmiin (ks. Buehler 1998, 443). Amerikkalaisuuteen kuuluva mahdollisuuden aate nostetaan yksilölliseltä tasolta osaksi yhteiskunnallista ajattelua, mikä antaa viitteitä tarpeesta yhteisöllisen ajattelun korostamiseen yksilöllisellä tasolla. Bushin luomassa asetelmassa yksilön tulevaisuudelle on toissijaista pystyykö hän kohoamaan yhteiskunnan sisällä merkittävään asemaan, mikäli yhteinen kamppailu epäonnistuu. Bush yhdistääkin käytännössä tottelemattomuuden rankaisun, jonka hän luo mahdollisuudella lopulliseen kaaokseen, tottelevaisuuden palkintoon, jonka hän luo mahdollisuudella lopulliseen pelastukseen (ks. Burke 1970, 191). Yksilöllinen tarve paremmuuteen valjastetaan näin osaksi yhteistä kamppailua kohti pelastusta. Tavoitteen puolesta uhrautuminen esitetään keinona, jolla syyllisyys osuudesta ”meidän sotaan”, sen kehitykseen ja eduista nauttimiseen voidaan puhdistaa.

5. LOGOLOGINEN NÄKÖKULMA BUSHIN DRAAMAAN

Kenneth Burken Logologia on tiivistettynä sanojen tutkimista tai kuten Burke ilmaisee, se on ”sanoja sanoista”. Siinä siirretään teologiien tekemät huomiot Jumalasta sekulaariin tutkimukseen sanoista. (Burke 1970, 1.) Se on sanoja sanoista, jotka aikaansaavat ja puhdistavat syyllisyyttä tai ottavat osaa selviytymisen epätoivoiseen kamppailuun. Voidaankin puhua sanoista, joista paljastuu moraalisia pakkomielteitä ja jotka viittaavat Jumalaan, jumaliin tai uskontoon. (ks. Carter 1992, 3–4.) Logologia siis käytännössä perehtyy symbolisen toiminnan seurauksena syntyvään käsitteiden hierarkiaan vertaamalla kieltä teologiaan.

Burken mukaan missä tahansa teismissä tai sen vastakappaleessa on logologinen elementti, mutta siihen, onko Jumalaa olemassa tai millainen se oikeasti ihmisten käsityksen ulkopuolella mahdollisesti on, Burke ei halua ottaa kantaa³¹. Hän ei siis yritä todistaa Jumalan olemassaoloa tai olemattomuutta, vaan lähinnä viestittää, että Jumalan luontaisuus sellaisena kuin sen ymmärrämme, periytyy kielen ja sanojen luontaisuudesta³². (Carter 1992, 4.) Burken näkemys tiivistyykin hyvin lauseessa ”*whether or not there is a realm of the 'supernatural', there are words for it.*” (Burke 1970, 7)

Siinä missä dramatismissa tutkitaan kielellistä toimintaa, voidaankin logologiaa pitää toiminnan muodostaman tietoisuuden tutkimisena sanojen muodostaessa uusia sanoja ja hierarkiarakenteita. Kielellistä maailmaa ympäröi kielellisyyden maailmankaikkeus, josta hiljalleen rakentuu uutta tietoisuutta kielen kehittyessä. Logologia liittyykin epistemologiseen ajatukseen päällekkäisyydestä, kun esimerkiksi aisteista ja tuntemuksista tulee sanoja aisteista ja tuntemuksista. Logologia ikään kuin täydentää dramatismin ontologista periaatetta ihmisestä kielellisenä ja oppivana toimijana keskittymällä sanojen luomaan tietoisuuteen – eräänlaiseen tarinaan draaman taustalla, joka on olemassa vain koska ihminen on luonut sen olemassaolon. (Burke 1985, 89–93.)

³¹ Teologia toimii ikään kuin metakielenä kielen tutkimiseen. Burke on osittain melko varovainen käsitellessään teologiaa, eikä hän varsinaisesti halua sulkea pois teologisia argumentteja, vaikka kuitenkin pitää kieltä ensisijaisena teologiaan nähden (ks. Carter 1992, 3–4).

³² ”Jumala” on sana muiden joukossa. Kielen ominaisuuksiin kuitenkin kuuluu jonkinlaisen jumaluuden syntyminen kielen muodostaessa hierarkiaa. (Burke 1958, 62.)

5.1 Jumaltermit ja paholaistermit

Bushin draaman hierarkiasta voidaan eritellä niin sanottuja jumal- ja paholaistermejä. Burke havainnollistaa jumaltermejä luonnollisesti suvereeniksi termeiksi, jotka muodostuvat kielellisten kokemusten kautta: *”An idea of God need not be derived from the child’s relation to its father and/or mother, but is also implicit in the logic of language, which naturally makes for culmination in some word of maximum generalization that serves as overall title of titles (and this is what we mean technically by a ‘god term’).”* (Burke 1956, 224–225) Kielellisen kehityksen myötä ihminen itse laajentaa omaa hierarkiamalliaan, johon kehittyy myös kokonaisvaltainen ”jumalallisuus”, tietynlainen otsikoiden otsikko³³ (Carter 1992, 4).

Tämä havainnollistaa myös Burken näkemystä Jumalasta, sillä voidaan sanoa, että Burken ajattelussa teologisen Jumalan olemassaolo mahdollistetaan jumaltermein, jolloin Jumalasta muodostuu kyseinen otsikoiden otsikko. Jumaltermi siis eroaa Jumalasta sen teologisessa merkityksessä, sillä se voi olla muukin vastaavanlaisen statuksen saanut merkitys. Tällaisen hierarkian kehityksessä voi olla useita jumaltermejä, jotka tukevat hierarkian aikaansaamista, johon lopulta kehittyy uusi jumalallisuus. Tämä sanallinen hierarkia, jossa jumaltermi asettuu muiden termien yläpuolelle, sisältää Burken logologian idean. Sitä voidaan pitää eräänlaisena termien järjestyksen syklinä (Garlitz 2004, 10). Konkreettisesti, tosin läntisestä maailmasta poikkeavana, esimerkkinä jumalallisen hierarkian kehittymisestä voidaan ajatella Pohjois-Korean suljettua yhteiskuntaa, jossa ihmiset kasvavat symboleilla luodussa ympäristössä, jossa maan johtaja saavuttaa automaattisesti yliluonnollisen, jumalallisen, olomuodon.

Jumaltermien käyttäminen tai luominen on keino tukea retoriikkaa erityisesti, kun asioita on hankala perustella järjellisesti. Tämä näkyy Bushin retoriikassa esimerkiksi perustelemalla toimintaa usein vapaudella ja rauhalla, jotka ovat yhdysvaltalaisessa kontekstissa jo valmiiksi jumaltermeiksi laskettavia käsitteitä. Ne perustelevat itse itsensä samaan tapaan kuin esimerkiksi hyvyys. Jumaltermien merkittävin etu onkin siinä, että muiden termien ja argumenttien ollessa niille alisteisia, ne ovat itsestäänselvyyksiä eikä niiden avulla esitetyt argumentit tarvitse sen kummempia perusteluja (Burke 1970, 189).

³³ *Topic of topics, title of titles, lord of lords.*

Näin ollen jumaltermien käyttö myös selkeyttää ja yksinkertaistaa argumentaatiota. Koska jumaltermiit ovat osaltaan myös vääristäviä, nojaavat ne positiivisiin konnotaatioihin enemmän, kuin tarkkoihin määritelmiin (Burke 1970, 2–3, 35, 165). Esimerkiksi perustelemalla sotaa rauhalla pyritään Bushin draamassa herättämään positiivisia miellelyhtymiä sodan mahdollistamasta rauhasta, vaikka tämä objektiivisesta näkökulmasta näyttää ristiriitaiselta. Jumaltermien hyödyntäminen kiteytyykin Bushin draamassa identifiikaatioon tähtäävässä transsendenssissa, kun pyritään kohti suurempaa vastakkainasettelut ylittävää yhteyttä.

Vastatermeinä jumaltermille toimivat niin sanotut paholaistermit. Jumaltermien ollessa positiivisia termejä, jotka edustavat hyviä sanoja ja tukevat tietyn hierarkian positiivista kehitystä, toimivat paholaistermit puolestaan päinvastoin luoden negatiivisia miellelyhtymiä ja edustaen pahuutta (Weaver 1953, 55–58). Jumaltermien avulla syntyvän ”jumalallisuuden” tavoin myös vastakkaiselle puolelle voi muodostua tietynlainen ultimaattinen ”pahuus”: *”God and Satan, Heaven and Hell, god-terms and devil-terms, are the extremes in both directions which language and symbol-ridden thought can arrive at.”* (Rueckert 1983, 263) Kuten luvuissa 4.1 ja 4.3 käsittelin, Bush hyödyntää äärimmäisen negatiivisia käsitteitä erottauduttaessa vihollisesta. Vihollinen rinnastetaan käsitteisiin, joita voidaan pitää amerikkalaisessa kontekstissa jumaltermien vastakohtina, historian muokkaamina paholaistermeinä, kuten natsismiin ja fasismiin. Terrorismi ja radikaali islam perivätkin yhdysvaltalaisessa kontekstissa aiemmin vallinneiden vihollisuuksien aseman paholaistermeinä, joilla vihollinen identifioidaan:

”They are the heirs of all the murderous ideologies of the 20th century. By sacrificing human life to serve their radical visions – by abandoning every value except the will to power – they follow in the path of fascism, and Nazism, and totalitarianism. And they will follow that path all the way, to where it ends: in history’s unmarked grave of discarded lies.” (Bush 2002.)

Jumal- ja paholaistermit asettautuvat draamassa käytännössä siten, että jumaltermillä perustellaan pelastus ja paholaistermeillä syyllinen. Liitteen 2 draamaa havainnollistavan kuvion avulla voidaan hahmottaa, miten paholaistermejä hyödyntämällä luodaan pahuuden saastuttama maailma hierarkian alapäässä ja puolestaan jumaltermiä käyttämällä muodostetaan draaman pelastuksena esiintyvä tavoite hierarkian yläpäässä. Jumal- ja

paholaistermit toimivat perusteluina, kun draamaan luodaan äärimmäiset vastakkaisuudet. Nämä vastakkaisuudet myös tukevat toisiaan kasvattaen hierarkiaa entisestään. Kun draaman terrorismina ilmenevä pahuus luodaan mahdollisimman pahaksi, erottautuminen tästä vahvistaa pelastusta, maailmaa ilman terrorismia. Kun taas maailmaa ilman terrorismia kuvataan hyvyyden ruumiillistumana, näyttäytyy tätä tuhoava pahuus entistä pahempaan:

” (...) an enemy has emerged that rejects every limit of law, morality, and religion. The terrorists have no true home in any country, or culture, or faith.” (Bush 2001e)

”Unlike the enemy, we seek to minimize, not maximize, the loss of innocent life.” (Bush 2001f)

Bush käyttääkin käytännössä kielen mahdollistamaa negaatiota³⁴ luodakseen vihollisesta mahdollisimman pahan ja maailmasta ilman vihollista mahdollisimman hyvän. Vihollinen on jotain, jossa inhimillisyyttä ei ole, ja pelastus on jotain, jossa vihollista ei ole. Bush tavallaan venyttää abstraktia todellisuutta molempien osalta, jolloin äärimmäisyyksistä muodostuu eräänlaisia ”näennäis-positiiveja”, jotka ovat negaation avulla syntyviä kuvia jostain korkeammasta (ks. Burke 1970, 23). Vihollinen muodostetaan niin pahaksi, että sitä ei voi täysin ymmärtää eikä sanoin kuvailla – siitä luodaan saatanallisesta ”väärästä jumaluudesta” voimansa ammentava järjetön pahuus, joka ilmenee terrorismina:

”Behind them is a cult of evil which seeks to harm the innocent and thrives on human suffering. Theirs is the worst kind of violence, pure malice, while daring to claim the authority of God. We cannot fully understand the designs and power of evil. It is enough to know that evil, like goodness, exists. And in the terrorists, evil has found a willing servant.” (Bush 2001e.)

Kun vastakkainasettelu äärimmäisen vihollisen kanssa luo draaman molempiin ääripäihin kurkottavat vastakkaisuudet, vaikuttaa se myös siihen miltä näiden väliin asettuva ”meidän

³⁴ Kielen rinnalla liikkuu mysteeri eikä jumalallisuudet tai paholaisuudet ole selitettävissä luonnon positiiveilla eli luonnostaan olemassa olevilla asioilla (Burke 1970, 22). Symbolinen järjestelmä mahdollistaa negatiivisen olemassaolon, sillä negaatiota voidaan kuvailla vain kielen avulla. (Burke 1966, 9–10). Negaatio on siis symbolisen järjestelmän ominaispiirre, joka mahdollistaa abstraktin todellisuuden, kuten maailman ilman terrorismia.

sota” näyttäytyy. Alla oleva lainaus demonstroi sitä, miten Bushin draamassa ainoaksi vaihtoehdoksi ”meidän sodan” voittamiselle nähdään painajaismainen maailma, jossa ”meidän” olemassaolo on uhattuna:

”For all nations, they will require effort. For some nations, they will require great courage. Yet, the cost of inaction is far greater. The only alternative to victory is a nightmare world where every city is a potential killing field.” (Bush 2001f.)

Vihollisesta erottautumisen tärkeyden korostuessa nousee erottautumisen ainoa keino, ”meidän sota”, draaman hierarkiassa korkeammalle. Kun pohditaan sodan käsitettä itsessään jumal- ja paholaistermien näkökulmasta, voidaan sanoa, että se on Bushin draamassa äärimmäisyyttä korostava termi, jota voidaan pitää joko jumal- tai paholaisterminä. Kuten olen osoittanut, se ilmenee Bushin draamassa poliittisena käsitteenä: viholliseen liitettäessä pahuutta vahvistavana paholaisterminä ja ”meihin” liitettäessä ”meidän” vahvuutta korostavana jumalterminä, mutta neutraalia muotoa sillä ei oikeastaan ole lainkaan, sillä se peittyy äärimmäisten arvolatausten alle. Sodan polarisoituminen kahteen ääripäähän toimii draaman eduksi, koska se mahdollistaa sodan pelastuksen välineenä, mutta se myös selittää siihen liittyvät takaiskut ja pahoinvoinnin. Koska sota yleisesti liitetään tuhoon, velvollisuuksiin ja väkivaltaan, voisi sen tässä mielessä helposti leimata rauhaa havittelevassa yhteiskunnassa lähtökohtaisesti paholaistermiksi, mutta Bushin draamassa se esiintyy huomattavasti useammin positiivisessa kuin negatiivisessa valossa. Pääosin se assosioituu vihollisen kukistamiseen, sillä ”heidän sota” on draamankulussa tuomittu tappioon ja ”meidän sodan” tuoma pelastus esitetään varmana:

”The course of this conflict is not known, yet its outcome is certain.” (Bush 2001c)

”But now, as then, we can be certain of the outcome, because we have a number of decisive assets.” (Bush 2001e)

”Meidän sodan” rooli jumalterminä tulee esille myös muun muassa siten, että Bush sulauttaa sen osaksi maailmanlaajuista turvallisuuspolitiikkaa. Kun ”meidän sota” skaalautuu draamassa maailmanlaajuiseksi kamppailuksi paremmasta, sodan vaatimat toimet näyttäytyvät rajat ylittävinä välttämättömyyksinä (ks. esim. Bush 2001f). Ne

esitetään osana puolustusta, jota ei tarvitse erikseen perustella. Sama asetelmaa hyödynnetään Bushin puhuessa kansallisesta turvallisuudesta. Koska sota on välttämätön maan turvallisuudelle, rauhalle ja vapaudelle, se perustelee itse itsensä ja siihen vaadittavat toimet. Se kuvataan puolustuskaluston lisäämiseen verrattavana turvallisuuspoliittisena toimenpiteenä:

”My budget includes the largest increase in defense spending in two decades – because while the price of freedom and security is high, it is never too high. Whatever it costs to defend our country, we will pay.

The next priority of my budget is to do everything possible to protect our citizens and strengthen our nation against the ongoing threat of another attack. Time and distance from the events of September the 11th will not make us safer unless we act on its lessons. America is no longer protected by vast oceans. We are protected from attack only by vigorous action abroad, and increased vigilance at home.” (Bush 2002.)

Sota näyttäytyykin eräänlaisena kaikenkattavana pelastuskeinona (ks. Burke 1961, 319–320), joka perustelee kyseenalaisilta vaikuttavat päätökset normaaleina toimenpiteinä. Se peittää alleen siitä aiheutuvat kustannukset, kärsimyksen, häpeän ja muut negatiiviset seuraukset, sillä se toimii draamassa pelastuksen tuovana olemassaolon edellytyksenä. Esimerkiksi tappamisen kohdalla tämä on luonnollista, sillä tavallisesti paheksuttuna toimintana siitä tulee silti usein hyväksyttyä sotatilanteessa. Bush kuitenkin liittää oikeastaan kaiken yhteiskuntaan liittyvän toiminnan osaksi sotaa, millä poliittisia päätöksiä pyritään legitimoimaan:

”Americans are asking: How will we fight and win this war? We will direct every resource at our command – every means of diplomacy, every tool of intelligence, every instrument of law enforcement, every financial influence, and every necessary weapon of war – to the disruption and to the defeat of the global terror network.” (Bush 2001c.)

Asetelma, jossa poliittiset päätökset ja oikeastaan kaikenlainen toiminta perustellaan sodalla, on kaksijakoinen. Se perustuu absurdiin asetelmaan, jossa sodan voitto on varma, mutta toimimattomuus johtaa kadotukseen (ks. esim. Bush 2001f). Bush luokin tilanteen,

jossa ”meidän sota” on välttämättömyys, mutta ”meidän sotaan” liittyvä tarkempi toiminta on helppo määritellä, sillä käytännössä kaikki päätökset johtavat lähemmäs pelastusta. Voidaankin sanoa, että Bush ehdollistaa yleisönsä tilanteeseen, jossa kaikki poliittiset päätökset ovat sodan varjolla perusteltuja, sillä kaikki ”meidän” puolesta sotaan liitetyt toimet esitetään automaattisesti toimivina. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että myös pelkästä sodasta itsestään muodostuu draamaan jumaltermiä muistuttava itseisarvo, vaikka sota ei tässä muodossa varsinaisesti esiinnykkään. Tämä on nähtävissä myös draaman perustusten paradoksaalisuudesta: pelastus perustelee sodan, mutta sota perustelee pelastuksen, sillä ilman sotaa ei voi olla pelastusta. Sota on tavallaan draaman äärimmäistä rakennetta kannatteleva välttämättömyys, jonka päättyminen tekisi koko draaman olemassaolon ikään kuin tyhjäksi.

5.2 Bushin draaman rakenne logologisesta perspektiivistä

Draaman äärimmäisyyksiin kurottavan hierarkiarakenteen perusteella voidaan sanoa, että Bush luo draamaansa kuvitteellisen terrorismin vallitseman maailman sekä kuvitteellisen maailman ilman terrorismia. Käyttämällä sanaa kuvitteellinen, en ota kantaa Bushin väittämien todenperäisyyteen, vaan havainnollistan sitä, että Bush luo draamallaan ikään kuin uuden näkökulman, josta todellisuutta katsotaan. Näkökulma sisältää kielellä luotuja abstrakteja ulottuvuuksia, joita realistisessa maailmassa ilman kieltä on mahdoton käsittää, kuten maailman terrorismin tuolla puolen. Objektiivinen todellisuus tavallaan hajoaa termien suhteellisuuteen, kun tarkastelemme sitä draaman luomasta perspektiivistä. Burkelaisessa ajattelussa tällainen perspektiivi toimii ikään kuin uutena ”todellisuutena”, inhimillisyyden kehittyessä kielen välityksellä³⁵.

Kun tätä draaman luomaa perspektiiviä tarkastellaan logologisesti, nähdään, että sen rakenne muistuttaa uskontoja, jotka kertovat yleisölle, että se saavuttaa jotain muuten saavuttamattomissa olevaa, kuten ikuisen elämän, toimimalla uskonnon asettamien ohjeiden mukaan. Kun ihminen samaistuu tällaiseen uskuntoon, voidaan ajatella, että hän pyrkii toimimaan annetun mallin mukaan, pelätessään tottelemattomuuden seurauksia ja ihannoidessaan tottelevaisuudella saavutettua tavoitetta. Sama kaava näkyy myös Bushin

³⁵ Burken ajattelussa ihminen on symboleita käyttävä eläin, joka symbolien käyttämisen lisäksi myös luo ja käyttää tahallaan väärin symboleita (Burke 1966, 3). Symbolinen järjestelmä luo ikään kuin kielellisen ”tiedon ympäristön”, joka muokkaa ihmisiä tämän tiedollisen mallin mukaisesti (Burke 1966, 5).

draamassa. Se sisältää pahuuden saastuttaman maailman, jossa ihmiset ovat kärsijöitä joita uhkaa lopullinen tuho. Se sisältää myös toivon voitosta ja pelastuksesta, jotka saavutetaan noudattamalla määrättyä toimintaa:

”As I’ve told the American people, freedom and fear are at war. We face enemies that hate not our policies, but our existence; the tolerance of openness and creative culture that defines us. But the outcome of this conflict is certain: There is a current in history and it runs toward freedom. Our enemies resent it and dismiss it, but the dreams of mankind are defined by liberty – the natural right to create and build and worship and live in dignity. When men and women are released from oppression and isolation, they find fulfillment and hope, and they leave poverty by the millions.” (Bush 2001f)

Verrattaessa Bushin draaman elementtejä esimerkiksi kristilliseen³⁶ pelastusdraamaan huomataan, että niille löytyy teologiasta eräänlaiset vastinparit. Bushin draaman pahuuden valtaama nykymaailma rinnastuu apokalyptiseen draamaan (ks. esim O’Leary 1993, 387–389; 1994, 42, 196), jonka keskelle ihmiset luodaan. Ihmisiä uhkaa lopullinen tuho, josta ne pelastuvat vain tietyllä tavalla. Pelastus tapahtuu kristillisessä paradigmassa Vapahtajan avulla, joka johdattaa ihmiset ikuiseen elämään, taivaana kuvattuun paratiisiin (Vanhoozer 2005, 81, 390; Erickson & Hustad 2001, 234–235). Vapahtaja voidaan rinnastaa Bushin draaman ”meidän sotaan”, joka mahdollistaa ihmisille draaman taivasta vastaavaan paratiisiin, maailman ilman terrorismia. Sota toimii tavallaan sekulaarina keinona kaaoksen voittamiseen, mikä johtaa lopulta apokalyptisen draaman sisältämään ”uuteen järjestykseen”. Liittyminen ”meidän sotaan” muistuttaa puolestaan kristinuskon kommuuniota, eräänlaista pelastuksen ennakointia, jossa ihmisistä tulee yhtä Kristuksen kanssa (ks. Burke 1970, 259; Vanhoozer 2005, 66, 81, 413). ”Meidän sota” tuo ihmiset yhteen, osaksi sotaa, jonka lopputulos kaikille siihen liittyneille on tiedossa.

Teologiaa muistuttavien elementtien lisäksi Bush käyttää yleisön uskonnollisuutta myös suoraan edukseen viittaamalla puheissaan teologiasta lainattuun, tarkemmin

³⁶ Burke pitää kristillistä teologiaa parhaiten muodostettuna teologisena symbolijärjetelmänä ja käsitellessään sitä, hän maallistaa kristillisen paradigman käsittelemällä sitä sekulaareilla vastineilla (Rueckert, 1983, 134, 263–264). Vastaavasti Bushin draamasta voidaan etsiä teologiassa esiintyviä vastineita.

määrittelemättömään³⁷, Jumalaan. Tämä on mielenkiintoinen osa draamaa, sillä vaikka Bush venyttääkin hyvyyden ja pahuuden rajoja muun muassa olemassa olevilla sekulaareilla jumaltermillä ja negatiivilla, mahdollistaa teologisen Jumalan olemassaolo tavallaan teologiasta tutun hierarkiarakenteen omaksumisen osaksi draamaa.

Tukeutuminen valmiiksi äärimmäiseen teologiseen hierarkiarakenteeseen tasoittaa tietä hierarkian yliluonnolliseen venyttämiseen: teologiasta lainattu ”valmis jumalallisuus” luo Burken ajattelun pohjalta eräänlaisen kiusauksen, sillä ihminen pyrkii aina täydellisyyteen eli hierarkiassa korkeammalle, mikä johtaa lopulta myös luonnollisin termein tavoittamattoman tavoitteluun³⁸. Valmis keino luonnollisuuden ylittämiseen toimii houkuttimena, sillä ihmisen pyrkiessä absoluuttiseen täydellisyyteen on hänen jossain vaiheessa omaksuttava kielen luoma ja kielen ylittävä aspekti. (Burke 1966, 16–20.) Bush tavallaan siirtää tämän aspektin teologiasta draamaansa käyttäessään siinä teologiasta lainattua Jumalaa. Hän siirtää teologiaan kehittyneet auktoriteetit, ajan ja paholaisen yhdessä eskatologisen kertomuksen kanssa vastaamaan oman draamansa luonteenpiirteitä ja kaavaa (ks. O’Leary 1993, 414–415). Näin Bushin oma äärimmäisyyksiin kurottava draaman hierarkia tavallaan tukeutuu jo olemassa olevaan teologiseen hierarkiaan, jolloin myös muut draaman termit, kuten pahuus ja hyvyys, assosioituvat helposti osaksi teologiassa esiintyvää mystistä ulottuvuutta. Tämä luo draamaan teologian kaltaista selittämättömyyttä ”meidän sodalla” saavutettavan tavoitteen osalta. Se ikään kuin tuo draaman osaksi universaalia järjestystä, joka vallitsee järjellä käsitettävän maailman taustalla:

”This world He created is of moral design. Grief and tragedy and hatred are only for a time. Goodness, remembrance, and love have no end. And the Lord of life holds all who die, and all who mourn.” (Bush 2001b.)

”Fellow citizens, we’ll meet violence with patient justice – assured of the rightness of our cause, and confident of the victories to come. In all that lies before us, may

³⁷ Käytännössä Bush viittaa kristinuskon Jumalaan, mutta koska hän ei suoraan tuo sitä esille, draama ei kuitenkaan näytä tältä osin hyökkäävältä muita uskontoja kohtaan.

³⁸ Koska symbolinen järjestelmä asettaa päämäärät, ideaalit ja mahdollisen rajat, on täydellisyyttä haviteltaessa ylitettävä symbolisen järjestelmän asettamat rajat; kurottava kohti yliluonnollista. Myös tietoisuus yliluonnollisesta, täydellisestä pelastuksesta, on kielen luoman prosessin tulos, sillä kieli itsessään mahdollistaa asettamiensa rajojen ylittämisen. Pyrkimys täydellisyyteen johtaakin käytännössä siihen, että tavoitellaan aina jotain abstraktimpaa. (Burke 1966, 16–20.)

God grant us wisdom, and may He watch over the United States of America.” (Bush 2001c.)

Teologian käyttö voidaan nähdä yhtenä keinona samaistaa yleisöä draamaan, sillä draaman ideologinen rakenne ei näyttäydy niin ulkopuoliselta, kun se sisältää jo teologiasta tutun maailman. Vaikka teologiaan viittaaminen lisääkin osaltaan draaman mystisyyttä, konkretiasta irrallinen draama näyttäytyy toisaalta myös loogisempana, kun se rakennetaan teologiselle pohjalle. Näin saadaan aikaan jumaltermeillä valjastettu maailma, eräänlainen jumalallinen rakenne, jota ei tarvitse erikseen perustella. Kun draaman abstrakteihin ulottuvuuksiin yhdistetään sekulaarin maailman lisäksi osia teologiasta, voidaan sitä pitää abstraktisuudessaankin tavallaan perusteltuna. Teologian pohjalta yleisö osaa hahmottaa pahuuden ja pelastuksen tavalla, joka ei kuulosta mielipuoliselta, sillä uskoa voidaan pitää hyväksyttynä.

Vaikka teologiset viittaukset ovatkin tavanomaisia voimakeinoja Yhdysvaltain presidenttiretoriikassa, Bushin draama muistuttaa rakenteeltaan ja teologisten viittausten määrän osalta eräänlaista teologista doktriinia, jossa yleisölle luotu symbolinen epätoivo valjastetaan poliittisiin tarkoituksiin. Bush ei siis pelkästään tukeudu teologian tuomaan lohdutukseen, vaan ikään kuin ottaa omakseen sen negatiivisen ulottuvuuden. Näin Bush varmistaa draaman toimivuuden, jonka ytimessä ovat vaihtoehdottomuuden luomasta rajallisuudesta huolimatta moraaliset vaihtoehdot ja haluttu toiminta³⁹: tappamisen pakosta tulee tappamisen mahdollistama puhdistus ja niin edelleen. Teologiaan viittäminen tarjoaa Bushille eräänlaisen oikotien, jossa hänen ei itse tarvitse määritellä sanoiksi puettuja luonnotomuuksia, vaan ”vain” järjestellä olosuhteet ”houkutteleviksi”. Käytännössä tämä järjestely tapahtuu Bushin draamassa teologian vahvistamien lupauksen ja uhkausten kautta, kun moraalinen järjestys johdetaan teologisesta järjestyksestä. Draaman terminologia ja hierarkia johdetaan sanoista, joille on syntynyt logologisesti ajateltuna valmis hierarkia. (Ks. Burke 1970, 89–90, 187–196.)

Teologiasta lainattu ”todellisuus” voidaankin nähdä Bushin draamassa eräänlaisena sanojen ja hierarkian resurssina, josta moraalinen pahuus nostetaan esiin ja siirretään

³⁹ Burken ajattelussa toiminnan mahdollistamiseksi pitää olla halua, mutta jotta voi olla halua, pitää olla vapaus valita vaihtoehtojen välillä. Koska sääntöjen rajaama luonnollisuus rajoittaa vapautta, vapaus täytyy juontaa luonnollisuuden ylittävstä todellisuudesta. (Burke 1970, 187–188.)

terrorismin. Bush osoittaa pahuuden, pelastuksen ja keinon pelastukseen, minkä jälkeen hän ”sotkee” mukaan teologian tuomalla uskoon perustuvat ultimaattiset merkitykset kontrolloimaan draamansa sosiopoliittista järjestystä. Bushin draamaan muodostuukin käytännössä uusi järjestys abstraktin teologiaan viittaavan hyvä-paha-vastakkainasettelun ja konkreettisen syyskuun 11. päivän terrori-iskuihin perustuvan kriisitilanteen päälle. Olennaista on molempiin tilanteisiin liittyvä vastustus, mitä kautta järjestys lopulta luodaan, sillä se tuo esille Burken teoriaan liittyvän ambivalenssin, jossa identifikaatio ja erottautuminen kulkevat käsi kädessä. Se paljastaa Bushin draaman ristiriitaisuuden, jossa järjestys luodaan loppujen lopuksi epäjärjestyksellä ja draaman lopullista pelastusta eli hyvyyden, rauhan ja vapauden vallitsemaa maailmaa terrorismin tuolla puolen on tässä mielessä mahdoton saavuttaa.

6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Bushin terrorismin vastaisuuteen nojaava draama syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen jakautui kahteen osaan: terrori-iskujen jälkeen luotuun asetelmaan kärsimyksestä, jossa yleisö samaistettiin hyökkäyksen uhreiksi sekä tämän jälkeen kehittyvään lopulliseen draamaan, jossa yleisö samaistettiin kärsimyksen voittamiseen – mahdollisuuteen pelastuksesta. Lopullinen draama sai muotonsa noin puolen vuoden ajanjaksolla syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen ja se koostui kolmesta pääelementistä: ”heistä” eli pahuuden saastuttamista terroristeista, jotka olivat syy kurjuuteen ja joista pyrittiin erottautumaan, ”meistä” eli pahuutta vastustavasta ihmiskunnasta, joka kamppaili hyvyyden ja oikeudenmukaisuuden puolesta sekä ”meidän sodasta” eli keinosta pelastukseen, jolla kamppailua pahuutta vastaan käytiin.

Draama perustuikin lähtökohtaisesti erottautumiseen vihollisesta, jota kautta pyrittiin luomaan identifikaatiota yleisössä eli käytännössä samaistamaan yleisö draaman ”me”-toimijaan. Toisin sanoen draamaan luotiin selkeä me–he-asetelma, jossa erottautumisen kohteeksi eli ”heiksi” osoitettiin terroristit. Terrorismi toimi draaman syntipukkina, mutta draaman varsinaiseksi syylliseksi osoittautui kuitenkin itse pahuus. Draamaan luotiinkin konkreettisen perustelun lisäksi myös abstrakti jumalallinen perustelu, jossa yleisö pyrittiin samaistamaan Jumalan tukemaan taisteluun pahuutta vastaan. Näin Bush vetosi niihin kielen rakenteisiin, joilla ihminen ajattelee.

Draaman kantavaksi teemaksi muodostuva abstrakti vastakkainasettelu hyvän ja pahan välillä näytti Burken pentadin menetelmällä kuvattuna seuraavanlaiselta: ”heidän” eli terroristien syystä elämme pahuuden saastuttamassa kaotillisessa maailmassa (scene), jossa terroriteot ovat uhka ihmisyydelle. ”Me” eli hyvyyden puolesta taisteleva liittouma (*counter-agent*) vastustamme pahuutta ”meidän sodalla”, joka konkretisoituu terrorismin vastaisena sotana (*counter-agency*), jotta saavutetaan maailma ilman terrorismia eli hyvyyden, vapauden ja rauhan täyttämä maailma (*purpose*). ”Meidän sota” koostuu yhteistä kamppailua tukevista toimista (*counter-act*), kuten esimerkiksi terrorismin vastaisista operaatioista Lähi-idässä, uhrautumisesta tavoitteen puolesta ja lähimmäisen auttamisesta.

Kun draamasta luettiin esiin Burken syyllisyys–puhdistus–pelastus-sykli, nähtiin, että draama rakentui syklin mukaisesti käytännössä siten, että Bush syyllisti terroristeja maailman kurjuudesta ja pahuudesta. Tässä olennaista oli yleisön samaistaminen syyllisen etsintään ja tuhoamiseen, jolloin puhdistus tapahtui käytännössä erottautumisen pohjalle rakennettuna identifikaationa. Bushin draaman pääkeinoina puhdistamiseen eli identifikaatioon toimivatkin ensisijaisesti syntipukin luominen, siitä seuraava vastakkainasettelu sekä ”meidän” rakentaminen.

Identifikaatiota luotiin draamaan myös mortifikaatiolla, joka näkyi sodan puolesta tehtyinä uhrauksina ”meidän” toimesta. Draamassa kuvatuilla uhrauksilla toisaalta lievennettiin syyllisyyttä itse sotaan osallistumisesta, mutta myös korostettiin yksilön syyllisyyttä toimimattomuudesta. Uhraukset ilmenivät kahdella tavalla: ”meidän” puolesta tehtyinä kollektiivisina uhrauksina, joissa ”me”-toimija osoittautui yhtenäiseksi elementiksi ja uhrautuja näyttäytyi ”meidän” syyllisyyttä puhdistavana marttyyrina sekä yksilöllisinä uhrauksina, joissa uhrautuja nostettiin malliksi esimerkillisestä toiminnasta, johon yleisö veloitettiin. Draamasta näkyi eräänlainen kaava, jossa yksilöllinen tarve paremmuuteen valjastettiin osaksi yhteisöllistä kamppailua, jonka puolesta kaikkien oli toimittava. Näiden uhrauksien kautta muodostunut ”meidän sota” asetettiin puhdistavaksi tekijäksi, joka erotti ”meidät” pahoista terroristeista ja johdatti kohti pelastusta.

Terroristien syyllistämisen ja niiden vastaisen sodan puolesta uhrautumisen päälle kasattua identifikaatiota vahvistettiin universaalilla motiivilla sekä transsendenssilla, mikä näkyi pääosin pelastuksen korostamisena. Bush loi draamaansa sodalla saavutettavan maailman ilman terrorismia, jossa vallitsivat vapaus, rauha ja muut Yhdysvaltoihin liitettävät positiiviset arvot. Taistelulla tämän yhteisen tavoitteen puolesta Bush pyrki peittämään yleisön erimielisyydet sekä toimintaa vastaan nousevat vähäpätöisemmät kysymykset. Bush pyrki tukemaan identifikaatiota myös muun muassa kielellisellä muotoilulla, kuten toistolla sekä tukeutumalla esimerkiksi Yhdysvaltain historiaan, jolloin kaikille yhteisten arvojen puolustaminen tuli esiin osana suurempaa ajat ylittävää tarkoitusta.

Pelastuksen korostaminen ja terrorismin syyllistäminen johtivat käytännössä siihen, että draamaan muodostui hierarkia, jossa terrorismi sijaitsi hierarkian alapäässä ja maailma ilman terrorismia eli pelastus sijaitsi tavoitteena hierarkian yläpäässä. Bush pyrkikin

kuvaamaan terroristit mahdollisimman luotaantyöntävinä ja puolestaan pelastuksen mahdollisimman tavoiteltavana. Käytännössä tämä tapahtui yhdistämällä terroristit negatiivisesti assosioitaviin käsitteisiin, joista pyrittiin pääsemään eroon ja pelastus päinvastoin positiivisesti assosioitaviin käsitteisiin, joita tavoiteltiin. Bush käytti tässä yhteydessä niin sanottuja jumal- ja pahoista-stermejä jolloin hierarkia sai ikään kuin automaattisen vahvistuksen, jota ei tarvinnut erikseen perustella. Hyvinä esimerkkeinä toimivat terroristien esittäminen pahuuden saastuttamina toimijoina, jolloin pahuus itsessään toimi perusteluna vihollisesta erottautumiseen sekä pelastuksen esittäminen vapauden ja rauhan tyyssijana, jolloin pelastuksen tavoittelusta pyrittiin tekemään vapauden ja rauhan kautta itsestäänselvyys.

Lopullisessa draamassa vihollinen ja pelastus olivat skaalautuneet konkreettisesta maailmasta irrallisiksi ääripäiksi, mikä mahdollisti näiden käsitteellistämisen realistista ja loogista ajattelua pidemmälle. Käytännössä viholliseen ja pelastukseen liitetyt abstraktit ulottuvuudet kasvattivatkin draaman hierarkiaa kohti äärimmäisyyttä. Mitä suurempi hierarkia vihollisen ja vihollisesta erottautumisen eli pelastuksen välille syntyi, sitä tärkeämpänä erottautuminen näyttäytyi. Kun vihollisesta luotiin kaikesta inhimillisyydestä erillinen ja järjellä käsittättömässä olevan paha, saatiin yleisö lähtökohtaisesti erottautumaan siitä kaikilla tavoin. Kun puolestaan pelastuksesta luotiin äärimmäisen hyvä, näyttäytyi se entistä halutumpana tavoitteena. Tämän vaikutuksena myös vihollisesta erottautumiseen esitetty väline eli ”meidän sota” nousi hierarkiassa korkeammalle. Kun sota toimi välineenä pahuudesta erottautumiseen ja hyvyyden saavuttamiseen, se sai draamassa ikään kuin automaattisen oikeutuksen, jolloin se lähestyi jumaltermiä. Bush vahvisti tätä mielikuvaa draaman vaihtoehdottomuudella, jossa sota näytettiin ainoana keinona pelastukseen ja toimimattomuuden seuraukset esitettiin väistämättömänä inhimillisyyden tuhoutumisena.

Juuri sota on käsite, joka hierarkisesti ja rakenteellisesti koki draamassa eniten muutoksia syyskuun 11. päivän terrori-iskujen lähtötilanteesta. Bush muodosti tappamiseen ja kärsimykseen yleisesti liitettävästä käsitteestä onneen ja pelastukseen johtavan käsitteen. Toisaalta hän käytti sodan käsitettä myös vihollisen kohdalla äärimmäisenä tuhon välineenä. Sota ilmenikin draamassa oikeastaan kahtena äärimmäisenä muotona: ”meidän sotana” eli Jumalan tukemana terrorismin vastaisena kamppailuna ja ”heidän sotana” eli pahuuden motivoimana terrorismina. Nämä sotakäsitykset peittivät alleen yleisemmin

käsitteellistetyt sodat konkreettisine ihmisuhreineen, voittoineen ja tappioineen.

Sodan käsitteen saamat laajemmat merkitykset olivat sikäli mielenkiintoisia, että niistä nähdään selkeästi sen käyttö poliittisena välineenä. Sota oli retorinen voimakeino vihollisen syyllistämiseksi, mutta se ei toiminut pelkkänä voimakeinona, vaan draaman rakenne tuki sotaan samaistumista eräänlaisena autuaana maailmanlaajuisena ratkaisuna ihmiskunnan ongelmiin. Bush kokosikin ”meidän sodan” alle oikeastaan kaikki toimet ja tekijät, jotka liittyivät pyrkimykseen paremmasta ja yhdisti tämän kamppailuun terrorismia eli ultimaattista pahuutta vastaan.

Sota toimi eräänlaisena yhdistäjänä Bushin draamassa, joka tavallaan kuvasi inhimillistä toimintaa. Bush ei missään vaiheessa kyseenalaistanut sotaa, vaan siitä muodostui tietyllä tavalla tavanomainen tekijä, joka kuului osaksi maailmaa. Valinnan vapautta sodan suhteen kyllä näennäisesti korostettiin puhumalla mahdollisuudesta ja valinnasta, mutta samalla sota terrorismia vastaan näytettiin luonnollisena toimintana, johon osallistuminen oli hyvyyteen pyrkivillä ihmisillä itsestäänselvyys ja velvollisuus. Siitä muodostui termi, joka määritteli inhimillisyyden ja kokosi yhteen inhimillisen toiminnan ja sen päälle rakennetun maailman. Draama ei siis käytännössä antanut yleisölle vaihtoehtoja, sillä joko sodit terrorismia vastaan tai olit terroristi eli vailla päämäärää tuhoon pyrkivä pahuuden saastuttama vihollinen.

Draaman logologisessa tarkastelussa nähtiin, että tämä rakenne muistutti kristinuskosta tuttua apokalyptista pelastusdraamaa, jossa tie pelastukseen mahdollistuu ulkopuolisen Vapahtajan avulla. Draaman pääelementeille oli löydettävissä eräänlaiset teologiset vastinparit: ”me”-toimija rinnastui syntisiin ihmisiin, ”meidän sota” rinnastui Vapahtajaan ja maailma ilman terrorismia rinnastui teologiseen pelastukseen. Samaistuminen draaman ”meidän sotana” ilmenevään ”vapahtajaan” oli ainut keino puhdistaa ”meitä” kalvanut syyllisyys ja näin saavuttaa pelastuksena ilmenevä maailma ilman terrorismia.

”Meidät” esitettiin draamassa myös eräänlaisena valittuun kansaan rinnastettavana toimijana, jolle oli annettu mahdollisuus pahuuden voittamisesta. Afganistanissa ja Irakissa käytyjen terrorismin vastaisten sotilasoperaatioiden esittäminen puolustuksellisina ja puhdistavina toimenpiteinä muistutti kristilliseen teologiaan liitettäviä ristiretkiä, joissa luonteeltaan hyökkäävästä sodankäynnistä tuli pahuutta vastustavana toimenpiteenä pyhää

ja näin ollen oikeutettua.

Bush tuki draaman kristillistä teologiaa muistuttavaa abstraktia rakennetta myös viittaamalla suoraan teologiaan, jolloin teologinen ulottuvuus itsessään tuli osaksi draamaa. Tämä toisaalta tuki draaman abstraktia rakennetta, teologisen maailman ollessa yleisesti ottaen tuttu ja hyväksyttävä yleisön keskuudessa, mutta toisaalta se osoitti myös draaman abstraktien ulottuvuuksien ongelmallisuuden, sillä se osittain peitti alleen terrori-iskujen luoman konkreettisen perustelun. Voidaankin pohtia, menikö draama liian pitkälle, kun se tarvitsi teologiaa oman uskottavuutensa ylläpitoon. Kun huomioidaan, että draama perustui syyskuun 11. päivän ympärille luotuun traagiseen kehykseen, jossa identifikaatio luotiin alun perin terroristeista muodostetun syntipukin avulla, sai draaman abstraktisuutta hyödyntävä rakenne aikaan eräänlaisen vääristymän terrori-iskujen aiheuttaman tragedian rationaalisessa käsittelyssä. Vaikka teologian hyödyntäminen oli loogista tragedian laajentuessa niin suureksi, että sillä ei enää ollut realistista pohjaa, jumalallisen tuen ”alistaminen” retoriseen vaikuttamiseen kuitenkin myös murensi tätä pohjaa entisestään sekulaarista näkökulmasta. Teologista näkökulmaa ajatellen draaman puolestaan voi tulkita epäpuhtaaksi yritykseksi käyttää hyväkseen kristillistä doktriinia – eräänlaiseksi väyläksi kristillisen doktriinin toteuttamiseen. Kristillisen teologian, eri uskonnollisuuksien ja Jumalan sekoittaminen keskenään valtiollisiin tavoitteisiin tekikin draamasta osittain hämmentävää.

Ongelman hahmottaminen helpottuu, kun tarkastellaan draaman abstraktiin ulottuvuuteen kehittyntä substanssia ja sen vajavuutta. Ajateltaessa hypoteettista tilannetta, jossa yleisö olisi täysin samaistunut Bushin draamaan myös abstraktin ulottuvuuden osalta, Bushin suosio terrorismin vastaista sotaa ajavana presidenttinä tuskin olisi kääntynyt tasaiseen laskuun noin puoli vuotta syyskuun 11. terrori-iskujen jälkeen (Eichenberg ym. 2006, 789–791). Se olisi käytännössä uskonut, että ihmiskunta tuhoutuu ilman, että sotaa terrorismia vastaan voitetaan. Tässä mielessä Bushin suosion laskun perusteella voidaan päätellä, että Bushin draaman identifikaatio nojasi pääosin terrori-iskujen pohjalle luotuun konkreettiseen perusteluun. Kun terrorismin luoma konkreettinen perustelu muuttui vähemmän ajankohtaiseksi syyskuun 11. päivän terrori-iskuista kuluneen ajan myötä, jäi draama tavallaan ilman perustelua, jolla voitaisiin katsoa olleen kunnollinen substanssi.

Käytännössä draama skaalautui niin nopeasti niin pitkälle, että yleisön oli vaikea omaksua

draamaan luotuja uusia jumalallisuuksia ja paholaisuuksia. Kun katsotaan draaman hierarkisia ääripäitä eli pahuuden saastuttamaa maailmaa sekä pelastuksena toimivaa tavoitetta maailmasta ilman terrorismia, näiden substanssin paradoksisuus⁴⁰ tuli käytännössä näkyviin, kun uusien äärimmäisyyksien olemusta oli hankala hahmottaa. Tavallaan tässä piili riski siitä, että perspektiivi näyttäytyi valheellisena, kun sillä ei ollut kunnollista substantiaalista pohjaa, mikä puolestaan aiheutti ongelmia identifikaation suhteen⁴¹. Vastaavaa ongelmaa ei ainakaan samassa mittakaavassa ollut draaman konkreettisen perustelun muodostamalla terrorismilla, jolle voidaan katsoa olevan kehittynyt eräänlainen kielellinen ”substanssi” myös Bushin draaman ulkopuolella.

Konkreettisista terrori-iskuista syntynyt konteksti ei tukenut tarpeeksi lohduttavan, puolustavan ja konkreettisen draaman muuttamista kohti abstraktia rakennetta, jossa termit poikkesivat niiden peruserkityksistä. Näin draamaan syntyi monitulkinnallisuutta ja epäselvyyttä, jolloin sitä oli hankalampi hallita. Käytännössä riski saattoi yleisön silmissä konkretisoitua esimerkiksi siten, että ”meidän sota” näyttäytyi ”hänen sotana”, kun yleisö ei samaistunut draaman toimijaksi. Burkelainen lähestymistapa osoittaakin, että Bushin yritys luoda substansseja oli alun alkaen vaikea, sillä veitsellä leikattuja substansseja ei ole olemassa. Bushilla oli siis käytännössä mahdoton tehtävä tehdä draamasta ”täydellistä”.

Draaman abstraktisuuden ongelmallisuus ei silti tarkoita, että draama ei olisi ollut Bushille poliittisesti kannattavaa. Jälkikäteen voidaan spekuloida, että menettikö Bushin draama uskottavuutensa puoli vuotta syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen Bushin suosion laskiessa tasaisesti. Jos draama olisi ollut konkreettisempaa, niin riskit identifikaation suhteen olisivat mahdollisesti olleet pienemmät, mutta kyseessä on eräänlainen kaksiteräinen miekka, sillä voidaan myös pohtia olisiko Bushin suosio kaikonnut jopa nopeammin, mikäli draama olisi tältä osin ollut maltillisempaa. Konkreettinen perustelu kun oli kumottavissa, mutta yliluonnollista perustelua ei sinänsä voinut osoittaa vääräksi. Draaman abstrakti rakenne jumal- ja paholaistermeineen voidaankin nähdä myös keinona

⁴⁰ Normaalisti substanssilla viitataan ”olemiseen” – eräänlaiseen luontaiseen perusolemukseen. Oleminen ei kuitenkaan ole valmista, johon viittaa englanninkielinen termikin ”*sub-stance*”, josta juontuu myös Burken substanssin paradoksi, jossa sanan alkuperäinen merkitys on johdannainen merkitykselle jonka se saa ajan myötä. (Burke 1962, 22–26.) Kieli siis tavallaan ylittää substanssin, sillä se luo asioita, joita ei luonnostaan voida osoittaa – asioita, jotka eivät ”ole”.

⁴¹ Periaatteessa huijaaminen ei ole retorisisista identifiointikeinoista poissuljettu, mutta Burken mukaan identifikaatio yleisön ja puhujan välillä on kuitenkin tehokkainta sen ollessa aitoa. Täten todellisten olosuhteiden ja ominaisuuksien jakaminen yleisön kanssa sekä yleisön vakuuttaminen väitteiden totuudenmukaisuudesta on paras lähtökohta identifikaatioon (Burke 1962, 508, 603).

syllisyysdraaman ylläpitoon sen jälkeen, kun terrorismin vastaista sotaa oli konkreettisesti enää vaikea perustella ajan hämärtämällä terrori-iskuilla.

Myöskään konkreettinen perustelu ei ollut ongelmaton, vaan siinä ilmeni ongelmia syyllisyyden osoittamisessa. Bush satoi terrorismin helposti osoitettavaan radikaaliin islamiin, mikä aiheutti draamassa jatkuvan tarpeen maltillisen islamin erilliseen puhdistamiseen. Tämä näkyi toistuvina lausuntoina, joissa islam pyrittiin erottamaan radikaalista islamista ja liittämään ”me”-toimijaan. Radikaalin islamin syyllistäminen asetti tavallaan varjon koko islamin ylle, mikä haittasi identifikaatiota islamilaisen maailman osalta. Myös yhdysvaltalaiset arvot esimerkiksi uskonnonvapaudesta joutuivat kiusalliseen asemaan. Burkelainen analyysi osoittaaakin, että syyllisyyden jaottelut eivät ole itsestään selviä, vaan samalla joudutaan syyllistämään myös omia. Vaikka Bush yrittääkin tehdä selkeää me–he-jakoa, syyllisyyttä on mahdoton padota, sillä identifikaatio sisältää aina erottautumisen.

Abstrakti perustelu voidaankin nähdä osaltaan myös eräänlaisena ratkaisuna konkreettisessa perustelussa ilmenneisiin ongelmiin islamia kohtaan kehittyvissä stereotyyppiossa. Kun radikaali islam esitettiin pahuuden saastuttamana vääristymänä varsinaisen islamin radikalisoitumisen sijaan, saatiin näistä kaksi toisistaan irrallista tekijää. Tavallaan islam ei näyttänyt uskolta, josta kumpuaa radikaaleja suuntauksia, vaan syylliseksi osoitettiin pahuus, joka oli saastuttanut vihollisen inhimillisyyden ulkopuolelle radikaalia islamia harjoittavaksi joukkioksi.

Burkelaisesta näkökulmasta katsottuna draaman dualistisuus oli mahdollisesti myös keino, jolla vedottiin sodan ihmisissä herättämään moraaliseen puoleen, mikä tavallaan peitti alleen loogisen ajattelun. Burken ajattelussa sota luo syyllisyyttä, mutta juuri sen moraaliset puolet toimivat puhdistavina tekijöinä, jotka johtavat pelastukseen. Yhteisen vaaran jakaminen, uhrauksien korostaminen, toverillisuus ja muut vastaavat seikat ovat hyvin moraalisia ja toimivat yhteisöllisyyttä luovina osoituksina etenkin kapitalistisessa rauhassa, jossa ne tavallisesti ovat rajoittuneita. Yhteistyön henki onkin sodalle luonnollinen ominaispiirre, joka Burkesta näyttäisi täyttävän ihmisessä syvästi tunteellisen tarpeen. Juuri tämä sodan moraalinen puoli, joka tuo ihmiset yhteen, on Burken mielestä se, mikä vetää ihmiset sotaan – huolimatta muiden ihmisten sortamisesta. (Burke 1957, 274–275.) Tästä syystä draaman perustaminen inhimillisyyden puolesta käytävään

kamppailuun saattoi toimia parempana perusteluna sodalle kuin esimerkiksi järkiperusteinen turvallisuuden maksimointi.

Burkelainen ajattelu paljastaakin kieleen ja retoriikkaan liittyvän loogisuuden paradoksaalisuuden. Esimerkiksi Bushin draamasta on vaikea olla erottamatta sen vääjäämätöntä ristiriitaisuutta. Draama korosti samaan aikaan yhteisöllisyyttä ja yksilön vapautta. Ihmisillä täytyi olla vaihtoehtoja, mutta ihmisten täytyi toimia yhdessä. Heidän täytyi toimia sääntöjen mukaan, jotta he saattoivat olla vapaita. Rauhan suojelemiseksi tarvittiin sotaa, joka teki sen mahdottomaksi (ks. Burke 1957, 218). Bushin draama voidaankin nähdä ironisesti myös draamana, joka johdatteli yleisöään jatkuvan sodan vangiksi, jossa utopistinen pelastus syntyi vihollisen olemassaolosta, vaikka draama esitettiin juuri päinvastaisena. Vaikka draama oli paradoksaalista, Burken ajattelun pohjalta se oli kuitenkin täysin normaalia, sillä paradoksaalisuus kuuluu kielen mahdollistaman draaman ominaispiirteisiin. Sota ja rauhakin voivat tästä syystä esiintyä rinta rinnan. (ks. Gusfield 1989b, 38.) Jos ajatellaan esimerkiksi Bushin draaman motivoimaa yhteisöllistä toimintaa, voidaan esimerkiksi vapauden tavoite tällöin nähdä kyseenalaisena, mutta toisaalta myös täydellinen anarkia johtaisi Burkelaisen ajattelun näkökulmasta lopulta uuteen hierarkiaan.

Tämä tekee myös sodasta ristiriitaisen käsitteen. Se on eräänlainen mysteeri, jota pirstaloituneet motiivit liikuttavat osana käsitteiden maailmaa. Ihmisen moraali tekee sen liikkeistä ennalta arvaamattoman, mikä tekee siitä retorisenä välineenä ongelmallisen. Joillekin sota on kutsumus, joillekin se on rauha sisäiseen taisteluun, toisille se tasaa hierarkian kuilua, toisia se vetää erilleen, osalle se on kärsimys, joka pitää lopettaa, osalle taas kärsimyksen lopetus. Sodan kaltaista käsitettä onkin vaikea asettaa hierarkisesti mihinkään kategoriaan, vaan se saa merkityksensä muihin käsitteisiin muodostuneesta kontrastista, jota esimerkiksi juuri Bushin draamaan muodostettu hierarkia pyrki muokkaamaan. (ks. Burke 1962, 856–857.) Loogisesti tarkasteltuna hänen retoriikassaan ei aina näyttänyt olevan kovinkaan paljon järkeä, mutta hänen saamansa suosio syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen osaltaan osoittaa, että yleisö ei aina ajattellut loogisesti, vaan ajattelu perustui assosiaatioiden muodostamaan ”totuuteen”.

Bushin draamasta onkin nähtävissä Burken ajattelussa vallitseva vääristymä kielellisestä ”totuudesta”, jossa hierarkia määrittelee yksimielisyyden. Se oli kuin suureellinen versio

poliisin ja roiston välisestä draamasta, jossa poliisi oikeutetusti tappaa rikollisen, mikä johtaa parempaan maailmaan tai maallinen versio kristillisestä draamasta, jossa pahuus oikeutetusti kukistetaan, mitä kautta saavutetaan rauha ja pelastus. Se pohjautui paradoksisen asetelmaan, jossa osoitettiin pahuus, jotta pahuudesta erottautumalla voitiin osoittaa hyvyys, jota kohti pyrkimällä voitiin muodostaa identifikaatiota yleisön keskuuteen.

7. LOPUKSI

Bushin draama oli kriisiretoriikkana poikkeuksellisen läpinäkyvää, mutta on silti hyvä muistaa, että syylistämiskuviossa ei sinänsä ole suurvaltapolitiiselle retoriikalle mitään epätyypillistä. Huomioitavaa on lähinnä se, että laajemmasta perspektiivistä tarkasteltuna oikeastaan vasta nuoremman Bushin valtakaudella siirryttiin murroskauden yli, jossa syntipukki oli hetken aikaa epäselvä. Bush palautti onnistuneesti toimintaa perustelevan vihollisretoriikan osaksi Yhdysaltain presidenttiretoriikkaa, jota totuttiin näkemään vastaavassa laajuudessa viimeksi kylmän sodan aikana. Natsien muodostaman uhan väistyttyä kommunismi toimi syntipukkina aina 90-luvun alkuun saakka, jonka jälkeen kuvaan astui terrorismi. Siinä missä kommunismi toimi Reaganilla vielä selkeänä syntipukkina, alkoi sen käyttö George H. W. Bushin presidenttikauden retoriikassa jo selkeästi hiipua (ks. esim. Reagan 1983). Näkyvimpänä vihollisena vanhemman Bushin puheissa näyttäytyi Saddam Hussein, hänen presidenttikautensa loppupuolella, mutta varsinaisesti kokonaisvaltaisesta syylistämiseen nojaavasta retoriikasta ei voida puhua tilanteen keskittyessä lähinnä ensimmäisen Irakin sodan oikeuttamiseen (ks. esim. Bush, G. H.W. 1990). Myöskään terrorismin käsitettä ei vielä vanhemman Bushin puheissa merkittävästi esiintynyt.

Terrorismi nosti päätään vasta seuraavan presidentin, Bill Clintonin, puheissa (ks. esim. Clinton 1996). Se oli retorisenä tehokeinona kuitenkin George W. Bushiin verrattaessa vaisu ja asettui sivurooliin Clintonin retoriikassa. Terrorismi ei myöskään ollut samalla tavoin kohdistettu, kuin nuoremman Bushin retoriikassa. Se oli enemmänkin yleistä järjestystä uhkaava maailmanlaajuinen ilmiö ilman selkeitä osapuolia – kuten esimerkiksi rikollisuus. Tämän vuoksi, vaikka terrorismi alkoi Clintonin retoriikassa ottaa vahvemmin roolia ulkoisena vihollisena, en asettaisi sitä syntipukin asemaan, kuten tein George W. Bushin kohdalla syyskuun 11. päivän iskuista eteenpäin. Myös Bush itse toi tämän osaltaan ilmi toisessa virkaanastujaispuheessaan: *”After the shipwreck of communism came years of relative quiet, years of repose, years of sabbatical – and then there came a day of fire”* (Bush 2005).

Kriisiretoriikalle tyypillisesti Bush pyrki luomaan vaikutelman, että hän on johdossa poliittisesti haastavissa olosuhteissa. Yleisö pyrittiin vakuuttamaan siitä, että joku tietää

mitä pitää tehdä. Tämä on oikeastaan aina ironista, sillä presidenttien puheet ovat usein vain heijastumia kyseisistä olosuhteista, jotka luodaan kriisin ehdoilla (Ragsdale 1984, 983). Bushin draamaa voidaan kuitenkin pitää muunakin kuin pelkkänä heijastumana, sillä se teki kriisistä retorisesti suuremman kuin se koskaan käytännössä oli. Vaikka syyskuun 11. päivän terrori-iskut toimivatkin Bushin draaman perustana, antaa draaman analyysi syyn kyseenalaistaa sen olisiko tilanteesta koskaan syntynyt vastaavaa konfliktia, mikäli draama olisi rakennettu maltillisemmin.

Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista tarkastella draaman piirteitä Carl Schmittin teorialla poliittisesta teologiasta ja käsitehistoriasta, jossa poliittiset käsitteet nähdään teologiasta maallistuneina käsitteinä ja normaalius pohjautuu poikkeukseen. Näin voitaisiin tarkastella, pyrkikö Bush luomaan ”normaalin” rakentamalla draamaansa poikkeuksen, joka perustuu ystävä–vihollinen vastakkainasetteluun. Bush käytännössä määritteli ystävän ja vihollisen sekä tarjosi mahdollisuuden vihollisen tuhoamiseen eli schmittiläisessä ajattelussa draamaan samaistuminen olisi tehnyt hänestä suvereenin. Oliko draaman abstrakti skaalautuminen osoitus pyrkimyksestä poikkeuksen päättämiseen ja sitä kautta suvereeniteetin hallitsemiseen? Schmittin teoria antaisikin mahdollisesti näkökulmia siitä miten sota näyttäytyi Bushin draamassa kaaoksen ja pelastuksen välissä olevana poikkeuksena, joka hajottavasta luonteestaan riippumatta kuitenkin pyrki tuomaan järjestyksen. (Ks. Schmitt 1991 30–35; Schmitt 2004, 13–19.) Muita potentiaalisia jatkotutkimusaiheita tutkielmani pohjalta voisivat olla Bushin draaman myöhäisempien vaiheiden tarkempi analysointi tai draaman vertaaminen Yhdysvaltain nykyiseen presidenttiretoriikkaan. Näin voitaisiin tarkastella mitä elementtejä draamasta on jäänyt elämään ja mihin suuntaan Yhdysvaltain presidenttiretoriikka on dramatisesta näkökulmasta tarkasteltuna muuttunut.

Tutkimuksen lopuksi on sanottava, että Burken teorian käyttäminen työssä teki siitä luonteeltaan osittain ”sofistisen” eli se ei nojaa tiukkoihin premisseihin tai traditioihin, vaan huomioi, että retoriikka on kontingenttia vuorovaikuttamista ja sisältää paljon osia, joita on mahdoton todentaa. Tämän vuoksi työtä ei tule pitää varsinaisesti absoluuttisena totuutena Bushin retoriikasta. Voidaan silti sanoa, että tutkimus saavutti tavoitteensa, sillä se ei koskaan yrittänyt etsiä totuutta. Tutkielma tarjoaa Burken teorialla tehtyjä ajatuksia Bushin retoriikasta, jotka täydentävät retoriikan tutkimuksen hajanaista kenttää.

Se osoittaa mahdollisuuksia sodan käytöstä retorisenä ”puhdistusvälineenä” ja sen tuomia ongelmia. Se myös tarjoaa mahdollisuuksia havainnoida Bushin retoriikasta piirteitä, jotka jäävät tavallaan puheiden sanoman pinnan alle tavanomaisen ajattelun ulottumattomiin. Burkelainen näkökulma paljastaakin Bushin retoriikassa traagisen kehyksen alle peittyvän tragikoomisuuden, jossa sota ja pelastus ovat loppujen lopuksi sellaisia millaisina ne otamme.

LÄHTEET

Primäärilähteet:

Bush, G. 2001a, September 11. Address to the Nation on the September 11 attacks. The Oval Office, Washington, D.C.

Bush, G. 2001b. September 14. National Day of Prayer and Remembrance Service. The National Cathedral, Washington, D.C.

Bush, G. 2001c, September 20. Address to the Joint Session of the 107th Congress. The United States Capitol, Washington, D.C.

Bush, G. 2001d, October 7. Address to the Nation on Operations in Afghanistan. The Treaty Room of the White House, Washington, D.C.

Bush, G. 2001e, October 11. Department of Defense Service of Remembrance at the Pentagon. The Pentagon, Arlington, Virginia.

Bush, G. 2001f, November 10. Address to the United Nations General Assembly. United Nations Headquarters. New York.

Bush, G. 2001g, December 11. Address at the Citadel. Charleston, South Carolina.

Bush, G. 2001h, December 11. The World Will Always Remember September 11. The East Room of the White House. Washington, D.C.

Bush, G. 2002, January 29. State of the Union Address to the 107th Congress. The United States Capitol, Washington, D.C.

Bush, G. 2005, January 20. The Second Inaugural Address. The United States Capitol, Washington, D.C.

Kirjallisuus:

Ai, A & Cascio, T. & Santangelo, L. & Evans-Campbell, T. 2005. Hope, Meaning, and Growth Following the September 11, 2001, Terrorist Attacks. *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 20 No. 5, 523–548.

Black, A. 2004. With God on Our Side: Religion in George W. Bush's Foreign Policy Speeches. Wheaton College, Illinois. Saatavilla: <http://www.allacademic.com/meta/p60643_index.html>, luettu 12.4.2014.

Blain, M. 2009. *The Sociology of Terrorism: Studies in Power, Subjection, and Victimage Ritual*. Boca Raton Florida: Universal-Publishers.

- Bobbitt, D. 2007. *"The Rhetoric of Redemption: Kenneth Burke's Redemption Drama and Martin Luther King, Jr.'s 'I Have a Dream' Speech"*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bormann, E. 1961. Ethics of ghostwritten speeches. *Quarterly Journal of Speech*. Vol. 47, Issue 3, 262-267.
- Brummett, B. 1981. "Burkean scapegoating, mortification, and transcendence in presidential campaign rhetoric". *Central States Speech Journal*. Vol. 32, Issue 4, 256-264.
- Buehler, D. 1998. Permanence and change in Theodore Roosevelt's conservation jeremiad. *Western Journal of Communication*. Vol. 62, Issue 4, 439-458.
- Burke, K. 1956. Symbol and Association. *Hudson Review*. Vol 9, No. 2, 212-225.
- Burke, K. 1957. *The Philosophy of Literary Form. Studies in Symbolic Action*. New York: Vintage Books, Inc.
- Burke, K. 1958. The Poetic Motive. *The Hudson Review*. Vol. 11, No. 1, 54-63.
- Burke, K. 1961. *Attitudes Toward History*. Boston: Beacon Press.
- Burke, K. 1962. *A Grammar of Motives and A Rhetoric of Motives*. Cleveland and New York: Meridian Books, The World Publishing Company.
- Burke, K. 1966. *Language as Symbolic Action: Essays on Life, Literatur, and Method*. Berkeley: University of California Press.
- Burke, K. 1970. *The Rhetoric of Religion*. Berkeley: University of California Press.
- Burke, K. 1984. *Permanence and Change: An Anatomy of Purpose*. Berkeley: University of California Press.
- Burke, K. 1985. Dramatism and Logology. *Communication Quarterly*. Vol. 33, No. 2, 89-93.
- Burke, K. 1989. *On Symbols and Society*. Edited by Gusfield, J. Chicago: The University of Chicago Press.
- Burke, K. 2003. *On Human Nature: A Gathering While Everything Flows 1967-1984*. Edited by Rueckert, W & Bonadonna, A. Berkeley: University of California Press.
- Butterworth. 2008. Fox Sports, Super Bowl XLII, and the Affirmation of American Civil Religion. *Journal of Sport & Social Issues*. Vol. 32 No. 3, 318-323.
- Carter, A. C. 1992. Logology and Religion: Kenneth Burke on the Metalinguistic Dimension of Language. *The Journal of Religion*. Vol.72, No. 1, 1-18.
- von Clausewitz, C. 1998. *Sodankäynnistä*. Helsinki: Art House.

- Cohen, J. 1995. Presidential Rhetoric and the Public Agenda. *American Journal of Political Science*. Vol. 39, No. 1, 87–107.
- Denton, R. & Kuypers, J. 2008. *Politics and Communication in America: Campaigns, Media and Governing in the 21st Century*. Long Grove, Illinois: Waveland Press, Inc.
- Druckman, J. & Holmes, J. 2004. Does Presidential Rhetoric Matter? Priming and Presidential Approval. *Presidential Studies Quarterly*. Vol. 34, Issue 4, 755–778.
- Eichenberg, R. & Stoll, R. & Lebo, M. 2006. War President: The Approval Ratings of George W. Bush. *Journal of Conflict Resolution*. Vol 50, No. 6, 783–808.
- Erickson, M. & Hustad, L. 2001. *Introducing Christian doctrine*. Grand Rapids, Mich: Baker Academic.
- Foss K. & White, C. 1999. "Being" and the Promise of Trinity. A Feminist Addition to Burke's Theory of Dramatism. Teoksessa Brock, B: *Kenneth Burke and the 21st Century*, 99–111. Albany: State University of New York Press.
- Foss, S. & Foss, K. & Trapp, R. 1985. *Contemporary Perspectives on Rhetoric*. Fourth printing. Long Grove, Illinois: Waveland Press, Inc.
- Gantzel, K. 1981. Another approach to a Theory on the Causes of International War. *Journal of Peace Research*. Vol. 18, No. 1, 39–55.
- Garlitz, R. 2004. *Kenneth Burke's Logology And Literary Criticism*. Philadelphia: Xlibris Corporation.
- Gusfield, J. 1989a. The Bridge over Separated Lands: Kenneth Burke's Significance for the Study of Social Action. Teoksessa Simons, H. & Melia, T. (toim.): *The Legacy of Kenneth Burke*, 28–54. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Gusfield, J. 1989b. Introduction. Teoksessa Burke, K.: *On Symbols and Society*. Edited by Gusfield, J. Chicago: The University of Chicago Press.
- Gross, E. 2001. Legal Aspects of Tackling Terrorism: The Balance Between the Right of a Democracy to Defend Itself and the Protection of Human Rights. *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs*, Vol. 6, Aff. 89, 89–168.
- Haapanen, P. 1996. Roomalaisten korkein taito: Johdanto antiikin retoriikkaan. Teoksessa Palonen, K & Summa, H (toim.): *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, 23–50. Tampere: Vastapaino.
- Hatcher, A. 2008. Adding God: Religious and Secular Press Framing in Response to the Insertion of “ Under God ” in the Pledge of Allegiance. *Journal of Media and Religion*. Vol. 7, Issue 3, 170-189.
- Hill, I. 2009. “The Human Barnyard” and Kenneth Burke's Philosophy of Technology. *Issues of KB Journal*, volume 5, issue 2. University of Illinois. Saatavilla: <http://www.kbjournal.org/ian_hill>, luettu 18.2.2014.

- Holsti, K. 1996. *The State, War, and the State of War*. Cambridge studies in international relations (51). Cambridge: University Press.
- Huddy, L. & Feldman, S. & Capelos, T. & Provost, C. 2002. The Consequences of Terrorism: Disentangling the Effects of Personal and National Threat. *Political Psychology*. Vol. 23, No. 3. 485–511.
- Hübler, M. 2005. The Drama of a Technological Society. Using Kenneth Burke to Symbolically Explore the Technological Worldview Discovered by Jacques Ellul. *KB Journal*, Vol. 1, Header 2. Saatavilla: <<http://kbjournal.org/hubler>>, luettu 8.5.2014.
- Jervis, R. 2003. Understanding the Bush Doctrine. *Political Science Quarterly*, Vol. 118, No. 3. 365-388.
- Johnson, J. T. 1997. *The Holy War Idea on western and Islamic Traditions*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Jokinen, C. & Kullberg, A. 2006. *Separatismi ja islamismi: kansallismieliset ja islamistiset liikkeet Euraasian konflikteissa*. Jyväskylä: Kustannus Oy Suomen Mies.
- Kahrl, S. 1974. Introduction. Teoksessa Murphy, T. (toim.): *The holy war*, 1–8. Columbus: The Ohio State University Press.
- Kalkan, K. & Layman, G. & Uslaner, E. 2009. “Bands of Others”? Attitudes toward Muslims in Contemporary American Society. *The Journal of Politics*, Vol. 71, No. 3, 847–862.
- Kice, B. 2012. The Religious Rhetoric of Scapegoat Reliance. *Memphis Theological Seminary Journal*, Vol. 50. Saatavilla: <<http://mtsjournal.memphisseminary.edu/vol-50-1/the-religious-rhetoric-of-scapegoat-reliance-by-brent-kice>>, luettu 15.4.2014.
- Kiewe, A. 1994. *The Modern Presidency and Crisis Rhetoric*. West Port, Connecticut: Praeger Publishers.
- Kirk, J. 1962. *Dramatism and the Theatre: An Application of Kenneth Burke's Critical Methods to the Analysis of Two Plays*. University of Florida. Julkaisematon väitöskirja.
- Kuypers, J. 1997. *Presidential Crisis Rhetoric and the Press in the Post-Cold War World*. New York: Greenwood Publishing Group.
- Neustadt, R. 1990. *Presidential Power and the Modern Presidents*. New York: Free Press.
- O’Leary, S. 1993. A dramatisitic theory of apocalyptic rhetoric. *Quarterly Journal of Speech*. Vol. 79, Issue 4, 385–426.
- O’Leary, S. 1994. *Arguing the Apocalypse: A Theory of Millennial Rhetoric*. New York: Oxford University Press.

- Oldenburg, C. 2013. Redemptive Resistance through Hybrid Victimage: Catholic Guilt, Mortification, and Transvaluation in the Case of the Milwaukee Fourteen. *KB Journal*. Vol 9, Issue 1. Saatavilla: <<http://www.kbjournal.org/oldenburg>>, luettu 25.4.2014.
- Ott, B & Mack, R. 2010. *Critical Media Studies: An Introduction*. Chichester, U.K., Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Palonen, K. 1996. Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa: Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. Teoksessa Palonen, K. & Summa, H. (toim.): *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, 137–159. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, K. & Summa, H. 1996. *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.
- Schmitt, C. 1991. *Der Begriff des Politischen: Text von 1932 mit einem Vorwort und drei Corollarien*. 3. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot.
- Schmitt, C. 2004. *Politische Theologie: Vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*. 8. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot.
- Ragsdale, L. 1984. The Politics of Presidential Speechmaking, 1949-1980. *The American Political Science Review*. Vol. 78, No. 4, 971-984.
- Rosenfeld, R. 2002. Comedy and Tragedy. *The Ithaca College History Journal*. Saatavilla: <<https://www.ithaca.edu/hs/history/journal/papers/sp02comedyandtragedy.html>>, luettu 13.3.2014.
- Rountree, C. 2010. Revisiting the Controversy over Dramatism as Literal. *KB Journal*. Vol 6, Issue 2. Saatavilla: <<http://www.kbjournal.org/content/revisiting-controversy-over-dramatism-literal>>, luettu 20.2.2014.
- Rueckert, W. 1969. *Critical Responses to Kenneth Burke 1924–1966*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Rueckert, W. 1983. *Kenneth Burke and the Drama of Human Relations*. Berkeley: University of California Press.
- Salonius-Pasternak, C. 2010. Suomi on sodan osapuoli Afganistanissa. *Kosmopolis* 40, 2, artikkeli, 7–25.
- Sheehi, S. 2011. *Islamophobia: The Ideological Campaign Against Muslims*. Clarity Press.
- Sides, J. & Gross, K. 2011. Stereotypes of Muslims and Support for the War on Terror. George Washington University. Saatavilla <http://www.academia.edu/2598651/Stereotypes_of_Muslims_and_Support_for_the_War_on_Terror>, luettu 19.1.2014.
- Smith, C. & Smith, K. 1990. The Rhetoric of Political Institutions. Teoksessa Swanson, D. & Nimmo, D. (toim.): *New Directions in Political Communication*, 225–254. Newbury Park, Calif: Sage Publications.

Summa, H. 1996. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan: Burke, Perelman, toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Palonen, K. & Summa, H. (toim.): *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, 51–83. Tampere: Vastapaino.

Tilli, J. 2012. *The Continuation War as a Metanoic Moment: A Burkean Reading of Lutheran Hierocratic Rhetoric*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Torabi M. & Seo D. 2004. National Study of Behavioral and Life Changes Since September 11. *Health Education & Behavior*, Vol. 31, No. 2, 179–192.

Tsetsura, K. 2008. Hierarchical Approach to Corporate Advocacy: Corporate Advocacy as a Way of Guilt Redemption. *KB Journal*. Vol 5, Issue 1. Saatavilla: <http://www.kbjournal.org/katerina_tsetsura>, luettu 24.1.2014.

Tsygankov, A. 2009. *Russophobia. Anti-Russian Lobby and American Foreign Policy*. New York: Palgrave Macmillan.

Vanhoozer, K. 2005. *The Drama of Doctrine: A Canonical-linguistic Approach to Christian Theology*. Louisville: Westminster John Knox Press.

Weaver, R. 1953. *The Ethics of Rhetoric*. Chicago: Henry Regnery Company.

Wright, Q. 1965. *A Study of War*. 2 painos. Chicago: University of Chicago press.

Young, R. 2006. Defining Terrorism: The Evolution of Terrorism as a Legal Concept in International Law and Its Influence on Definitions in Domestic Legislation. *Boston College International and Comparative Law Review*, Vol. 29, Issue 1, 22–26.

Muut lähteet:

9-11 Commission. 2004. 9/11 Commission Report. The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. Saatavilla: <<http://govinfo.library.unt.edu/911/report/index.htm>>, luettu 27.5.2014.

Bush, G. 2008. Selected Speeches of George W. Bush. White House Archives. Saatavilla: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf>, luettu 20.8.2013.

Bush, G. H. W. 1990, September 11. Address Before a Joint Session of Congress. Miller Center. Presidential Speech Archive. University of Virginia.

Clinton, B. 1996, August 29. Remarks at the Democratic National Convention. Miller Center. Presidential Speech Archive. University of Virginia.

Reagan, R. 1983, March 8. "Evil Empire" Speech. Address to the National Association of Evangelicals in Orlando. Miller Center. Presidential Speech Archive. University of Virginia.

LIITTEET

Liite 1: Havainnetaulukko Bushin draaman elementtiparien suhteiden toiminnasta *scene*-elementtiä analysoitaessa.

Suhde	Suhteen toiminta	Esimerkkilause
Scene– counter-agent	Tilanne määrittää ”meidät”.	”Every nation, in every region, now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists.” (Bush 2001c.)
Scene– counter- agency	Tilanne määrittää keinot toimia eli sodan.	”America is no longer protected by vast oceans. We are protected from attack only by vigorous action abroad, and increased vigilance at home.” (Bush 2002.)
Scene– counter-act	Tilanne määrittää toimet.	”We last met in an hour of shock and suffering. In four short months, our nation has comforted the victims, begun to rebuild New York and the Pentagon, rallied a great coalition, captured, arrested, and rid the world of thousands of terrorists, destroyed Afghanistan’s terrorist training camps, saved a people from starvation, and freed a country from brutal oppression.” (Bush 2002.)
Scene– purpose	Tilanne määrittää tavoitteen.	”Tonight we are a country awakened to danger and called to defend freedom. Our grief has turned to anger, and anger to resolution. Whether we bring our enemies to justice, or bring justice to our enemies, justice will be done.” (Bush 2001c.)

Liite 2: Havainnekuva Bushin draamasta Burken pentad-menetelmää hyödyntäen.

